

PARYŻ

20 dzielnic., 2.3 mln mieszkańców, region Wielkiego Paryża prawie 10 mln.
Paryż leży na 2 °20' *dług. geogr. wschodniej* i 48 °50' *szer. północnej* (mniej więcej na tym samym równoleżniku co Bratysława czy Wiedeń), w części środkowej żyznej Niziny Północnofrancuskiej, dokładniej *Basenu Paryskiego*. **Sekwana** przecina łukiem tereny miejskie i zbiera na obszarze aglomeracji wody rzek Marny (po stronie wsch. miasta) i Oise (po zach.) oraz strumyka Biere.. Miasto *rozciąga się* od brzegów Sekwany po łańcuchy wzgórz ba północy (*Bute Montmartre*) i południu (*Bute St-Genevieve*). Wys. n.p.m. od 30 m (dzielnica Passy) do 130 m na szczycie Montmartre. *Powierzchnia Paryża* 105.16 km². Granice miasta liczą ok. 36 km, odległość wzdłuż osi wschód-zachód ok. 12 km (*Porte Maillot do Porte Vincennes*), a północ-południe 10 km (*Porte Clignacourt do Porte d'Orléans*).

Na region **Paris - Ile-de-France** składają się obszar *Paryż i departamentów: Hauts-de-Seine, Val-de-Marne, Essone, Seine-et-Marne, Val-d'Oise i Yvelines*. *Sekwana* dzieli miasto na 2 części: *rive droite* (prawy brzeg) i *rive gauche* (lewy brzeg, połn. część miasta). W centrum miasta znajdują się 2 wyspy: *Ile de la Cité* oraz *Ile Saint-Louis*. Dwa wielkie ciągi uliczne przecinają miasto: z północy na południe: *bd de Strasbourg, bd Debastopol, bd de Palais i bd St-Michel*. Zw wschodu na zachód: *rue du Faubourg St-Antoine, rue de Rivoli, av. des Champs-Élysées i av de la Grande-Armée*. Uzupełniają je wielkie okrężne *bulwary*, które otaczają centrum miasta w coraz to większych odstępach.

Sekwana (Seine) ma 766 km dł. i jest najdłuższą rzeką północnej Francji. Na terenie miasta są 33 mosty nad Sekwaną. Między mostami Pont National i Pont d'Austerlitz znajdują się liczne przystanie statków wycieczkowych. Przy Pont d'Austerlitz rozpoczyna się *sieć kanałów*, które się rozciągają na wschodnie tereny przemysłowe. Od portu Gare de l'Arsenal prowadzi droga podziemna do kanału St.Martin i do portu Bassin de la Villette w 19 dzielnic. Jest on połączony z Sekwaną na północ od Paryża 7-km kanałem St-Denis. Kanał de l'Oureg (10.8km) łączy ten port z Marną. W zach. części miasta Sekwana rozwidła się tworząc wyspę *Ile des Cygnes*.

Ludność Paryża liczy 2.1 mln (bez przedmieść).

Wielki Paryż liczy 8.7 mln mk. Gęstość zaludnienia w samym Paryżu 21000mk/km², a w regionie paryskim 820mk/km².

Liczba mieszkańców Paryża spada, ponieważ wielu paryżan mieszka chętniej na przedmieściach i tylko pracuje w mieście. Przeważająca część mieszkańców Paryża należy do kościoła Rzymskokatolickiego. Silna jest gmina żydowska, która liczy ok. 200000 wiernych. Wzrasta liczba osób wyznających islam. Paryż i jego region stanowią największe *centrum przemysłowe* Francji (ok. 23% przemysłu). Jest silna tendencja przemieszczania przemysłu w regiony rolnicze, ze względu na ceny terenów i dzierżawy.

Paryż stanowi centrum francuskiego rynku kapitałowego.

Po Rewolucji Francuskiej (1789) Francja została podzielona na 89 departamentów + Territoire de Belfort (ze statusem departamentu).

Po najnowszych reformach podziału terytorialnego Francja ma 22 regiony z 95 departamentami.

Paryż podzielony jest na (*arrondissements*), z których każda administrowana jest przez mera.

Dzielnica Paryża dzieli się na 4 kwartały (*quartiers*).

Dzielnica *Louvre* położona w centrum Paryża oznaczona jest liczbą 1.

Numeracja dzielnic spiralnie, zgodnie z ruchem wskazówek zegara.

W paryskich kodach pocztowych (zaczynają się na 75) ostatnie cyfry oznaczają dzielnicę. Numeracja domów rozpoczyna się od Sekwany lub ze wschodu na zachód.

Historia

CELTOWIE I RZYMIANIE

III w. p.n.e celtyckie plemię *Parizjów* osiedla się na wyspie na Sekwanie, którą w średniowieczu nazywa się **la Cité**.

Budują oni osiedle **Lucotesia** (w jęz. Celtów oznacza to "miejsce bagniste").

58-56 r. p.n.e. Juliusz Cezar podbija Galię.

Lutecja zostaje przez swych mieszkańców podpalona i opuszczona.

Później na tym miejscu powstaje jedno z rzymskich miast kolonialnych.

Samo miasto w I w. zostaje przeniesione na wzgórze, po lewej stronie Sekwany, dziś **wzgórze św. Genowefy**.

W II w. po inwazji germańskiej, która przyniosła ogromne spustoszenia, miasto odtwarza się znów na wyspie **Cité**, przyjmując nazwę Paris.

Wiek II - romanizacja celtyckich Gallów, pierwsze gminy chrześcijańskie w Lyonie i Vienne.

Ok. 270 r. St Denis (św. Dionizy) tworzy pierwszą gminę chrześcijańską.

Umiera śmiercią męczeńską. Później uznany za pierwszego biskupa kraju.

III e. Pod koniec tego stulecia nasilają się ataki plemion germańskich.

Miasta galo-rzymskie budują umocnienia.

451 r. chan Hunów Attyła przekroczył Dunaj, Ren i ciągnął w kierunku Loary i Sekwany. Pasterka Genowefa (Sainte Genevieve) przemówieniami i modlitwą zmobilizowała opór paryżan. Hunowie pozostawili miasto w spokoju i później zostali pobici pod Troyes przez połączone siły cesarskie (cesarza Teodozjusza), Franków i Wizygotów.

FRANKOWIE

Rok 486. Chlodwig (Clovis) - członek rodu Merowingów (481-511) zwyciężył wojska ostatniego rzymskiego namiestnika i stworzył podwaliny nowego państwa.

Po zwycięstwie przyjął wiarę katolicką. Chlodwig i jego zastępcy z dynastii Merowingów rozbudowali Paryż jako centrum kościelne.

KAROLINGOWIE

W latach 751-888 pod rządami Karolingów

800 - Karol Wielki cesarzem

843- traktat w Verdun, rozpad imperium Karola Wielkiego na 3 części: powstanie Francji, Włoch i Niemiec.

Paryż nie odgrywał już centralnej roli, bo stolica została przeniesiona do Akwizgranu. Wzrasta jednak jego znaczenie handlowe, ważne znaczenie ma transport rzeczny. Paryż zostaje 4-krotnie obrabowany i spalony przez Normanów.

W l. 885-887 hrabia Paryża Odon (Eudes) wznosi fortyfikacje i odpiera 13-miesięczne oblężenie normañskie.

Po usunięciu słabego Karolinga Karola III Grubego, Odo w r. 888 zostaje wybrany królem Francji, ale w 896 r. musiał pretendenta dopuścić do współrządów.

KAPETYNGOWIE

Rok 987. Po śmierci Ludwika V, ostatniego z głównej linii Karolingów, królem został wybrany Hugon Kapet, założyciel dynastii Kapetyngów. Hugo Kapet wybrał Paryż na swą siedzibę królewską i rozpoczął się burzliwy rozwój miasta, które w XI w. przejmuje kontrolę nad handlem rzeczonym, rozrasta się na oba brzegi Sekwany i zaczyna fortyfikować. W Paryżu królewski prefekt (prévot) ma bezwzględną zwierzchność policyjną nad władzą sądowną i finansową. Tylko szlachta, kler i studenci mu nie podlegali. Miasto rozciąga się na prawy brzeg Sekwany.

1066 - książę Normandii Wilhelm Zdobywca podbija Anglię i zostaje jej królem.

1108-1137 za czasów Ludwika VI (Grubego) po zniszczeniu zamków zbuntowanej szlachty Paryż staje się centrum handlowym, wznoszone były wały obronne. Przez budowę szkół kreowanie Paryża miastem wiedzy i kultury. Doradcą władcy był opat Suger z Saint-Denis.

1154 - korona anglo-normandzka przechodzi w ręce Plantagenetów, którzy roszczą pretensje do terenów północnych Francji.

1180-1223 Filip II August zdobył angielskie posiadłości w północnej i środkowej Francji, a Paryż przeżywał rozkwit. W 1215 r. powstaje w Paryżu uniwersytet. Powstają Hale Targowe, część Luvru, rozpoczęto budowę katedry Notre Dame. W latach 1226-1270, za czasów Ludwika IX Świętego, zakres władzy królewskiej rozszerzył się aż po Morze Śródziemne.

WALEZJUSZE (VALOIS)

Rok 1328. Filip VI Valois, z linii bocznej Kapetyngów uzyskał koronę francuską.

Żądania do tronu francuskiego, wysuwane przez Edwarda III, króla Anglii doprowadziły do wojny stuletniej (1339-1453). Klęska Francuzów pod Crecy. Anglicy opanowali duże połacie kraju. W 1360 r. Karol V buduje nowe obwarowania okalające nowe dzielnice, np. Le Marais. W latach 1356-58, bogaty Paryż pod wodzą Eienne Marcel'a próbuje uniezależnić się od władzy królewskiej. W Paryżu wybucha gwałtowny bunt. Powstanie upada, a Marcel zginął, gdy zamierzał otworzyć bramy miejskie sojusznikowi, królowi Navarry.

1415 - Henryk V angielski ogłasza się królem Francji, wystąpienie Joanny d'Arc.

!420. Paryż poddaje się bez walki Anglikom. W 1439 r. próbowały odbić miasto oddziały prowadzone przez Joannę d'Arc, ale dopiero w 1436 r. miasto przechodzi ponownie we władanie Francji.

1515-1547 - panowanie Franciszka I, pierwsza faza absolutyzmu; rozwój kultury narodowej; Ronsard, Rabelais.

W 1572 r. król Karol IX podejmuje walkę z hugenotami; rzeź 23/24 sierpnia 1572 r. w noc św. Bartłomieja

1574-1589. Henryk III, najmłodszy syn Katarzyny Medycejskiej (wybrany królem polski, porzucił tron polski na rzecz Francji), wywołał swym rozwiązłym życiem oburzenie paryżan. Kiedy pojawił się na scenie politycznej hugenot Henryk Bourbon, ugrupowania katolickie pod wodzą Henryka Gwizjusza i Hiszpanie występują przeciwko Walezjuszom i Navarze. Henryk III kazał zamordować Gwizjusza. W r. 1588 wybuchło powstanie. Król został zasztyletowany - wymarł ród Walezjuszy.

BURBONOWIE

1589-1610. Henryk IV Bourbon, król Navarry, w 1590 r. bezskutecznie oblegał Paryż. W zdecydował się przejść na katolicyzm i wkroczył triumfalnie do stolicy.

Ustabilizował finanse, rozkręcił gospodarkę i edyktem nantejskim (1598) zapewnił protestantom wolność religijną. Nazwany został później "pierwszym urbanistą" Paryża. Ukończył budowę mostu Pont Neuf, rozbudował Luwr. Powstały place Dauphine i Royal.

Następcy Henryka IV (od Ludwika XIII do XVI) dzięki olbrzymim pracom prawie całkowicie zmienili wygląd miasta. Powstały Pola Elizejskie, Pola Marsowe, kompleks Inwalidów, Szkoła Wojskowa, kościół St-Sulpice, Place Vendome. Paryż został otoczony nowym murem. Mimo przeniesienia siedziby królewskiej do Wersalu w 1682 r., Paryż wkroczył w wiek XVIII jako metropolia licząca ok. 600 tys. mieszkańców.

1610-1643. Pod rządami Ludwika XIII rozpoczął się wielki wiek dla Francji. Kardynał Richelieu, od r. 1624 minister, w dużym stopniu rządził Francją.

1648-1653 - Fronda - bunt feudalnej arystokracji, rządy kardynała Mazarin.

1643-1715. Panowanie króla Ludwika XIV - "Króla-Słońce". Do chwili śmierci (1661 r.) następcy Richelieu - kardynała Mazarina - pozostawał w jego cieniu. Toczył walki z przeciwnikami władzy absolutnej. W 1652 r. do Paryża na krótko wkroczyli Hiszpanie. Ludwik XIV pomny buntów paryżan przeniósł się do nowej rezydencji w Wersalu, która od 1682 r. stała się definitywnie ośrodkiem władzy królewskiej.

1685 - uchylene edyktu nantejskiego, emigracja hugenotów; zwycięskie wojny z Habsburgami i Anglią; wzrost politycznego autorytetu Francji; bujny rozwój literatury - Racine, La Fontaine, Molière.

1715-1774 - rządy Ludwika XV; niepomyślna wojna 7-letnia z Austrią (1741-48) - narastanie opozycji myślicieli Oświecenia, m.in. Rousseau, Diderot, Voltaire.

1774-1792 - panowanie Ludwika XVI

REWOLUCJA

V.1789. Stany Generalne zostały zwołane do Wersalu. Stan trzeci żądał zmian regulaminu głosowania. Sprzeciwił się temu Ludwik XVI. Impas doprowadził do ogłoszenia się stanu trzeciego Zgromadzeniem Narodowym, potem Konstytuanta (9.07.1789). 14 lipca padła Bastylia - twierdza, symbol absolutyzmu. 15 lipca rozpoczęto jej burzenie. Z materiału odzyskanego z gruzów Bastylia wybudowany został most Concorde. Król zgodził się na przeniesienie z Wersalu do Paryża. W 1791 r. nieudana ucieczka króla z Paryża. Opracowano nową konstytucję, wprowadzono system podziału władzy na prawodawczą, wykonawczą (król) i sędziowską.

1792. Wojna, a zwłaszcza przystąpienie do niej Prus, zaostrzyły nastroje. Przyczynił się do tego manifest wodza wojsk pruskich i austriackich, m.in. wzywający do ukorzenia się przed królem, grożący egzekucjami i zburzeniem Paryża. Powstała "Marsylianka". W sierpniu 1792 król z rodziną zostali uwięzieni w opactwie Temple. 21.09 zniesiono władzę królewską. 22.09.1792 ogłoszono Republikę.

1793. Król Ludwik XVI został skazany przez Konwent i zginął na szafocie 21.01.1793

r.

DYREKTORIAT , CESARSTWO, BURBONOWIE

VI.1793 - jakobini u władzy, dyktatura

VII.1794 - Dyktoriat, walka z rojalistami i biedotą, wojny zaborcze z Belgią, Niemcami i Włochami.

Po straceniu króla na placu Concorde, rozpoczął się okres Wielkiego Terroru.

Konstytucja wprowadzona po obaleniu jakobinów powołała do życia dyktoriat, który nieprzerwanie prowadził wojny, zarówno z sąsiadami jak i wewnątrz kraju przeciw rojalistom i biedocie. Umocniła się rola armii, a chaos polityczny ułatwił Napoleonowi zamach stanu i obalenie dyktoriatu.

9.11.1799 - zamach stanu Napoleona, obalenie Dyktoriatu; Bonaparte Pierwszym Konsulem.

1802 - centralizacja władzy; Kodeks Napoleona

W listopadzie 1799 r. ogłosił się I konsulem, w wyniku plebiscytu (1802) zyskał to stanowisko dożywotnio. 18 maja 1804 r. senat ogłosił go cesarzem. 2.12.1804 r. został namaszczonej w katedrze Notre Dame przez papieża Piusa VII.

1805 - koronacja Napoleona na króla Włoch; wojna z Austrią, Anglią i Prusami

1807 - utworzenie Księstwa Warszawskiego

1809 - pokonanie Austrii

1812 - Wyprawa na Moskwę, zakończona klęską doprowadza do odrodzenia koalicji antyfrancuskiej, która w bitwie pod Lipskiem (1813) pokonuje Napoleona i zmusza do abdykacji (IV.1814) i wyjazdu na Elbę. Na tron wrócili Burbonowie. Napoleon wrócił z Elby 1.03.1815 r. i Ludwik XVIII musiał emigrować. Powtórne panowanie Napoleona trwało 100 dni. Upadek przypięczętowała klęska pod Waterloo (18.06.1815).. Przez następne 15 lat Francją władali Burbonowie.

Rządy Napoleona przyniosły wiele zmian. Powstało stanowisko prefekta Sekwany, rozpoczęto wiele budów, np. nowych mostów, hal targowych, łuków triumfalnych (na placu Gwiazdy i na placu Karuzeli), powstała kolumna Vendome.

1830-1848. Rewolucja lipcowa 1830 r. obala Karola X, ostatniego z Burbonów. Jego następcą został Ludwik Filip, ks. Orleanu, "król mieszczan". Rewolucja lutowa 1848 r. skierowana przeciw burżuazji obaliła rząd i spowodowała abdykację króla.

Powołana została II Republika. Prezydentem został Ludwik Napoleon Bonaparte, bratanek Napoleona I - od. XII.1848 r.

1852-1870. Po zmachu stanu w grudniu 1851 r. Ludwik Napoleon zniósł rządy parlamentarne i w grudniu 1852 r. obwołał się cesarzem Napoleonem III.

W 1840 r. rozpoczęła się budowa nowych fortyfikacji - dziś bulwar marszałków, okalający miasto. W 1859 dołączono 11 otaczających komun. W 1860 r. miasto podzielono na 20 dzielnic. Paryż zajmował obszar prawie równy dzisiejszemu.

W 1853-1870 prefekt Sekwany baron Haussman podjął gigantyczne prace przebudowy miasta. Paryż uzyskał aktualny układ komunikacyjny. Miasto liczyło ok. 1.7 mln mk.

1870-1871. Wojna francusko-pruska. Klęska pod Sedanem oznacza koniec cesarstwa.

4.09.1870 r. powołana została *III Republika*. Od 19.09 Paryż jest oblegany przez

Niemców. 26.01.1871 r. podpisano zawieszenie broni. W odpowiedzi na niekorzystny traktat pokojowy (m.in. utrata Alzacji i Lotaryngii) wybuchło powstanie antyrządowe - Komuna Paryska, krwawo stłumione po kilkudniowych walkach ulicznych w Paryżu.

Wiele zniszczeń, m.in. spłonęły Ogrody Tuileries i Palais Royal. Jednym z przywódców Komuny był Jarosław Dąbrowski.

1875 - uchwalenie konstytucji republikańskiej; ekspansja kolonialna w Afryce.

1871-1914. Paryż był odbudowywany. Wystawy światowe 1878, 1885, 1900 zwróciły wielką uwagę na Paryż, który coraz bardziej stawał się kulturalnym centrum Europy. Z okazji wystawy w 1889 r. wybudowano wieżę Eiffel'a. Powstały Grand Palais, Petit Palais, Palais Chaillot, bazylika Sacré Coeur.

1919. Traktat Wersalski. Powrót do Francji Alzacji i Lotaryngii.

W latach 20-ch rozebrane zostały fortyfikacje. Do miasta przyłączono uporządkowane jeszcze za Haussmana lasy: Bois de Buulogne i Bois de Vincennes.

1939-1945. 14.VI.1940 r. Niemcy wkroczyli do Paryża. 22.VI.1940 marszałek Pétain podpisał zawieszenie broni ale 4 dni wcześniej gen. Ch. de Gaulle apelował przez radio londyńskie o kontynuowanie walki zbrojnej. Były 2 ośrodki władzy: Wolnej Francji (emigracyjny) oraz w Vichy (kolaboracyjny). W 1944 r. wszystkie organizacje oporu zjednoczyły się w tzw. Francuskie Siły Wewnętrzne (FFI), które koordynowały akcje wyzwolenia Francji. 19-25.08.1944 powstanie w Paryżu i wyzwolenie miasta.

1946-1958 okres IV Republiki. Wojna kolonialna w Indochinach, Algierii, kryzysy rządowe.

13.05.1958 pucz wojskowy i koniec IV Republiki, Do władzy w wyniku referendum dochodzi gen. Ch. de Gaulle. Nowa konstytucja, początek V Republiki. Dążenie władz Republiki do przywrócenia Francji pozycji mocarstwowej.

1963 r. kanclerz RFN K. Adenauer i prezydent Francji Ch. de Gaulle podpisują w Paryżu traktat o przyjaźni francusko-niemieckiej.

Budowa dzielnicy la Defense, biurowiec Grand Arche de la Defense

Przeniesienie Hal targowych w 1964 r. do Rungis przy lotnisku w Orly.

La Villette (kino Geode), Centrum Pompidou, Musée d'Orsay, opera przy pl. Bastyli.

Zwiedzanie

Wycieczka statkiem po Sekwanie

Statki:

Bateaux mouches są największymi statkami. Wieczorem silne reflektory oświetlają elewacje nadbrzeżnych budowli. Jeszcze wyższy komfort zapewniają Bateaux Parisiens. Mniejsze i przytulniejsze są vedettes.

Bateaux Mouches - przy moście Alma, metro Alma, prawy brzeg

*Vedettes de Paris - Mo. Bir-Hakeim, lewy brzeg

Vedettes du Pont Neuf - Mo. Pont Neuf, Place du Vent Galant

Bateaux Parisiens - Tour Eiffel - Porte de la Bourdonais, lewy brzeg

Canauxrama - Canal St. Martin, Canal de Orouq, Mo. Jaures, 13 quai de la Loire

*Vedettes de Paris - Mo. Bir-Hakeim, lewy brzeg lub Trocader

Mosty na Sekwanie na trasie statku i dalej:

Allée des Cignes - Łabędziowa Aleja - między mostami Grenelle i Bir Hakeim

Na połudn. koncu kopia nowojorskiej Statuy Wolności, pomniejszona.

Statua jest podarunkiem amerykańskiej kolonii we Francji. Oryginal - dzieło

Bartholdiego, został podarowany przez Francję Stanom Zjedn. w 1876 r., w 100-na rocznicę uzyskania niepodległości. Zwraca się ku zachodowi, w kierunku oryginalnej

statuy nowojorskiej.

Nowa dzielnica Front de la Seine, w miejsce magazynow i ruder - 16-30 pieter.
Okragly gmach Radia i Telewizji.

Most Bir-Hakeim - dla upamietnienia bitwy oddzialow "Wolnej Francji" na Pustyni Libijskiej z Afrika Korps, w VI. 1942 r. Dynamiczna rzeźba Wederkincha, na północnym krańcu - - Konny posag odrodzonej Francji, metro naziemne
-Muzeum Wina, za st. metra Passy

Pont d'Iena - Pl de Varsovie - nazwany w 1927 r

Av. pres. Kennedy

Palais de Chaillot. Półkoliste skrzydła i wielkie fontany. Siedziba 4 muzeów. (Muzeum Marynarki, Muz. Człowieka, Muz. Zabytków Francuskich, Muzeum Kina),
Cinematheque, Theatre National de Chaillot.

Ogrody Trocadero - na skraju ogrodow *Plac Varsovie*. *Pomnik kombatanta polskiego* we Francji - ku czci Polakow, uczestnikow walk w II wojnie swiatowej o wyzwolenie Francji

Tour Eiffel, Parc du Champ de Mars - Pola Marsowe

Passerelle Debilly

Musee de Palais de Tokyo, Musee d'Art Moderne (wybud. 1937 r na miejscu Ambasady Polskiej) - Av. New York

Pont de l'Alma

Pierwotny most wybudowany w czasie wojny krymskiej, ozdobiony byl 4 zolnierzami, z ktorych zostal posag żuawa - wskaznik wody na Sekwanie. Gdy woda po pas - stan alarmowy. W 1910 - po brodę.

Place de l'Alma. Na samym poczatku alei Cours Albert I , prowadzacej o mostu Inwalidow - posag A. Mickiewicza z 1929r, wykonany przez ntoine'a Bourdella.

Pont d'Invalides

Zaczyna sie Cours de la Reine - do Pl. Concorde

Wielki Palac - *Grand Palais*: Palais de la Decouvert. Mieszczą się tu wielkie sale wystawowe i muzeum nauki.

Esplanade des Invalides, Aerogare des Invalides, Hotel des Invalides

Maly Palac - *Petit Palais*. Muzeum Sztuk Pięknych.

Pont Alexandre III - dla uswietnienia sojuszu francusko-rosyjskiego. Najbogatszy w dekorację rzeźbiarską most Paryża. Pozostalosc wystawy 1900r, zdobiony w stylu belle epoque. Po jednej stronie nad rzeka postac Sekwany, po drugiej Newy. Latarnie - galijski kogut i 2-głowy orzel. Na prawym skrzydle orla niewielka tarcza z herbem Polski.

W glebi Palac Inwalidow z kopula kosciola, w ktorym znajduje sie grob Napoleona.

Pont de la Concorde - 1789r, z kamieni ze zburzonej Bastylly

Plac Zgody

Na wprost *palac Burbonski*. Niegdyś rezydencja córki Ludwika XIV, obecnie siedziba Zgromadzenia Narodowego. Front zdobia posagi m.in. Colberta i Sully.

Quai de Tuileries (do Pont du Carrousel)
Musée de l'Orangerie - kolekcja malarstwa XX w.

Pont Solferino (z 1859r.), łączący Ogród Tuileries z rejonem St-Germain des Pres. Palacyk Salm (1787), w którym jest *Muzeum Legii Honorowej*. Order ustanowiony przez Napoleona w 1802 r. uznawany za najwyższe odznaczenie francuskie. Otrzymało 2 tys Polaków. W muzeum dział polski, Dawny dworzec Orsay (1900). Z inicjatywy prezydenta Valerego Giscarda d'Estainga ulokowano tu Musée d'Orsay - Muzeum XIX w - twórczość artyst. 1830-1914. Najważniejsza w Paryżu kolekcja malarstwa impresjonistów.
Jardin des Tuileries

Pont Royal (1685) - należy do najpiękniejszych w Paryżu
 Na jego filarach stare wodowskazy.
 Zaczyna się skrzydło Luwru i Jardin du Carrousel

Pont du Carrousel (1939). Pod jego arkadami nocują clochardzi - "najtańszy hotel świata"
 Plac du Carrousel. Zaczyna się skrzydło Luwru -
 Rue des Saints Peres, Ecole Nat. Sup. des Beaux Arts

Pont des Arts - najstarszy most żelazny we Francji (1804r.), ulubione miejsce spotkań młodzieży. Hippisi.. Autentyczni malarze, utrwalający widok wyspy Cite. Tu popełnił samobójstwo Bronisław Piłsudski w 1918 r - podróżnik, etnograf, działacz polityczny. Place de l'Institut - *Institut de France* (1688 - wg. planów Louis de Vau) - 5 akademii: Akademia Francuska (1635), Akademia. Literatury (1664), Nauk (1666), Sztuk Pięknych (1816), Nauk Moralnych i Politycznych (1832)
 La Monnaie - *Mennica* (1771-1777) - od końca XVIII w. bije się monety i medale.
 Muzeum numizmatyczne

Pont Neuf (1578-1607 - Henryk IV), pomnik konny Henryka IV. Kamień węgielny położył w 1578 król Polski i Francji Henryk Walezy. Skwer Vert Galant (spalono mistrza zakonu Templariuszy)
Kosciol St Germain l'Auxerois

Pont St-Michel
 Plac St-Michel, fontanna św Anioła,
 Que des Orfevres - Nabrzeże Złotników
 Bd du Palais, Pont au Change
 Palais de la Cite, Sainte-Chapelle, Prefektura Policji

Petit Pont
 rue de la Cite, przedłużenie - Pont Notre Dame, Pl. du Parvis, Hotel Dieu
 Bd St-Jacques, Kościół St-Severin, Kościół St-Julien le Pauvre

Pont au Double
 Rue d'Arcole, przedłużenie - Pont d'Arcole, Katedra Notre Dame
 Quai de Montebello

Pont de l'Archeveché - biskup odprawiał pasterkę dla kloszardów
 Quai de l'Archeveché, (przedłuż.-Pont St-Louis, Pont Louis Philippe)
 Sq. de l'Ile de France - *Pomnik Deportowanych*, którzy zginęli w obozach
 koncentracyjnych
 Musée l'Assistance Public (Pomocy Społecznej)

Pont de la Tournelle - *posag św. Genowefy*, patronki miasta (dzieło Pawła
 Landowskiego)
 Kościół St-Louis en l'Ile
 Widać Instytut Świata Arabskiego (1988), Uniwersytet Paris VI-VII Piotra i Marii Curie
 Rue du Cardinal Lemoine i rue Monge do Aren Lutecji

Pont Sully
 Bibl. de l'Arsenale (widać kolumnę Bastylji oraz Panteon)
 Instytut Świata Arabskiego, za nim Uniwersytet i Jardin des Plantes

Pont d'Austerlitz -
 Jardin des Plantes
 Gare d'Austerlitz, Gare de Lyon

Pont de Bercy
 Ministerstwo Finansów
Palais Omnisports du Paris-Bercy
 Bd Vincent Auriol, Pl. d'Italie

Pont de Sully
 Instytut Świata Arabskiego
 Bd Henri IV. Bibl. de l'Arsenal
 Hotel Lambert, quai d'Anjou, Hotel de Lauzun
 Quai des Celestins, Lycee Charlemagne, (St Paul, St-Louis
 Hotel de Sens

Pont Marie
 Cite Int. d'Arts, Trib. Adm, Lycee Sphie Germain
 Quai de l'Hotel de ville

Pont Louis Philippe - Pont St-Louis, (St-Louis - la Cite)
 St-Gervis St-Protais, Maarie du IV arr, rue Rivoli, dzieln. żydowska
 Hotel de Ville - Mairie de Paris
 Notre Dame

Pont d'Arcole
 Pl. de l'Hotel de Ville
 Assistance Publique, rue de Rivoli, St-Merri, rue Baubourg, Centrum Pompidou
 Hotel Dieu - La Cite

Pont Notre Dame

Quai de Gesvres, Rue St Martin, St-Merri, Pl. Pompidou
Pl. Louis Lepine, Prefecture de Police, Tribunal de Commerce
Th. de la Ville, Tour St Jacques

Pont au Change

Bd du Palais, Consiergerie
Theatre du Chatelet, Quai du Megisserie
Pl. Dauphine (Cite)

Pont Neuf (Pomnik Henryka IV)

Sq. du Vert Galant
Pl. de l'Ecole, rue du Pont Neuf, rue du Roule, Les Halles
Quai du Louvre
Kosciol St-Germain-l'Auxerrois, Pl. du Louvre, Mairie I arr.
Palais du Louvre

Ponts des Arts (zelazny)

Instytut Francuski
Jardin de l'Infant, Palais du Luovre, Musee du Louvre

Pont Carrousel

Pont Royal - koniec Luwru

Pont Solferino - Muz Orsay, Legia Honorowa, Tuileries

Pont Concorde

Pont Alexandre III - Pałac Inwalidów, Duży i Mały Pałac

Most Inwalidów - Pl. du Canada, zach strona Grand Palais i Inwalidow

Most Alma - plac Alma, Teatr Champs-Elysées, Szkoła Wojskowa

Kładka Debilly - Pałac Tokio, Muz. Sztuki Nowoczesnej, Pola Marsowe

Most Jena - Pałac Chaillot, wieza Eiffla

Most Bir Hakeim - Metro naziemne, bd. Grenelle, Allées des Cignes

Most Grenelle- statua Wolności na Wyspie Łabędzi, Dom Radia

Most Mirabeu

Most Garigliano - bd. Exelmans

Pl. de Varsovie, Pont d'Iena, Tour Eiffel

Trocadero:

Pałac zbudowano w 1937r. 2 pawilony rozszerzone przez skrzydła, rozdzielone szerokim tarasem. Reliefy i rzeźby dekorują skrzydła i schody.

W pałacu są 2 teatry i 4 muzea: Muzeum Człowieka, Muzeum Marynarki, Muzeum Kina, Muzeum Francuskich Zabytków Architektury (str 63).

Z tarasu piękny widok na Sekwanę. Ok. 700 m do wieży Eiffela

Palais de Chaillot

Place du Trocadero Mo Trocadero

Wzniesiony przez architektów J. Carlu, Boileau i Azema, na wystawę światową w 1937r. i zastąpił dawny *pałac Trocadero*, zbudowany w 1878. na potrzeby Wystawy Światowej. Dwa pawilony rozszerzone przez skrzydła, rozdzielone szerokim tarasem. Reliefy i rzeźby dekorują skrzydła i schody. W pałacu sa 2 teatry i 4 muzea: **Muzeum**

Człowieka, Muzeum Marynarki, Muzeum Kina i Muzeum Francuskich Zabytków Architektury.

W skrzydle "Paryż" (Połn.wsch) mieści się **Muzeum Zabytków Francuskich, Muzeum Kina i sala kinowa**. W skrzydle "Passy" **Muzeum Marynarki** (poł.zach), **Muzeum Człowieka** (m.in. stroje krakowskie), restauracja.

Muzeum Kina - Musée du Cinema - Henri Langlois (skrzydło wschodnie). Zostało otwarte w 1972 r. Poświęcone historii kina i kinematografii na świecie - od teatru cieni, latarni magicznej, teatru optycznego, poprzez pierwsze aparaty Lumiere'a. Panorama kina 20-lecia międzywojennego;

Pod płyta, między 2 skrzydłami ma siedzibę **Theatre National Populaire (de Chaillot)**. Przed pałacem, *na placu Trocadero*, **konny pomnik Ferdynanda Focha**, marszałka Francji, Wielkiej Brytanii i Polski.

Z obszernego tarasu pałacowego piękna panorama na wieżę Eiffela, Pole Marsowe i Szkole Wojskowa. Stąd niedaleko do **placu Warszawy (Pl.de Varsovie)**, położonego u stop pałacu. Tu u zbiegu z Av. des Nations Unies, 10.06.1975 r. prezydent V. Giscard d'Estaing położył kamień węgielny pod pomnik, który sławi bohaterstwo Polaków we Francji w czasie II wojny światowej.

WIEŻA EIFFLA 7e arr. Metro Bir Hakeim

Wieża Eiffela: 300m + iglica, 3 platformy: 57m, 115m, 247m. Skonstruowana w 1889r. Wychylenie góry < 12cm

"Supergwiazda" turystyki paryskiej, która przyciąga każdego roku 3 mln. turystów. Zbudowana w 1889 r przy okazji wystawy światowej i dla upamiętnienia 100-nej rocznicy zburzenia Bastylji. Inżynier *Gustaw Eiffel* i specjalista konstrukcji metalowych został wybrany spośród 700 konkurentów do jej realizacji. Prace trwały od I.1887 do wiosny 1889. Cała konstrukcja składa się z 15000 stalowych elementów połączonych 2.5 mln nitów, waży 7 ton. Wieża dźwiga 40 ton farby, ma 1710 schodów.

Żadna korekta planu nie była niezbędna, ponieważ wszystko było obliczone do perfekcji. Ten symbol triumfującej cywilizacji długo uchodził za "skrajny przypadek brzydoty", do tego stopnia, że Alexandre Dumas (syn), Guy de Maupassant i Charles Gounoud domagali się zakazu budowy, a poeta Paul Verlaine wolał nadrobić drogi, by jej nie widzieć. Dziś jest to jeden z najliczniej odwiedzanych obiektów stolicy, niekwestionowany symbol Paryża.

Wieża miała początkowo 300 m wysokości, ale w 1957 r. dodano 20 m, instalując na jej szczycie antenę telewizyjną. Jest też stacją meteorologiczną. Każdego dnia widzi tysiące zwiedzających na swych **3 platformach**. Dwie pierwsze (**57 i 115m**) mieszczą bary i restauracje (na 2 piętrze *restauracja Jules Verne*), najwyższa (**274m**) służy za punkt widokowy. Przy dobrej pogodzie - najlepiej wczesnym wieczorem, można stąd dostrzec lasy Compiegne i Fontenblau w odl. 80 km. Na 3-ciej platformie zainstalowane są potężne światła sygnalizacyjne, widoczne ze 180km.

Czynna codz. 9.00-24.00, 8.IX-20.III 9.30-23.30, 21.III-3.VII 9.00-23.00. Schody na wieżę czynne codz. do 23.00, 7.IX-22.V: sb.-czw. do 18.30, 23.V-3.VII: sb.-czw. do 18.30, pt.-sb. do 23.00. Wstęp na schody prowadzące na II poziom 8F. Winda na I poziom - 17F, na II - 34F, na III -51F.

Kościół ST-GERMAIN L'AUXERROIS.

Klejnot architektury późnogotyckiej. Znajduje się na wprost wschodniego skrzydła Luwru.

Św. Germain - biskup Auxere z 5 w., uznał świętość Genowefy z Nanterre; nie można go mylić ze św. Germain de Paris, patronem St-Germain-des-Prés.

Sanktuarium z 8 w., zburzone przez Normandów, później kościół zbudowany przez Robert le Pieux, poprzedzały kościół obecny.

Wznoszony XII-XVIw. Fasada kościoła poprzedzona *przedsionkiem w stylu gotyku płomienistego*. Długi czas budowy wpłynął na jej różnorodność. Rzeźby XIV-XVIw, *witraże XVIw, organy z 1711r.*

Kościół łączy 5 wieków architektury: *dzwonnica romańska, prezbiterium promieniste, przedsionek i nawy gotyk płomienisty, portal renesansowy*. W 18 w. tympanon i słup dxigający belkę nadproża zostały usunięte, by umożliwić przejście procesji.

Przez długi czas, po przeprowadzce dworu Walezjuszy z Ile de la Cité do Luwru (XIVw.), kościół pełnił funkcję *kaplicy królewskiej., parafii francuskich monarchów*.

Dzwony kościoła w "*Noc św. Bartłomieja*" dały sygnał do rozprawy z hugonotami, którzy zjechali do Paryża na uroczystość zaślubin Henryka z Navarry z Małgorzatą de Valois..(3/24.VIII.1572r).. Dokonano rzezi ok. 3 tysięcy hugenotów.

Po Rewolucji kościół zamieniono na spichlerz (magazyn paszy). W 1831 r. został splądrowany. W końcu głęboka restauracja (odnowa) dokonana przez Baltard'a i Lassus'a, podkreślająca akcent *kompozytowy*, który kościół przedstawia dzisiaj..

Mimo wielu przeróbek jest to klejnot architektury gotyckiej.

W kościele *pochowano wielu artystów*, którzy mieszkali w Luwrze, m.in. architektów Le Vau ,Gabriela Pere, Soufflot oraz malarzy Bouchera i Chardina, Van Loo, Nattier'a, Coypel'a; rzeźbiarzy Coysevox, Coustou.

LUWR, LOUVRE

Luwr. Mo. Louvre Rivoli (9.00-18.00)

Stary pałac królewski, przekształcony przez Rewolucję w muzeum dla ludu, obecnie *najpiękniejsze i największe, najstarsze i najbogatsze muzeum świata*.

Nazwa pochodzi od nazwy ogrodzenia dla wilków (lupare, loupe) lub normandzkiego słowa "lower"-zamek.

Stary pałac królewski, przekształcony przez Rewolucję w muzeum dla ludu, obecnie *najpiękniejsze i największe muzeum świata*.

Luwr powstawał fragmentami przez 800 lat, przez co nie stanowi w pełni jednolitej budowli. W 1190 r. król Filip II August, by wzmocnić obronność Paryża wybudował twierdzę. W czasach **Filipa II Augusta** (1180-1223) - czworokątna twierdza z okrągłymi wieżami i 32m donżonem. Był tu skarbiec, archiwum, zbrojownia.

Karol V Mądry (1364-1380) kazał wznieść mury obronne, rozbudować twierdzę i otoczyć fosą. Później przez 150 lat Luwr był prawie pusty.

Dopiero w 1527 r. Franciszek I, (1515-1547), po powrocie z niewoli hiszpańskiej podjął decyzję o wzniesieniu pałacu mającego zastąpić dotychczasowe budowle. Kazał rozebrać umocnienia i donżon. W 1546 zaczęto przebudowę zamku, zamieniając surowy zamek w piękny *renesansowy pałac*, dokąd król przeniósł swą rezydencje

Kontynuacja prac przez **Henryka II, Karola IX, Katarzynę Medycejską, Henryka IV.**

Katarzyna Medycejska, wdowa po śmierci tragicznej Henryka II, zbudowała rezydencję *Tuileries* (na miejscu dawnej cegielni)..i podjęła decyzję o przeniesieniu prac nad Sekwanę i budowie Grande Galerie (470 m) (Duża Galeria), by połączyć Stary Luwr z pałacem Tuileries. .Rozpoczęto budowę *Małej Galerii*.

Henryk IV (od 1594) - ulepszenia wewnętrzne Tuileries, *galerie du Bord de l'Eau*. - *Grand Galerie*. Ukończono *Małą Galerię* i rozpoczęto budowę *Pawilonu Zegarowego*.

Ludwik XIII - rozbudowa Luwru, *Pavillon de l'Horloge*

Za Ludwika XIV W ubiegłym stuleciu wzniesiono pawilony od ulicy Rivoli (Nowy Luwr), a także kilka galerii przy skwerze Karuzeli.

Ludwik XIV -skrzydła wokół *Cour Carrée* (wydłużenie skrzydła połudn, skrzydło północne, wschodnie), dodano wspaniałą kolumnadę, która na szerokości 175 m zamyka od wschodu królewską rezydencję (1667-1670 -*Claude Perrault*). W 1652 r. Anna Austriaczka i Krol Ludwik XIV opuszczają pałac Królewski by zamieszkać w Luwrze. Dobudowuje salę teatralną, decyduje się uczynić *Tuileries* swą rezydencją paryską. Architekt le Vau zmienia zupełnie zamek, buduje od północy pavillon de Marsan. W 1682 r. dwór opuszcza oficjalnie Luwr i przenosi się do Wersalu. Po opuszczeniu Luwru przez króla, gmachy przekazano w użytkowanie uczonym i artystom.. Tu znajdowała się pierwsza siedziba Akademii Francuskiej . Budowla powoli przekształcała się w muzeum. W 1783 r. przebudowano na te cele Grande Galerie. i przekazano na cele *muzeum*.

W czasie **rewolucji** nadanie Luwrowi nazwy ***Musée Central des Arts***

Architekci ***Napoleona*** - Percier i Fontaine rozpoczęli budowę skrzydła północnego, które zostało ukończone w 1852 r za ***Napoleona III***.

Za czasów Rewolucji i Napoleona umieszczono w Luwrze tysiące dzieł sztuki, jakie armia francuska zagarnęła w czasie podbojów. W 1802 r Luwr otrzymał nazwę Musée de Napoleon. Dyrektor Denon zebrał kolekcje w Kassel, Brunszwiku, Berlinie, Poczdamie. Z Zamku Królewskiego w W-wie wywieziono "Hołd pruski" Bacciarellego a z Gdańska "Sąd Ostateczny" Memlinga.

Zbiory powiększali następni władcy.

W 1871 r. spalono Tuileries i po rozebraniu w 1882 ruin (pozostawiono jedynie 2 pawilony narożne), Luwr uzyskał oblicze, które podziwiamy dziś.

W 1871 bezcenne zbiory niemal nie uległy zagładzie, podobnie jak to się stało z sąsiednim pałacem Tuileries. Muzeum uratował Florian Trawiński, szef departamentu kultury i sztuki w rządzie rewolucyjnym, nie dopuszczając do podpalenia. Był później przez 35 lat dyrektorem muzeum. W latach 70-tych ubiegłego wieku oddano część pawilonów (Nowy Luwr) Ministerstwu Finansów. Dopiero w 1968 ministerstwo opuściło pawilon Flory i zainstalowano tam Muzeum Sztuk Zdobniczych.

W latach 1964-67 wykopano wzdłuż wschodniej Kolumnady głęboką fosę, wg. planów z czasów Ludwika Wielkiego

W latach 1981-88 z inicjatywy prezydenta Mitterranda, zrealizowano projekt wielkiego Luwru - przebudowy gruntownej otoczenia pałacu. Amerykański architekt I.M. Pei wpadł na pomysł by wejście do Luwru umieścić na dziedzińcu Napoleona III i aby w podziemiach poniżej umieścić zaplecze techniczne. Ze względu na Sekwanę nie można było zejść poniżej 8 m i stąd właśnie konieczność zainstalowania *szklanej piramidy*, skąd są wejścia do sal muzealnych. Pod dziedzińcem Napoleona III i ogrodem Tuileries znalazły się: andłowa galeria (przewodniki, pamiątki), niektóre pracownie muzealne, parking i dworzec autobusowy. Otwarto kilka nowych wejść oraz pasaż Richelieu podziemna galeria z placu du Palais Royal do wnętrza muzeum. Przeprowadzono na dużą skalę prace wykopaliskowe na Kwadratowym Dziedzińcu, na środku wzniesiono fontannę.

Piramida została oddana pod koniec III.1989. Za projekt piramidy, której przygotowanie przy pomocy komputera zajęło mu 7 miesięcy, Ieoh Ming Pei otrzymał Legię Honorową z rąk Mitterranda. Piramida ma wysokość 21.5m.

Kolumnada, Cour Caree i majestatyczna fasada. Interesujące wewnątrz są galeria Apollo, letnie apartamenty Anny Austriaczki.
Wejście do muzeum przez szklaną piramidę zaprojektowaną przez Pei.

Kompleks palacowy

1) Wokół **Cour Carrée**

Część najbardziej prestiżowa - Stary Luwr. Cztery skrzydła dług. ok. 112m.

Pawilon Saint-Germain-l'Auxerrois (Port Egipt. - ważne dzieło *klasycyzmu barokowego* (Perrault) Ponad wielkimi oknami w ścianie szczytowej - *medaliony z inicjałami Ludwika XIV*. Fronton - klasycystyczne przedstawienie Minerwy i popiersie Króla Słońce

(Porte Henri II - na Cour du Carrousel z Cour Carre

Rue de Rivoli - Pawilon Marengo - północna fasada - w szczycie płaskorzeźby trofeów i broni z XVIIIw

Skrzydło **Sully**

2) Wokół **Cour Carrousel** strona północna od Rivoli

Pav. Richelieu, Pav. Colbert, , Pav. Turgot, Pav. Rohan, **Pav. de Marsan**

3) Od strony Sekwany:

Pav. Denon (Porte Denon-piramida)), Petite Galerie, **Galerie Bord de l'Eau** (Porte Barbet-piramida), Sale du Menage

Pav. Molien, Passage Guichet-Pav. des Etats (Porte de Tremouille- między pl.Carrousel a piramidą), **Pavillon de Flore** - od Tuileries

Piramida 19m, z 1988r - wejście do Luwru z Cour du Carrouelle

Muzeum Luwru: Zbiory od antyku do wieku XIX: 6 sekcji:

)

Malarstwo (Koronacja Napoleona (David), *Mona Liza* (Leonardo da Vinci), Chrystus Ukrzyżowany (El Greco), portrety Rembrandta)

Rzemiosło (przedmioty artystyczne) - północne i wsch. skrzydło Cour Carre oraz Galeria Apollina

Musee Arts de la Mode - Muzeum Mody (od 1986), w pawilonie de Marsan, 109 rue de Rivoli. Moda od 1780 r aż do współczesności

Musee des Arts Decoratif - Muzeum Sztuk Zdobniczych - tuż obok

W gmachu Luwru ma swoją siedzibę jedno z najsłynniejszych muzeów na świecie: **Musée du Louvre oraz Musée des Arts Decoratifs et Musée des Arts de la mode.**

Jest 225 sal.

Kolekcja składa się z **6 departamentów:**

starożytna sztuka Grecji i Rzymu (z sekcją starochrześcijańską),

starożytna sztuka wschodu - sztuka orientalna (z sekcją islamu)

starożytnego Egiptu

rzeźba nowoczesna,

malarstwo i rysunek,

dział rzeźby - sztuka użytkowa i meble.

W dziele **sztuki greckiej i rzymskiej** - **Antyki greckie, etruskie i rzymskie** - połn. zach

skrzydło Cour Carée i łączące się z nim skrzydło Anny Austriaczki : m.in. *Wenus z Milo*, *Nike z Samotraki*, fragmenty marmurów z Partenonu, *Wenus z Arles*, fragmenty dekoracji Partenonu i świątyni Zeusa. W dziale liczne kopie dzieł rzeźbiarzy greckich. Również zbiór ceramiki greckiej; freski z Rzymu, Pompei, mozaiki z Kartaginy, Konstantynopola, Antiochii, sarkofagi, portrety rzymskie.

W dziale **sztuki wschodu - sztuka orientalna** - na parterze Cour Carrée, polnocna połowa sal 103-104, m.in. . *statua intendenta Ebih-il*, waza Entemeny, *stela z Kodeksem Hamurabiego*, stela Naramsina, stela sępów, reliefy asyryjskie, posąg Gudei, kapitel i ceramiczne fryzy z Suzy.

W dziale **starożytnego Egiptu - antyki egipskie** - na parterze Cour Caree, skrzydło poln.wsch, sale 136-125; m.in. Mastaba, *słynny pisarz siedzący*, popiersie Amenpphisa IV, *sfinks z sarkofagu Ramzesa III*, *stela króla- węża*, *posąg pisarza z Sakkara*, *statua Ozyrysa* (1500 lat pne), fragmenty architektoniczne, klejnoty, tkaniny.

W dziele **rzeźby** - Wielka Galeria na parterze (Denon), m.in. ,

zabytki z okresu średniowiecza (Sw. *Jerzy walczący ze smokiem*, *nagrobek Karola V*),

rzeźba francuska, np. *Konie z Marky* (na dziedzińcu Cour Marly, parter s.11) *Trzy Gracje* (s.6), *Nimphes de la fontaine des Innocentes* (s.8 Pav. des Etats) , rzeźby włoskie z XIV-XVIw, a wśród nich dzieła Pizana, Della Robia, Donatella, Michała Anioła, np. *Niewolnicy Michała Anioła* (Pav. de Flore, s.27, parter) , *NMP i Dzieciatko Donatello* (s. 16 Denon, parter)

W dziale **malarstwo i rysunek**:

malarstwo francuskie: portret Jana Dobrego (1360), J. Fouquet, N. Poussin, Chardin, David, Delacroix, Corot, Courbet;

malarstwo włoskie: Giotto, Fra Angelico, Ucello, Boticelli, Leonard da Vinci (słynna **Giaconada - Mona Lisa** - I piętro, s. 14, Duża Galeria - Denon,) Rafael, Tintoretto, Tycjan, Rafael;

malarstwo niderlandzkie i flamandzkie: Van Dyck, Rubensa, Rembrandt, Memling;

malarstwo niemieckie: Durer, Holbein. **hiszpańskie**: El Greco, Velasquez, Goya, Murillo, Zurbaran.

Z **polskich dzieł**: obrazy M. Rodakowskiego i P. Michałowskiego (Samosierra) Ponadto wystawiony jest *portret F. Chopina pędzla Delacroix*. W **skarbcu** piękny *serwis Henryka III Walezego*, ofiarowany mu przez miasto Paryż z okazji koronacji na króla Polski. W serwisie herby Polski, Litwy i Rusi.

W **dziale szóstym** m.in.: toaleta Marii Leszczyńskiej, meble de Bouill'a, japońskie meble z laki, meble chińskie, diamenty (Regent - 137 karatów), tabakierki, zegarki itd.

Szczegółowy rozkład sal Luwru

Parter - skrzydła Sully i Denon

RICHELIEU

2 3 4

Piramida 1 5 **SULLY**

1 2 3 8 7 6

10 9 8 7 - 5 4

Pawilon Flory DENON

Sully: antyki orientalne (zamknięte do końca 1993) 1 - 5
 antyki egipskie 5 - 7
 antyki greckie, etruskie i rzymskie 7 - 8
 toaleta: 7; schody 1,6,4
 Denon: antyki greckie, etruskie i rzymskie: 2 - 5
 rzeźby 7,8 i 9 - zamknięte począwszy od 2 semestru 1992
 toaleta: 10; schody 1,3,8,10

Skryba pochylony - Sully 6
Wenus z Milo Sully 8
Niewolnicy Michała Anioła Denon 10

1 piętro - układ jak wyżej + sala nr 6 w Denon

Sully: antyki greckie, etruskie i rzymskie 6 - 8
 antyki egipskie 6 - 8
 obiekty artystyczne 1 - 5 i 8
Denon: malarstwo 1 - 10
 antyki greckie, etruskie i rzymskie 3
 obiekty artystyczne 3

Zwycięstwo (*Nike*) z *Samotraki* Denon 3
Gioconda (Jaconde) - Mona Lisa Denon 5
 Waza z orłem z Suger

2 piętro: Sully : sale 1,2,3,4,5,6,7,8

Denon : sale 9,10

Sully: malarstwo francuskie XIV - XVII w 1 - 4
 XVII - XIX w 5 - 8

Denon: Malarstwo 9
 Ekspozycje tymczasowe 9 - 10

Najdogodniej jest zwiedzić Luwr w poniedziałek lub środę wieczorem - jest tu wtedy więcej obrazów niż zwiedzających. Muzeum czynne pn. i sr. 9.00-22.00, czw.-sb. 9.00-18.00. *Wtorki nieczynne!*

Kasy biletowe zamykane są na noc 45 min. przed zamknięciem muzeum. Wstęp 31F, osoby w wieku 18-25 lat 16F, poniżej 18 lat - bezpłatnie, nd. 16F, osoby poniżej 18 lat wstęp wolny. Jeżeli nie przysługują ci zniżki, zaoszczędzisz pół godziny korzystając z automatu sprzedającego bilety.

Trasa zwiedzania: do Łuku Triumfalnego:

Teren byłego pałacu między pawilonami Marsa i Flory - muzeum na powietrzu rzeźb Aristide Maillolla (1900-38).

— **Place Carrousel - L'Arc Carrousel**

Na Place du Carrousel - placu Karuzeli znajduje się **Arc de Triomphe du Carrousel** (1806) - łuk triumfalny z 3 bramami, 19.5 m wys, podobny do łuku Septymiusza Sewera i Konstantyna. Łuk powstał w latach 1806-1808, ku chwale Wielkiej Armii.

Na ścianach luku 6 płaskorzeźb przedstawiających epizody z 1805 r.
 Na szczycie budowli Zaprzęg *czwórki koni*, ciągnących kwadrygę z postacią Restauracji (1828-Bosio). Za I cesarstwa były rumaki Lizyppa, z weneckiej bazyliki św. Marka. Postacie nad głównym gzymsem - żołnierze Napoleona
 Nazwa Plac Karuzeli od turniejów rycerskich odbywających się w latach 60-tych XVII wieku, w których uczestniczył Ludwik XIV.

OGRODY TUILERIES JARDIN DES TULLERIES (Cegielnia)

1er arr. Mo Concorde, Palais Royal, Tuileries

Ogrody Tuileries - Le Jardin des Tuileries, rozciągające się wzdłuż Sekwany, od lewego skrzydła Luwru do Concorde, pomiędzy rue Rivoli a Sekwaną - dł. ponad 1km, pow. 24ha.

Dziś ogrody są jednym z bardziej popularnych miejsc w Paryżu. Jest to jedna z najpiękniejszych promenad Paryża. Zostały założone w 1549r z polecenia *Katarzyny Medycejskiej*, były kilkakrotnie zmieniane m.in. przez królewskiego ogrodnika Ludwika XIV - André de Notra'a (1664), twórcę "*ogrodu francuskiego*". W 1573 r Katarzyna Medycejska wydała tu wielki festyn na cześć posłów polskich przybyłych ofiarować koronę Rzeczypospolitej Henrykowi Walezemu.

Cechą charakteryst. ogrodów jest oś *centralna*, wokół której rozciągają się 2 osie równoległe i 2 osie poprzeczne, utworzone przez aleje lub kanały wodne. Tarasy po bokach ułatwiają oglądanie.

Wartościowe *ozdoby rzeźbiarskie* wokół *ośmiokątnego basenu* to dzieło von Coustou i van Cleve. Są to *hermy* przedstawiające 4 *pory roku, posągi leżących bóstw wody i alegoryczne postacie kobiet uosabiające rzeki Francji: Loarę i Loir oraz Rodan i Saonę*.

W obrębie ogrodu w pobliżu Concorde znajdują się 2 pawilony: **Jeu de Paume** (Sala Gry w Piłkę) oraz **Orangerie**, należące do Muzeum Luwru. W Orangerie organizowana są czasowe wystawy malarstwa, w Sali Gry w Piłkę mieściła się do 1987 r stała ekspozycja impresjonistów, którą włączono do muzeum d'Orsay.

Pałac Tuileries

W okresie Rewolucji w pałacu mieszkała rodzina królewska, 9.XI.1799 wprowadził się Napoleon, który polecił go przebudować w stylu *empire'u*.

W czasie Komuny Pałac Tuileries spłonął. Na miejscu ruin założono w 1884 r ogród. Ocalały tylko narożne pawilony - Flory (od południa) i de Marsan (od północy), stanowiące dziś zakończenie skrzydeł Luwru.

Wschodni kraniec Ogrodów stanowi *aleja gen. Lemonnier*, przebita na miejscu nieistniejącego pałacu Tuilleries.

Orangerie

Place de la Concorde, 1er, Mo Concorde, 9.45-17.15, oprócz wt. 23F/12F.

Prywatne zbiory odziedziczone przez państwo, pod warunkiem, że mają pozostać w jednym miejscu.

Oranżeria jest miejscem czasowych wystaw malarskich. Jako ekspozycję stałą podziwiać można malarskie impresje C. Moneta na temat nenufarów. O różnych porach artysta utrwał grę światła na stawie z nenufarami w japońskim ogrodzie w Givency.

Najciekawsze 2 *owalne sale* - od południowej strony tarasu Tuileries, wychodzącego na plac Zgody - zaaranżowane przez *Moneta* jako panoramy jego największych obrazów z liliami wodnymi.. Koronne dzieło **Claude Moneta**, obrazy z cyklu

"*Nenufary*", wypełniają owalne sale tego muzeum. Artysta malował je z natury, w ogrodzie Giverny pod Paryżem.

Poza tym są prace *impresjonistów i postimpresjonistów*: m.in. *Matisse'a, Cezanne'a*, (martwe natury, portrety - Madame Cézanne, pejzaże), *Utrilla, Modiglianego, Renoira, Soutine'a, Sisleya*.

Portrety Paula wykonane przez Van Dongena, akty Picassa, "Argenteuil" Moneta, "la Chemin de Montibusson".

Renoira reprezentują 24 płótna (w tym *Dziewczęta przy pianinie*).

Musee du Jeu de Paume - Galerie National du Jeu de Paume

Place de la Concorde, Terrasses des Tuileries; Mo. Tuileries

Czynna *galeria Jeu de Paume*, poświęcona *wystawom czasowym*.

Sala Gry w Piłkę - były królewski kort tenisowy i było muzeum impresjonizmu ma olbrzymie okna wcięte w ściany klasycznej świątyni, oświetlające najnowsze sale wystawowe w mieście, przeznaczone na sztukę współczesną.

Jeu de Paume, czyli Sala do Gry w Piłkę, została wybudowana w 1851 roku z inicjatywy Napoleona III, na miejscu dawnej oranżerii (cieplarni). Gdy gra straciła na popularności, budynek przeznaczono na wystawy sztuki. Powstało tu muzeum poświęcone impresjonistom. W 1986 r. zbiory przeniesiono do Musée d'Orsay. Obecnie w Jeu de Paume organizowane są wystawy sztuki współczesnej.

CHAMPS ELISEES:

Hotel de la Marine, Hotel Crillon (na pietrach motyw kolumnady z Luwru, z boków pawilony o 2-stopn. dachach)

Mo Concorde

Pl. Clemanceau, Mo. Champs-Elysees Clemanceau

Petit Palais, Grand Palais, Th. Marigny,

Pałac Elizejski przy Av. de Marigny i Fb. St-Honore oraz rue de l'Elisee

Th. Renault Barrault,

Rond Point des Champs Elisees (av. Roosvelt, av. Montaigne, av. Matignon- Musee des Lunettes),

Av. George V (do pl. Alma - na koncu Crasy Horse, w sroku Katedra Amer.) Metro George V, Lido (Parking)

AIR France, Office du Tourisme - Champs Elysee 127

Place Charles de Gaulle - Arc Triomphe - wejście tunelem z Pol Elizejskich

PLAC ZGODY - PLACE DE LA CONCORDE 8eme arr, Mo Concorde

Obelisk z Luksoru, 2 fontanny, bogini sławy Renomee i bog Merkury przy wejściu do ogrodów, *konie z Marly* na początku Champs Elysees) (Rue Royale), *8 symbolicznych pomników miast francuskich*.

Plac na skrzyżowaniu: Tuilleries, Champs-Elysees, Madelaine, Palais Bourbon.

Największy i niestety nie cieszący się dobrą sławą plac publiczny, tworzący zachodnią granicę Tuilleries.

Z okazji paktu pokojowego w Akwizgranie, którym zakończono wojnę sukcesyjną z Austrią, zmierzał Paryż uhonorować *króla Ludwika XV* pomnikiem.

Zbudowany w latach 1757 i 1777 wg planów Gabriela jako miejsce posagu Ludwika XV. Zostały wzniesione hotele ambasadorów (północna strona - w lewo Crillon, w prawo obecnie Ministerstwo Marynarki), Rewolucja obaliła pomnik Ludwika XV i

nadała mu miano **Placu Rewolucji**, gdzie centralne miejsce zajmowała gilotyna, która ścięła 1343 głowy. Tu właśnie stracono Ludwika XVI, Marię Antoninę, przywódców *żyrondistów*, hrabinę du Barry, Dantona, chemika Lavoisiera, braci Robespierre. W 1795 r u wjazdu na Pola Elizejskie umieszczono słynne **konie z Marly** - dzieło rzeźbiarza Costou (1745). Konie te, przeznaczone pierwotnie dla zamku w Marly, ustawione tu zostały jako przeciwwaga dla rzeźb przedstawiających na uskrzydłonych rumakach **boginię sławy Renommee i boga Merkurego** (1702), ustawionej przy wejściu do ogrodów *Tuileries*.

W 1795 r plac stał się **placem Zgody (de la Concorde)**, na znak, że wojna domowa dobiegła końca. (Monarchia czerwcowa nadała aktualną nazwę placu w celu uniknięcia symboli politycznych.)

Ludwik Filip otrzymał w r. 1831 w darze od *wicekróla egipskiego Mahommeda Alego*, **obelisk faraona Ramzesa II**, z XIII w p.n.e, pochodzący ze świątyni Luksoru, liczący ponad 3200 lat, 230 ton. Obelisk ten z niemałym trudem został przewieziony tu przez inż. Le Bas. Pseudohieroglify wykute w cokole ilustrują sposób w jaki ten 230 tonowy monolit o 23 m wysokości znalazł się w centrum Paryża.

Za rządów Ludwika Filipa wybudowano również **2 fontanny 8 symbolicznych pomników miast francuskich**. Postać kobiety reprezentujące Strasbourg ma rysy Juliette Drouet, przyjaciółki Victora Hugo.

W latach 1871-1918 pod tym pomnikiem odbywały się manifestacje patriotyczne, kiedy to Alzacja należała do Niemiec.

W budynkach narożnych *rue Royale* mieszczą się: w lewym *Automobile Club de France* a w prawym *Ministerstwo Żeglugi*. Przy Polach Elizejskich również Ambasada USA.

Obelisk znajduje się dokładnie w linii *Assemblée Nationale-Madelaine*, która przecina *Voie Triomphale* dokładnie pod kątem prostym.

W obrębie ogrodu w pobliżu *Concorde* znajdują się 2 pawilony: *Jeu de Paume* (Sala Gry w Piłkę) oraz *Orangerie*, należące do Muzeum Luwru.

POLA ELIZEJSKIE - CHAMPS-ELYSEES, 8e arr., Mo: Etoile, George V, Champs-Elysees-Clemanceau, Concorde, RER: Etoile
Rozciągające się na zachód od tego pl. Zgody, na dł. 2km
Pola Elizejskie - *avenue des Champs Elysees*, są usiane wytwornymi salonami i butikami. Mieszczą tu również zagraniczne ambasady.

Łuk Triumfalny - Arc de Triomphe, na placu *Charles de Gaulle* zamykającym Pola Elizejskie (Mo. *Charles de Gaulle - Etoile*) wywiera ogromne wrażenie na każdym turyście. Ten *najwyższy w świecie łuk triumfalny*, uznawany przez wszystkie kraje jako *symbol Francji*, został wzniesiony w 1806r, po bitwie 3 cesarzy pod *Austerlitz*, z rozkazu Napoleona, by uczcić jego niezwyciężoną armię (*Grande Armée*).

Architektem był *Jean Chalgrin*. Wykonanie potężnego łuku wzorowanego na budowli cesarza Konstantyna w Rzymie przeciągało się. W czasie zaślubin z Marią-Luizą w 1810 r, budowla dopiero wyszła poza fundamenty. Dokończenie budowy polecił *Ludwik Filip* w 1836r.

Plac z dochodzącymi ulicami został zbudowany przez *Hausmana*.

W 1840r przez gotowy już łuk sprowadzono szczątki Napoleona do ojczyzny. W 1885 r pod łukiem spoczywała trumna *Wiktora Hugo*. W 1921r pod łukiem triumfalnym złożono zwłoki *nieznanego żołnierza*, symbolizującego 1390000 Francuzów poległych

w czasie I wojny światowej.

Do Łuku Triumf. dochodzi się tunelem z av. Champs Elysees.

Na łuku znajduje się szereg ozdób - *plaskorzeźby* gloryfikujące powstanie narodu w 1792r i zwycięstwa Napoleona: *Wymarsz ochotników 1792r* (La Marseillaise), nad nim bitwa pod Jemappes; *Triumf Napoleona w 1810*, nad nim powstanie w 1814r, *Pokój 1815* - strona wsch. i południowa. *Pogrzeb gen. Marceau 1796* i nad nim. *Przejście mostu w Arcole 1796*, *Bitwa pod Aboukirem 1799*, powyżej; *Zdobycie Aleksandrii*, *Bitwa pod Austerlitz* - strona zach. i północna. W żagielkach łuków boginie zwycięstwa. Całość górnej budowli otacza **fryz**, którego 2-metrowe figury przedstawiają *wymarsz i zwycięski powrót Wielkiej Armii*. Na *gzymsie* powyżej, na okrągłych wypukłych tarczach miejsca bitew Napoleona, a na wewnętrznych stronach łuku *nazwiska generałów i marszałków*. 4 bitwy z ziem polskich: Pułtusk 1806, Ostrołęka, Lidzbark Warmiński (Heilsberg), Gdańsk (1807). *Polscy dowódcy*: Poniatowski (podkreślone-zginął na polu chwały), Dąbrowski, Zajączek, Kniaziewicz, Chłopicki, Sułkowski i Łazowski. Na platformę na szczycie Łuku można wjechać windą. *Punkt widokowy* na szczycie Łuku Triumfalnego dostarcza niezapomnianych wrażeń - widać av. Foch i całe rozprzestrzeniające się w dole miasto.

(Czynny codz. 10.00-17.30. Wstęp 31F. Bilet należy kupić jeszcze przed wejściem na najniższą platformę).

Wejście po schodach przy północnym końcu avenue.

AVENUE FOCH

Avenue Foch - jedna z najbardziej udanych prac Haussmanna, biegnąca od Łuku Triumfalnego do *Bois de Boulogne* (Lasek Buloński) w Szesnastej Dzielnicy. (Mo. Porte Maillot, Sablons, Pont de Neuilly, Port Dauphine lub Port d'Auteuil.) Obecnie jest to dogodne miejsce do organizowania spacerów i pikników oraz uprawiania joggingu. Nie należy jednak udawać się tam nocą.

Rue St Florentin, rue St. Honore - Notre Dame de l'Assomption

rue St Honore do Rue Royale, Rue Royale, Pl. Madeleine

Sainte MARIE MADELINE; Bd. de la Madeleine, Bd. des Capucines,

Musee Cognarq Jay), Pl. de l'Opera, OPERA

rue Auber (Pl. Garnier), Bd. Haussmann - Magasins du Printemps,

Mo Havre Caumartin, Galeries Lafayette, bd. Montmartre, Musee GREVIN,

Th. Varietes, Galerie, rue Vivienne, Pl. de la Bourse,

BOURSE des VALEURS, rue des Victoires, Basilique N.D. des Victoires,

Pl. des Victoires, Gal. Vivienne, BIBLIOTHEQUE NATIONALE - rue Vivienne,

Rue des Petits Champs, Jardin du Palais, Banque de France, rue de Valois,

PALAIS ROYAL, Rue St-Honore, COMEDIE FRANCAISE, Pl. Malraux,

rue St. Honore, rue des Pyramides - Pl. des Pyramides (J.d'Arc),

rue St. Roch, kosc. ST-ROCH, rue St Honore, PL. VENDOME,

KOŚCIÓŁ ŚW. MARIII MAGDALENY - L' EGLISE DE LA MADELAINE - styl cesarstwa

Pl. de la Madeleine, 8eme arr. Mo. Madeleine

Kościół wzniesiony w formie *klasycznej świątyni grecko rzymskiej. (rzymskiej świątyni estradowej)* We wnętrzu *wspaniałe rzeźby*.

Fasada kościoła skierowana w kierunku rue Royal i place de la Concorde
 W 1764 r rozpoczęto budowę kościoła w kształcie *łacińskiego krzyża z kopułą*.
 Budowlę rozebrano. W 1806 r w rocznicę zwycięstwa pod Austerlitz na podstawie dekretu Napoleona rozpoczęto nową budowę. Miała to być *świątynia chwały Wielkiej Armii*. Budowę ukończona w 1840 r. wg zmienionych planów, a w 1842r poświęcono jako *kościół*. Jest to *budowla majestatyczna, ciężka, z fasadą antyczną, wzniesiona na schodach o 28 stopniach, z majestatycznym perystylem (kolumnadą) z 52 kolumnami korynckimi*. Wewnątrz *jedna nawa sklepiona*.

Kościół nie jest zorientowany ołtarzem na wschód lecz ustawiony na *osi północ-południe*, ponieważ zamyka ulicę Royal. Położony w sercu Paryża promieniującego luksusem, dużymi apartamentami i Dużymi Bulwarami, stał się miejscem spotkań najwyższych sfer francuskiego społeczeństwa. Przyjmuje dużo *pompacyjnych ślubów i pogrzebów*, pozostaje chyba najmniej religijnym z kościołów paryskich - nigdy nie miał krzyża na frontonie. W 1849 r odbyły się tu ceremonie żałobne po śmierci *Fryderyka Chopina*, a 21.I.1856 wystawiono trumnę ze zwłokami *A. Mickiewicza*, przywiezionego z Konstantynopola.

Budowla w formie rzymskiej świątyni estradowej. Wnętrze robi wrażenie pustego i nieprzychylnego. Długa sala posiada *3 kopulaste sklepienia*. W *apsydzie* znajduje się *fresk romantyczko-klasycystyczny*, przedstawiający Chrystusa i św. Magdalenę z wieloma postaciami historycznymi (aż po Napoleona).

Przy wschodniej stronie kościoła (oprócz poniedziałków) odbywa się *targ kwiatowy*, a kolo metra znajduje sie *ubikacja w stylu secesyjnym*.

Na północno-wschodnim końcu placu mieści się słynny *sklep Fauchana*, z najlepszymi witrynami kulinarnymi w Paryżu i snack-barem z wyszukаныmi przekaskami.

OPERA de Paris Garnier

Place de l'Opéra, 9re arr, Metro: Chaussée d'Antin, Opéra, RER: Auber
 Zajmuje centralne miejsce place de l'Opera i jest bezpośrednio związana z nowym Luwrem i avenue de l'Opera.

Wybudowana w latach 1861-1875 (Charles Garnier).*eklektyczna budowla*, symbol zamożności i luksusu II cesarstwa.

Jest to *największy na świecie teatr operowy pod względem powierzchni* - 11tys m2, ilością miejsc (2150) ustępuje mediolańskiej La Scali.

Monumentalny gmach opery został wzniesiony w *stylu Drugiego Cesarstwa*.

Cesarzowa Eugenia, gdy zobaczyła budowlę krzyknęła: To nie ma stylu, to nie jest ani greckie, ani rzymskie. Garnier odpowiedział: C'est du Napoleon Trois.

Zaprojektował ją Charles Garnier dla Napoleona III; nadzorował budowę z ramienia rządu Aleksander Walewski (syn Marii Walewskiej i Napoleona).

Powstał budynek w *stylu neorenesansu i neobaroku*, charakteryzujący się *mnogością kolumn, fryzów i rzeźb oraz różnorodnością zastosowanych materiałów budowlanych* (kamień, marmur, porfir, brąz). Budowa trwała 13 lat, z przerwą w czasie wojny francusko-pruskiej. i powstania w 1871 r. Inauguracja odbyła się w 1875 r.

Cechuje się *mnogością drzwi, okien, korytarzy, bogactwem złocień i ekspresyjnością postaci alegorycznych*. Wielkie *foyer* na całą długość fasady, *monumentalne schody i szerokie korytarze* stanowią wspaniałe tło dla zebrań towarzystwa.

Przy dekoracji wnętrza opery sięgnięto po motywy ze wszystkich niemal epok.

Zastosowano materiały jak: marmur, porfir, brąz, połączone stiuki. Sala widowiskowa

ma wiele łóż. W roku 1961 otrzymała wspianały **plafon** wykonany przez *Marca Chagalla*. Operę najlepiej widać z perspektywy Avenue de l'Opera - całą bryłę, łącznie z kopułą.

Oficjalna nazwa Opery: Academie Nationale de Musique et de Dance.

Garnierowi udało się tą budowlą utworzyć reprezentatywny obiekt dla rozpoczynającej się "**belle epoque**". Obok **fasady głównej pawilony wejściowe** po bokach, które stanowiły główne akcenty kończących się tu bulwarów.

Na **frontonie** budynku ponad arkadami parteru i wysoką kolumnadą głównego piętra wznosi się **wysoka attyka**. Ogromne **rzeźby grupowe** stanowią ukoronowanie strony frontowej i narożniki szczytu. Na najwyższym miejscu **Apollo z lirą**.

Fasada bogato ozdobiona **plaskorzeźbami** związanymi ze sztuką. W medalionach **portrety** znanych **kompozytorów**. Kryjąca widownię **ozdobna kopuła w rodzaju korony**. Po lewej stronie gmachu - **pavillon d'honneur** - niegdyś wejście dla **cesarza**. Dziś służy prezydentowi Francji oraz szczególnie honorowym gościom.

Poczekalnie za tym wejściem mieszczą **bibliotekę historii teatru** oraz "**Musee du Theatre National de l'Opera**", czynne prócz piątków 10-16.30. Wystawy prac znanych artystów. Historia opery, zbiory rękopisów, pamiątek, popiersie kompozytorów. We wspianej **bibliotece**: książki, rękopisy, poświęcone teatrowi, tańcowi, muzyce.

Zwiedzanie gmachu opery tylko w ramach udziału w przedstawieniu.

W **westybulu** marmurowe **statuy kompozytorów: Lully'ego, Rameau, Glucka i Handla**.

Dalej **kuluary, sale lustrzane, foyer i dalsze sale wejściowe**.

We wnętrzu wspianała, wielka **klatka schodowa** z marmurowymi schodami i balustradą zajmuje całą szerokość widowni. Wielkie foyer ("**Grand foyer**") ze sklepieniem **pokrytym mozaiką** jest majstersztykiem wystroju architektonicznego - ściany i sklepienia w pełni ukształtowane malarsko i rzeźbiarsko. **Pięciopoziomowa widownia**, pełna jest czerwonych aksamitów, sztukaterii z amorkami i złocień kontrastujących z plafonem.

Z każdego punktu widać dobrze nie tylko scenę ale także widownię. **Plafon** malowany przez *Marca Chagalla* w 1964r, wydaje się jeszcze pomieszczenie zmniejszać. W Operze występowało wielu Polaków. M.in. w latach 1884-87 pierwszym tenorem był Jan Reszke.

Po wybudowaniu opery Bastille - obecnie opera nazywa się "**Opera Garnier**" - wystawiane są prawie wyłącznie przedstawienia baletowe.

Za dnia można obejrzeć wewnątrz 11.00-17.00, łącznie z **audytorium**, gdzie plafony są dziełem Chagalla.

Plac Opery i przylegające ulice to **główny** w Paryżu **ośrodek biur turystycznych**. Na rue Louis le Grand oddział **LOT**.

Na rogu placu i bulwaru Kapucynów - słynna **Café de la Paix** - **figury woskowe** imitujące klientów w strojach historycznych.

Przy bulwarze Kapucynów 25 - **Muzeum Cognac-Jay**, poświęcone sztuce XVIIIw.(małe formy: tabakier, zegarki, ceramika, karnety balowe oraz płótna i rysunki Rembrandta, Bouchera, Chardina..).

Pod nr 28 - **music-hall Olympia**, w którym występowała m.inn, Ewa Demarczyk.

Domy towarowe Galerie Lafayette. Printemps, inne

Na tyłach budynku opery, przy *bd. Haussmanna*, znajduje się **Galerie Lafayette**. We wnętrzu **secesyjna hala centralna** (1904-1906) z wielopiętrowymi galeriami, wijącym się elementem roślinnym okratowania oraz *olbrzymią, barwną, przeszkloną kopułą*.

Na zachód **Printemps**. Piękna, *zielono-złota mozaika na fasadzie*. Zachowała się barwna **kopuła szklana** nad samoobsługową restauracją.

Inne stare domy towarowe to: **Samatitaine i Belle Jardiniere** - przy *quai du Louvre* oraz **Trois Quartiers** przy *bd. de la Madeleine*.

PLACE VENDOME 1er arr. Metro: Pyramides, Tuileries.

Centrum wytwornego St. Honore, jeden z najbardziej eleganckich placów Paryża. Nazwa placu pochodzi od pałacu ks. Vendome, istniejącego w poł. XVII wieku. Ulicą *de la Paix* z pl. Opery dochodzi się do placu Vendome, usytuowanego u wylotu *de Castiglione*, prowadzącej do Ogrodów Tuileries,

Na pl. Vendome ulokowały się tu *najlepsze paryskie sklepy jubilerskie*, kilka eleganckich *domów mody*, oddziały znanych banków. Znajduje się też tu **Hotel Ritza i gmach Ministerstwa Sprawiedliwości**. Pod nr 12 zmarł *Fryderyk Chopin* w 1849r.

Na pl. Vendome XX-wieczne budynki ukrywają się za XVII-wiecznymi, klasycystycznymi fasadami.

Architekt Mansart wzniósł wokół placu jedynie fasady, podzielone na segmenty, pozostawiając nabywcom swobodę dokończenia domów. W centrum placu znajduje się **kolumna z brązu**, odlana z 1250 austriackich i rosyjskich armat zdobytych przez Napoleona. Na kolumnie **posąg cesarza Napoleona w stroju rzymskim**. Jej *spiralny fryz* jest odwzorowaniem kolumny *Trajana* w Rzymie. *Płaskorzeźby* przedstawiają zwycięstwa Francuzów z lat 1805-1807.

BEAUBOURG Centrum Pompidou Centre National d'Art et de Culture Georges-POMPIDOU

4e arr., Mo. Chatelet, Les Halles, Hotel de Ville, Rambuteau, RER - Chatelet-Les-Halles

Centrum Pompidou - Pałac Beaubourg (Palais Beaubourg), mieszczące się w Czwartej Dzielnicy, już od momentu uroczystego otwarcia, które nastąpiło w 1977r, budziło liczne kontrowersje. Na zewnątrz tej olbrzymiej struktury z metalu i szkła umieszczono windy, instalacje wodociągowe, elektryczne, kanalizacyjne itp.

Olbrzymia struktura z metalu i szkła - wys. 42m, dł. 166m, szer. 42m, wykonana wg. projektu Włocha Piano i Anglika Rogersa, którzy uzyskali I lokatę w konkursie ogłoszonym przez G. Pompidou. Pięciopiętrowy budynek nazywany jest przez paryżan *rafineria sztuki*. Instytucja ma integrować różne dziedziny sztuki.

W skład jej wchodzi: **Muzeum Sztuki Współczesnej, Biblioteka Publiczna, Ośrodek Wzornictwa Przemysłowego, Instytut Badań i Koordynacji Akustyki i Muzyki**.

Stałe sale wystawowe, kinowe, widowiskowe, czytelnia, pracownia, zespół pomieszczeń rekreacyjnych, dział dydaktyczny dla dzieci i młodzieży. na parterze liczne komputery.

Musée National d'Art Moderne (3 i 4 piętro) - **Muzeum Sztuki Nowoczesnej**, znajdująca się *bogate zbiory sztuki XX wieku*, reprezentujące takie kierunki jak fowizm, kubizm, surrealizm, abstrakcję, pop, konceptualizm. Stała ekspozycja znajduje się na 3-cim i 4-tym piętrze. Obejmuje m.in. malarstwo fowistów, Matisse'a, Duchamp-

Villon'a, dzieła kubistów: *Picasso, Braque, Leger*; ponadto: Kandinsky, Chagall, Derain, Miro, Giacometti oraz pop-art, nowy realizm i inne.

Na parterze największy wybór pocztówek i najlepsza *księgarnia sztuki* w mieście; zwykle można tu oglądać poustawiane tu i ówdzie dzieła sztuki.

Na drugim piętrze ***Bibliothèque Publique d'Information (B.P.I.) - Biblioteka Publiczna*** - umożliwia darmowy dostęp do książek, taśm, kaset video i prasy międzynarodowej. Biblioteka Publiczna cieszy się największą popularnością. Nie ma kart wstępu, 1800 miejsc na sali, 320 tys książek, 200 tys przeźroczy, 14 tys płyt i kaset, 2 tys czasopism. Czynna 12.00-22.00. Na miejscu fotokopiarki. Książki zabezpieczone przed kradzieżą przez *namagnesowanie*.

Oprócz tego przygotowywane są ***ekspozycje czasowe***.

Niezależnie czy chce się skorzystać z biblioteki czy nie, warto przynajmniej raz pojechać winda. W miarę podnoszenia w górę pojawia się panorama nieba paryskiego: Sacre Coeur, St. Eustache, Notre-Dame, Pantheon, tour St-Jacques z jej samotnym gurgulcem i La Defense w oddali. Z *platformy na szczycie* widać kominy Hotel de Ville w stylu chateau.

Z dziedzińca Centre Pompidou widać najlepiej ***zegar-mamut*** odliczający sekundy dzielące nas od roku 2000. Na południe od Centrum Pompidou, widnieje mural przedstawiający małą pijącą jogurt.

Przed ***kościółem St-Merri***, przy fontannie Strawinskiego, *rzeźby* dłuta Tinguely'ego i Niki de St-Phalle. Ta konstrukcja stanowi dach ICRAM, ośrodka muzyki współczesnej.

Centrum Pompidou czynne pn. i sr.-pt. 12.00-22.00, sb.-nd. 10.00-22.00.

Tylne wejście przy rue Beaubourg przystosowane dla niepełnosprawnych na wózkach inwalidzkich. Wstęp 28F, osoby poniżej 26 lat - 16F, poniżej 18 lat - wstęp wolny; nd. 10.00-14.00 - wstęp bezpłatny. Cena wstępu do ekspozycji tymczasowych zróżnicowana w zależności od rodzaju wystawy. Bilety należy kupować na parterze, nie sprzedaje się ich u wejścia do muzeum.

Na *placu przed muzeum* różnego rodzaju przedstawienia i występy akrobatów, fakirów, amatorskich zespołów, oglądane przez tłumy.

Musée GREVIN - Muzeum Figur Wojskowych

10 bd Montmartre, Mo rue Montmartre; czynne 13-19.

Muzeum figur woskowych utworzone w 1832 r. Na parterze wydarzenia z okresu rewolucji, inscenizacje epizodów z historii Francji i ich bohaterowie. Nowe sale poświęcone historii kinematografii i aktualnym wydarzeniom w świecie.

La BOURSE - Giełda

Pl. de la Bourse - Rue du 4 Septembre i rue Vivienne, rue de la Banque, rue des Victoires. Metro: Bourse.

Giełda mieści się w ***neoklasycystycznym*** gmachu, wzniesionym w latach 1808-25 przez A.T.Brongniarta. *Kolumny korynckie, wewnątrz szeroka sala zwana koszykiem*, o wys. 25 m, otoczona *galeriami z arkadami*. W sali transakcje kupna i sprzedaży.

Galeria dla zwiedzających. Wejście płatne.

W pobliżu giełdy mieści się **Agence France-Press**.

BIBLIOTHEQUE NATIONALE - Biblioteka Narodowa

Największa biblioteka Francji. Kompleks budynków obejmuje 16500 m².

Najstarszym obiektem jest Hotel Turbeuf, zbudowany w 1643r. Ostateczna rozbudowa i utworzenie biblioteki w XIX w. Biblioteka znajduje się tu od r. 1724. W 1868 r. H. Labrouste zbudował czytelnie przykryta *9 kopułami konstrukcji żelaznej*.

Zbiory biblioteki zostały założone przez Ludwika XII (1498-1555).

Jeden egz. każdego dzieła drukowanego we Francji jest oddawany bezpłatnie bibliotece - zarządzenie. Franciszka I (1515-1547).

Obecnie w Bibliotece Narodowej jest ok. 7 mln. woluminów. Co roku dochodzi ok. 30 tys dzieł.

Ekspozycje dla zwiedzających organizuje się w **Galerie Mansart**, **Galerie Mazarin**, i w **Le cabinet des medailles et des antiques** - ok. 400 tys monet,

Godne obejrzenia są "Galerie Mansart" z pozostałościami malowideł ściennych oraz wielki **westybul**, gdzie wystawione są szczególnie wartościowe prace.

Wstęp do **salle de Travail** tylko za karta czytelnika, którą można nabyć przy wejściu. W **salle d'honneur** (siedziba administracji) znajduje się kopia słynnej **statuy Woltera** - oryginał w Comedie Francaise.

Otwarte 12.00-18.00.

PALAIS-ROYAL - Pałac Królewski

Pierwotna nazwa **Palais Cardinal**. Wznoszony od 1629 do 1639 r. przez Lemerciera dla *kardynała Richelieu*. W 1642 r kardynał przekazał go królowi. W 1643 r. wprowadziła się tu Anna Austriaczka z niepełnoletnim Ludwikiem XIV (ur. 1638) i Filipem Orleańskim (1640). W 1645 r. odbył się tu ślub - per procura - Marii Ludwika Gonzagi z Władysławem IV, którego reprezentował wojewoda poznański Krzysztof Opaliński.

W pałacu mieszkał Filip Orleański (brat Ludwika XIV) a potem jego syn, który nadał pałacowi dzisiejsza postać i urządził w nim wspaniale przyjęcia. Od 1780 r.

zamieszkiwał tu Ludwik Orleański, ojciec Ludwika Filipa, "króla mieszczan". Polecił on ogród znajdujący się za pałacem otoczyć galeriami, w których urządzono sklepy.

"Król mieszczan" głosował za zgładzeniem Ludwika XVI a sam został stracony w 1793 r.

W latach 1801-1807 pałac był siedzibą Trybunału, który w r. 1804 ogłosił Napoleona cesarzem dziedzicznym.

Po rewolucji całe urządzenie z restauracjami i salami zabaw stało się *ośrodkiem światowego życia w Paryżu*, aż do upadku Napoleona I, kiedy pałac oddano dynastii orleańskiej. W czasach II cesarstwa, był zamieszkiwany przez ex-krola Westfalii, Hieronima.

W czasie powstania komunardów (1871) pałac spłonął, lecz w latach 1872-1876 został wiernie odbudowany przez Chabriola.

Po odnowieniu pałac stał się *siedziba Rady Państwa - Conseil d'Etat*, urzędującej w nim do dzisiaj. Mieszczą się tam również **biura resortu kultury**. Część niedostępna dla publiczności wychodzi na place Palais--Royal (część tzw. pałacu właściwego).

Jardin du Palais Royal -Ogród jest obszernym czworobokiem otoczonym z 3 stron **galeriami** połączonymi **pasażami** z ulicami biegnącymi wokół pałacu.

Ogród został założony w 1630 r. dla kardynała Richelieu. W latach 1781-1784 został otoczony z 3 stron 60 jednakowymi domami, a z czwartej klasycystyczną kolumnadą i stał się ośrodkiem handlowo-rozrywkowym Paryża. Mieszkały tu takie osobistości jak Jean Cocteau, Colette czy Jean Marais.

W galeriach i dziś znajdują się *sklepiki filatelistyczne i numizmatyczne, antykwariaty*,

księgarnie i restauracje. Miejsce to przewodniki określają jako "**ilot calme**" - wysepka spokoju, którego poszukiwali artyści.

Czarne i białe kolumny o różnych rozmiarach wznoszą się nad płynącą wodą, na głównym dziedzińcu pałacu. Dzieci urządzą sobie tam zabawy, dla większości ludzi tereny pałacowe stanowią drogę na skróty z Luwru do rue des Petits-Champs. Zaraz za ta ulica jest onieśmielająca ściana Bibliotheque Nationale.

THEATRE FRANCAIS - Comedie Francais

(Wejście do teatru od pl. Andre Malraux przy rue de Richelieu i av. Opera)

Od strony zachodniej przylega do Pałacu Królewskiego gmach **Komedii Francuskiej**, wzniesiony w latach 1786-1790 przez Victora Louis dla zespołu "*Varietes Amusantes*". Zespół ten kontynuował tradycje grupy molierowskiej. Zespół Comedie Français, (powstały przez połączenie wielu zespołów teatralnych z ansamblem Moliera) wprowadził się tam całkowicie w 1799 r. Napoleon Bonaparte nadał teatrowi rangę **teatru narodowego**. W repertuarze tej sceny i dziś znajdują się wyłącznie **pozycje klasyczne**.

Na **fasadzie** wejścia od strony rue de Richelieu umieszczone są **medaliony z podobiznami Corneille'a, Moliera, Racine'a i Victora Hugo**. W **foyer** i na **klatce schodowej** znajdują się **popiersia i rzeźby znanych aktorów i poetów**. W foyer stoi **krzesło**, w którym w roku 1673 r. w czasie przedstawienia "*Chorego z urojenia*" śmiertelnie zaniemógł *Molier*. Tu również znajduje się **oryginał pomnika Woltera**.

Przed gmachem teatru, na pl. d'Andre Malraux (dawniej pl. du Theatre Francais) znajdują się **2 interesujące fontanny** - dzieło Daviouda.

Place des PYRAMIDES (rue des Pyramides, Rivoli)

Na tym miejscu stoi połączany **pomnik Joanny d'Arc na koniu**. W czasie oblężenia w 1429 r. Dziewica Orleańska została w tym miejscu ranna.

Co roku, w dniu śmierci świętej, **pomnik jest celem procesji**.

Przy placu **hotel "Regina"**, w którym w latach 1939-40 urzędował gen **Władysław Sikorski**.

PLACE DU CHATELET

Jeden z ważniejszych punktów komunikacyjnych miasta, gdzie łączą się arterie północ-południe i wschód-zachód.

Pośrodku XIX wieczna **fontaine Victoire**, wys. 22 m.

Przy placu siedziby 2 słynnych teatrów: **Theatre de la Ville** - od strony wschodniej i **Theatre du Chatelet** (od strony zach.).

Na niewielkim skwerze Tour Saint-Jacques (52 m wys.). Jest to **wieża** będąca pozostałością po XVI w. kościele **St-Jacques-de-la-Boucherie**, zniszczonym podczas rewolucji. W XVII w. prowadził tu doświadczenia **Pascal**.

Na obszarze na południe od placu dużo barów jazzowych, nocnych klubów i restauracji. Tłok większy o 2-giej w nocy niż o 2-giej po południu.

W stronę Luwru przy uliczkach l'Arbre Sec, Sauval i rue du Roule można się przyglądać witrynom sklepowym.

SAMARITAINE

Trzy bloki **domu handlowego Samaritaine** nad rzeką przypominają o czasach, w których dekoracje określała sztuka, a nie psychologia marketingu.

Budynek wzniesiono w r. 1903, w czystym **stylu secesyjnym** i został niedawno odrestaurowany. Od zewnątrz *kombinacja złota, kamieni i szkła*, wewnątrz *płytki ceramiczne i balkony z kutego żelaza*. Najlepszy jest widok z dachu - jest to najlepszy punkt widokowy w mieście.

RUE ST DENIS

Na północ od placu - na lewo od Bd. de Sebastopol - prowadzi ul. Saint--Denis. Podążały tędy orszaki z Luwru do kościoła w Saint Denis.

Na **square des Innocents renesansowa "Fontanna Niewiniątek"**, którą kiedyś znajdowała się na skraju *wielkiego cmentarza*, zlikwidowanego w r. 1786, skąd szczątki przeniesiono do *katakumb* na lewym brzegu Sekwany.

Rue SAINT HONORE

Długa *arteria "wschód-zachód"*, powstała w XVII w. Rozciąga się od rude Pont-Neuf do rue Royal, poprzez place du A. Malraux koło Komedii Francuskiej. Nazwa ulicy wywodzi się od kościoła, zburzonego w 1792 r. Pod nr 95 urodził się *Molier*. Na skrzyżowaniu z rue de l'Arbre-Sec, fontanna de-la-Croix-du- Trahoir, z 1776r.

Nr 196 - **café de la Regence**, słynna od 1854 r.

Nr 296 - **l'église St. Roch** (1642-1760).

Fasada kościoła charakteryzuje się 2-ma *porządkami kolumnowymi: doryckim i korynckim*. Nawy wewnątrz są dekorowane pilastrami doryckimi. Kościół utrzymany w *stylu jezuickim*, należy do *największych w Paryżu*, długość nawy przekracza 120 m. **Kaplica de la Vierge** na planie centralnym z 8-ma przęsłami w pełnym sklepieniu. W świątyni interesujące rzeźby z XVII w.: *Nativité* oraz "**Christ en Croix**". Piękny nagrobek kardynała Dubois. W kościele pochowany *Corneille*.

Nr 263, **kościół Notre-Dame-de-l'Assomption - kościół Wniebowzięcia**, (1610-1676), wzorowany na kościele *Sorbony*. W czasie rewolucji zamieniony na koszary wojskowe. 22.V.1834 r. odbyły się tu uroczystości żałobne po śmierci Lafayette'a, wielkiego przyjaciela Polaków. W 1844 r. kościół został oddany *Polakom*, którzy wcześniej mieli do dyspozycji tylko kaplice w kościele św. Rocha.

Przy rue Royale, ulica zmienia nazwę na **Faubourg St. Honore**. Jest to główne w Paryżu skupisko *eleganckich domów mody: Yves Saint Laurent, Pierre Cardin, Courreges, Lanvin, Ted Lapidus*.

Znajduje się tam **Pałac Elizejski, galerie sztuki, antykwariaty, ambasady**.

FORUM DES HALLES

Hale są tradycją paryską z końca XII w. Wtedy to Filip August kazał utworzyć wielkie centrum handlowe. Przekształcił je częściowo Henryk II w 1533 r. Powieszono je w 1778 r. W latach 1852-66 Baltard zastosował konstrukcję żelazną. Powiększono je w 1936 r. W roku 1969 *hale targowe* przeniesiono na *przedmieście Rungis*.

Hale były nie tylko miejscem handlu ale także ośrodkiem życia kulturalno - towarzyskiego i centrum gastronomicznym. Specjalnością była słynna *zupa cebulowa*. Po zagorzałych dyskusjach na temat sposobu zagospodarowania miejsca, w 1979 r.

udostępniono nowe "**Forum Hall**". Pod terenami zielonymi zlokalizowano **4-piętrowe centrum handlowe z restauracjami, kinami, teatrem**.

W obrębie kompleksu znajduje się m.in. **Musée de Holographie, muzeum figur woskowych (Nouveau Musee Grevin)** oraz **Musée Martyrs de Paris** (narzędzia tortur). W kierunku Bourse du Commerce znajduje się również wielki **pasaż handlowy w ogromnej przeszklonej budowli, pełnej egzotycznych roślin**. Obok **urządzeń sportowych (kryta pływalnia)**, znajduje się wiele **pomieszczeń kulturalnych (galeria fotografii, kina, dyskoteki)**.

Część naziemna obejmuje **arkady sklepowe** przypominające akwaria. Aby stonować handlowy aspekt całości, na górze z 2 stron ustawiono **pawilony sztuki, rzemiosła i poezji**. Z tarasu można podziwiać precyzyjne zaaranżowane **ogrody**, gdzie krzewy i żywopłoty ujęte są w druciane siatki. Pod ogrodem pośród sklepów dostępne rozrywki, jak **pływanie**, przyglądanie się grze w **bilard**, odkrywanie Paryża na video, wędrówka przez **tropikalny ogród**. Role przewodnika pełnią interakcyjne **komputery**, z objaśnieniami po francusku i angielsku.

Znajduje się tu także **największy w Europie podziemny dworzec kolei (RER)** oraz metra i parking.

Wokół Forum są zawsze setki ludzi. Kradzieże i zaczepki seksualne są na porządku dziennym; powszechnym widokiem są policjanci z psami. Wytchnienia można szukać przy wodzie spływającej po utrzymanej w doskonale renesansowych proporcjach **FONTAINE des INNOCENTS** lub w wysokim gotyckim kościele **St-Eustache**.

BOURSE du COMMERCE Giełda Handlowa place des Deux-Ecus

Na miejscu giełdy handlowej stał pierwotnie pałac Katarzyny Medycejskiej, który został zburzony w 1748 r. Z tej budowli zachowała się po południowej stronie budynku 31 m kolumna, którą miała służyć obserwacjom astrologicznym.

W 1767 r. zbudowano na placu **spichlerz (halle au ble) - okrągłak**, który w 1889 r. zastąpiono obecnym **budynkiem giełdy**. Zachowano z poprzedniej budowli wielką, **żelazno-szklaną kopułę**.

Victor Hugo porównał ten budynek do **czapki-dżokejki** bez daszka. Ogromna, nakryta kopułą hala jest wypełniona nerwową krzątaniną **maklerów**.

Mieści się tu też **World Trade Centre** oraz **Biura Izby Handlowo-Przemysłowej**.

Kościół SAINT EUSTACHE 1, rue du Jour, na północ od Forum des Halles.

*Jeden z najpiękniejszych kościołów paryskich (1532-1637). **Gotycka bryła, renesansowy wystrój**.*

Majestatyczna sylwetka kościoła dominuje nad kompleksem nowych hal. Świątynia powstała na miejscu małej kaplicy St-Agnes z XII w.

Budowę kościoła św. Eustachego rozpoczęto w r. 1532. Był to dar Franciszka I. Świątynia jest **pierwszą renesansową budowlą Paryża**. Jej wnętrze jest pełnym fantazji eksperymentem **połączenia motywów włoskiego renesansu z czysto gotycką jeszcze strukturą budowli**.

Plan przewidywał budowlę konkurującą zarysem i rozmiarami (106 m dl i 34m wysokości) z **katedra Notre Dame**: budowlę 5-nawowa, z krążankiem chóru i wieńcem kaplic. Szerokie okna wiążą się z uproszczonymi laskowaniami, o formach wygładzonych i bez napięcia. Ostry luk zniknął, wszystkie są renesansowe - zakończone zaokrągleniami.

Podwójne nawy boczne, i przypory nawiązują do tradycji gotyckiej. **Arkady o pełnym**

łuku, pilastry w porządku kompozytowym, są renesansowe.

Po pożarze z lat 1840 kościół został poddany *renowacji*. Ze starych witraży zachowały się jedynie w prezbiterium.

W kościele znajduje się praca *Rubensa "Uczniowie z Emaus"*.

Cale pomieszczenie jest przepojone powietrzem, pogodne, świąteczne. - "*Notre Dame naszych czasów*".

Obraz całości zaburza jedynie *fasada*, będąca monotonna kopia frontu *St. Sulpice* (z II połowy XVIII w.).

Do parafii sw. Eustachego należały stowarzyszenia kupieckie oraz szlachta. W kościele są *grobowce znanych osobistości*, np. Colberta, ministra finansów Ludwika XIV.

Pochowana jest tu *matka Mozarta*. Spoczął tu La Fontaine i Colbert. Ochrzczeni byli *Moliere, Richelieu, Jeanne Poisson (późniejsza Mme Pompadour)*. Tu przystąpił do I komunii w 1649 r. *Ludwik XIV*.

PASSAGES PASAŻE - paryskie arkady handlowe (zwane **galeries** lub **passages**)
Nakryte wysokimi, przeszklonymi dachami.

Galerie Vivienne (wschód od Bibl. Narod.), należy do najpiękniejszych. Mozaikowa posadzka, wspinała herbaciarnia. Wybujała dekoracja greckich i marynistycznych motywów, skłaniających do zakupu odzieży *Jean-Paula Gautiera* (enfant terrible świata mody) lub *Yuki Torri*. Sąsiednia **galerie Colbert**, cudownie oświetlona, pokazowa ekspozycja Bibl. Narodowej.

Stylistyczne najlepsze są zniszczone 3-piętrowe **passage du Grand-Cerf** i **galerie Vero-Dodat**. Vero-Dodat - od rue Croix-des-Petits Champs, jest najbardziej jednorodnym i arystokratycznym spośród pasaży, z *malowanymi zadaszeniami i fasadami sklepów dzielonymi kolumnami z czarnego marmuru*. Pod nr 26 **kolekcja starych lalek**.

Passage des Panoramas, na północ od rue St-Marc jest nieodnowiona. Dominują sklepy ze starociami, bary, sklepy filatelistyczne.

Passage Jouffroy, po drugiej stronie bd. Montmartre - *laski i antyki teatralne, używane książki*

KONFEKCJA

Place du Caire (metro Sentier) - *centrum handlu konfekcja*.

Rue des Petits Carreaux (mo Sentier) - *handel ubraniami, targ żywnościowy*, Pod niezwykłą pseudo egipską fasadą z głowami faraonów otwiera się luk prowadzący do serii arkad: **passage du Caire**, najstarszy z passages, - *hurtownie odzieży*.

W miarę posuwania się na zachód ceny ubrań rosną. Przy **place des Victoires**, i **place des Petits-Peres**, mieszczą się *salony nowych projektantów mody*.

Butiki przy **rue St-Honore, i Faubourg St-Honore** promują znane nazwiska, Przy **rue Francois I, Dior** ma co najmniej 4 bloki, na rogu av. Maigne.

Arystokratyczny **plac Vendome**, z posagiem Napoleona na wysokiej kolumnie, oferuje wszystkie modne akcesoria **haute couture** (wykwintnego krawiectwa)- *bizuterie, perfumy* itd. Znajduje się tam także **hotel Ritza, biuro Rotshilda i Ministerstwo Sprawiedliwości**.

LA CITE, ST-LOUIS, DZIELNICA ŁACIŃSKA

La CI TÉ

Pont Neuf - skwer du Galant, pomnik Henryka IV, rue des Orfevres, Bd du Palais,

PAŁAC SPRAWIEDLIWOŚCI, Cour du Mais, Ste-CHAPELLE (sw. Kaplica), Palais de Justice, Quai de l'Horloge - Cour d'Entree - Consiergerie, Quai de la Corse, Tribunal de Commerce, Pl. Louis Lepine, Mo Cite, rue de Lutece, Prefecture de la Police, szpital Hotel Dieu, rue de la Cite, Pl. du Parvis Notre Dame, na wysokim cokole posąg Karola Wielkiego i jego 2 rycerzy Krypta Archeologiczna, Początek liczenia odległość (8-ramienna gwiazda w 8-kącie) Katedra NOTRE DAME - fasada poół, transept, wnętrze, fasada połudn., Memorial Deportation na sq. l'Ille de France Pont St. Louis, ST LOUIS:

quai d'Orlean nr 6 - Biblioteka Polska, Hotel Chenizot (rokokowe ozdoby fasady) - rue St-Louis 51, Kosc. sw. Ludwika z XVII w, quai de Bethune - tablica dot. Marie Curie Sklodowskiej, Hotel Lambert, rue St-Loius 2, Hotel Lauzan - quai d'Anjou, lody Most Sully

Instytut Świata Arabskiego, Quai de Tournelle, Pl. St. Michelle, kościół St. Severin, kosc. Julien le Pauvre, rue St. Jacques, Musee de Cluny, rue des Ecoles, College de France, Sorbonne, rue de la Sorbonne, rue Cujas, Univ. Paris I, II, V, Pl. de Pantheon, PANTHEON, P. St. Genevieve, Kosciol St Etienne, du Mont, rue Clovis, ARENY LUTECJI, Jardin des Plantes, Instytut Muzulmanski, St-Medard, rue Muffetard, rue Calvin, rue d'Ulm, rue St-Jacques, VAL-de-GRACE, rue Fb.St-Jacques, Observatoire, rue Arago, Pl.Denfort Rocherau, av. Observatoire, bd. Raspail, bd. Montparnasse, av. Observatoire, Pl. E. Denis, Jardin de la Salle, JARDIN du LUXEMBOURG, PALAIS LUXEMBOURG, Fontanna Medyceuszy, Th. ODEON, rue de Vaugirard, rue Ferou, koscioł ST-SULPICE, fontanna 4 Biskupow, rue Bonaparte, Pl. St-Germain, koscioł St-GERMAIN des PRES, rue Bonaparte, rue Seine, rue Bucci, rue St. Andre, rue des Arts, bd St. Michel, Bd. St. Germain,

LA CITE

Prawdziwym sercem Paryża jest Ile de la Ci té (Wyspa la Cité). Już w III w. p.n.e., kiedy wysepka ta była zasiedlona przez prymitywne galijskie plemiona myśliwych, żeglarzy i rybaków zwane Parissi, pełniła funkcje administracyjnego centrum Paryża i siedziby królów. To tu oraz na lewym brzegu Sekwany w 52 r p.n.e. Rzymianie założyli Lutecję (Lutetia Parisorum). Wyspa łatwa do obrony, umożliwiała przeprawę przez rzekę na linii północ południe. Osada rozbudowywana przez Rzymian, Franków, królów z dynastii Kapetyngów, stała się zalążkiem dzisiejszego miasta.

Unowocześnienia, jakie wprowadził Haussmann, zniszczyły charakter wyspy, pozostawiając jedynie szczątki ze średniowiecznych zabytków.

Obecnie wyspa jest zalewana przez tłumy turystów kupujących tu jedyny rodzaj beretów, jaki można ujrzeć w Paryżu.

Katedra Notre-Dame (Cathedral de Notre-Dame) (Mo. Cité).

Arcydzieło sztuki gotyckiej, jeden z najpiękniejszych zabytków sztuki gotyckiej, wzniesione na miejscu rzymskiej świątyni. Ma 130 m długości, 48 m szerokości, 35 m wys., może pomieścić 9000 osób, w tym 1500 na galeriach. Dwie wieże mają 69 m wysokości.

Iglica zaprojektowana w XIX w. przez Violet-le-Duc' a ma wysokość 90 m.

Zwiedzać można *wieżę północną*, z której wspaniały widok na miasto.

Stanowi zasadnicze duchowe i architektoniczne centrum metropolii. "Katedry to sama

Francja" twierdził rzeźbiarz August Rodin.

Jej budowa rozpoczęta w 1163 została ukończona dopiero w 1361 r. *Kamień węgielny* pod budowę położył w 1163 r. *papież Aleksander III*.

W chwili zakończenia budowy, ok. 1330 r., katedra miała *130 m długości*, charakterystyczne dla gotyku *łuki przyporowe*, *duży transept* (nawa poprzeczna), *długie prezbiterium* i *dwie 69-metrowe wieże*. W XIII i XIV w. staraniem cechów i bogatych rodów dobudowano kaplice. W 1708 r. Ludwik XIV przebudował prezbiterium, wypełniając śluby ojca złożone Matce Boskiej.

W czasie rewolucji, w 1793 r. zrewoltowany tłum zdewastował świątynię, zamienioną następnie na Świątynię Rozumu. Przechowywano w niej wówczas żywy inwentarz. W latach 1795-1802 katedra była zamknięta. W 1804 Napoleon koronował się w niej na cesarza Francji.

W 1831r powieść Wiktora Hugo *Notre-Dame de Paris* („Dzwonnik z Notre Dame”) zmobilizowała do odbudowy katedry.

W latach 1841-64 przeprowadzono generalną restaurację świątyni, dobudowano zakrytą i strzelistą iglicę o wysokości 90 m. (dzieło architekta Viollet-le-Duc). Modyfikacje wprowadzone przez architekta *Viollet-le-Duc* (iglica, postacie gargulców oraz posąg przedstawiający samego artystę podziwiającego własne dzieło) do dziś budzą liczne kontrowersje.

Wnętrze oczarowuje jasnością i pozorną lekkością ścian. Są to efekty wspaniałej techniki budowlanej złudzenia optycznego. Największa ozdoba katedry są *wspaniałe witraże w rozetowych oknach*, znajdujące się w północnym i południowym końcu nawy.

FASADA Zachodnia. Budowa jej trwała blisko wiek (1163-1250).

Składa się z 4 odrębnych części jedna nad drugą.

Parter (z gładkimi powierzchn. ścian i frontowymi filarami) przypomina **okres romański** - *trzy wspaniałe drewniane portale*, z niezliczonymi wspaniałymi rzeźbami rzeźbami, tworzą prawdziwą biblię

Portal Matki Boskiej (od północy), otoczonej figurami świętych i królów (XIII w. kompozycja rzeźbiarska). Między figurami otaczającymi postać Marii znajduje się 2 świętych szczególnie związanych z Paryżem: *św. Dionizego* i *św. Genowefy*. W częściach bocznych portalu statuy Viollet-le-Duc'a, wśród których St-Denis, św. Jan Chrzciciel i St-Etienne.

Na środku **portal Sądu Ostatecznego**.

Chrystus jako sędzia, w towarzystwie 2 aniołów i klęczących postaci Marii i Jana, orędujących za biednymi duszami. Nadproże prezentuje w 2 rzędach sąd ostateczny.

Po prawej stronie **portal Sw. Anny**. Nadproże drzwi przedstawia w dolnych rzędach sceny z życia św. Anny a w górnych z życia Marii.

Ponad nimi znajduje się **Galeria Królów** (ok. 1220r). Są to postacie biblijne, - 28 rzeźb królów z pokolenia Judy i Izraela, które sankiuloci uznali za francuskich monarchów i pozbawili głów w 1793r. Fragmenty zniszczonych głów w Musee de Cluny.

Powyżej XIIIw. wielka **rozeta** zachodnia. W jej centrum znajduje się lśniący głęboką czerwienią i błękitem *medalion*, przedstawiający **Matkę Boską**, którą otaczają *królowie, symbole miesięcy i znaki zodiaku*. Rozeta ma 10 m średnicy. Jej rysunek, przyjęty przez wszystkich mistrzów dzieła, jest doskonały. Tworzy jakby aureolę postaci N.M. Panny i Dzieciątka, otoczonych przez 2 aniołów.

Na poziomie rozety środkowej, po lewej stronie, pomiędzy arkadami okien, **rzeźba**

Adama, po prawej **Ewy**

Czwartą częścią jest **wielka galeria**, łącząca podstawę wież. Na rogach podpór balustrady nad galerią, Violet-le-Duc ustawił fantastyczne ptaki, monstra, demony, dość słabo widoczne z placu, pomimo dużych rozmiarów - **Galerie des Chimieres** - *Galeria Chimer (gargulce, chimery)*.

Wieże zakończone *tarasami*, z balustradą. Tam są też maleńkie *domki wartowników*. W wieży południowej znajduje się słynny **dzwon Emanuel**, ważący 13 ton, z sercem blisko 500 kg. Dzwoni w ważne święta.

FASADA Północna transeptu (nawy bocznej). - portal du Cloitre.

Nazwisko budowniczego wyryte na południowym ramieniu tej nawy - *Jean de Chelles*. Budowę tej fasady zaczęto w 1250r, prawie równocześnie z Saint Chapelle - reprezentuje ona - podobnie jak kaplica - dojrzały *gotyk paryski*. Portal główny jak i obrzeżenia 2 portali bocznych są zwieńczone ostrymi trójkątami płytek ozdobnego szczytu (wimperga), między którymi wystają małe, spiczaste, ozdobne wieżyczki (fiale). Na filarze portalu **statua Marii** (oryginał) z 1250r. o niezwykle pięknych liniach.

Rozeta północna - XIII w. okno witrażowe, o średnicy 13 m, przedstawia Matkę Boską w otoczeniu postaci ze Starego Testamentu.

FASADA Południowa transeptu (nawy bocznej).

Portal związany z postacią St. Etienne, któremu poświęcono znajdujący się tu poprzednio kościół Merowingów. Wystrój portalu przedstawia życie i męczeństwo świętego. Statuy apostołów i St-Etienne są uzupełnione kopiami, sporządzonymi wg uszkodzonych oryginałów.

Rozeta południowa - witrażowe okno w południowej ścianie transeptu, o imponującej średnicy 13 m. *Centralną postacią rozety południowej* jest **Chrystus**, otoczony *apostołami, męczennikami, niewiastami mądrymi i głupimi*.

WNĘTRZE

Jest to *późnogotycki pięcionawowy kościół galeriowy*.

Nawa główna, po 2 nawy boczne z każdej strony, transept, chór (prezbiterium), kaplice boczne, ambit (obejście prezbiterium), Portail du Cloitre, Portail St-Etienne, Porte Rouge, zakrystia, skarbiec.

W jego wnętrzu pełnym zakamarków rozciąga się mistyczny mrok.

Boczne nawy biegną bez przerw, przecinając - prawie nie wystające poza obrys budowli- - nawy poprzeczne i przechodząc w podwójną galeryjkę na chórze.

Wczesnogotycka jest, niegdyś 4-piętrowa, *elewacja ściany nawy głównej, filary arkad* (podobne do pni) i sześciordzielne *sklepienie żebrowe nawy środkowej*. Filary mają 5 m średnicy.

Do naw zewnętrznych przylegają dodatkowo **kaplice**. Kaplice dodawano między przyporami w XIII i XIV w., jako fundacje bractw i bogatych rodzin. Musiano wtedy wydłużyć ramiona transeptu. Według tradycji, złotnicy ofiarowali każdego roku w maju, dzieła artystyczne. Najpiękniejsze są malowidła Charlesa Le Brun'a (pierwsze 2 kaplice boczne po prawej) i Le Sueur'a (przy portalu du Cloitre, od strony ołtarza). W 1756r zmieniono średniowieczne *witraże* na *jasne szyby*, bo katedra wydawała się ponura. Tylko zachowano **rozety** (zachodnia, północna, południowa), niczym klejnoty. *Wnętrze kościoła* zostało w czasie rewolucji splądrowane. Zachowały się ze średniowiecza jedynie *barierki chóru i niektóre grobowce*.

W kaplicy nawy środkowej ogromne *malowidła* z XVII w.

Transept

Witraże: północny (z 13 w.) i południowy (odrestaurowany)

Przy wejściu do chóru (prezbiterium), po lewej stronie św. Denis, po prawej *gotycka statua Matki Boskiej z Dzieciątkiem Jezus* cudowna), znana jako Notre-Dame de Paris. Matka Boska Paryska. Pochodzi z XIV w. i została przeniesiona z kaplicy św. Aignana. Umieszczona jest na przecięciu 2 naw, na połudn. wschodn. Obok (na prawo) na podłodze inskrypcja, przypominająca nawrócenie Paul'a Claudel'a.

Chór (prezbiterium)

Pieta - w głębi za głównym ołtarzem, na jej cokole płaskorzeźba dłuta François Girardona

Pomnik Ludwika XIII (Guillaume), po prawej stronie Piety, i **Ludwika XIV** (Coysevox) - po lewej.

Przegrody prezbiterium (zamknięcia chóru) - XIV w. wysokie kamienne przegrody, dekorowane polichromowanymi płaskorzeźbami. Zachowane fragmenty w 3 pierwszych przęsłach, od strony północnej i południowej.

Rzeźbione stalle w prezbiterium, pokryte drewnianymi płaskorzeźbami, które ufundował Ludwik XIV.

Krypty biskupów i arcybiskupów

Gotycki ołtarz padł ofiarą modernizacji barokowej za czasów Ludwika XV. Zachowała się wmurowana przy nim **tablica** przypominająca, że tu 10.09.1573r **Henryk Walezy** zaprzysiął przed posłami polskimi tzw. artykuły henrykowskie.

Skarbiec

Zwiedzanie od 10 do 18 (niedziele i święta 14-18). Wstęp 15 F.

Była zakrystia kapituły, zbudowana przez Violet-le-Duc'a, przechowuje manuskrypty, ozdoby i wyroby złotnicze religijne z 19 w. Korona Cierniowa, Święty Gwóźdź i fragment Prawdziwego Krzyża są czczone przed głównym ołtarzem w piątki Wielkiego Postu i Wielki Piątek.

Po katedrze organizowane są bezpłatne wycieczki (w jeż. angielskim - sr. 12.00, w języku francuskim - pn.-pt. 12.00 oraz sb.-nd. 14.00). W budkach po prawej stronie zaraz przy wejściu można również dowiedzieć się wielu ciekawych rzeczy na temat historii i architektury tego obiektu. Strome i kręte schody wewnątrz więzy prowadzą do samego szczytu, gdzie stoją nadszarpnięte zębem czasu posągi gurgulcow patrząc swymi kamiennymi oczami na rozpościerające się w dół miasto. (Na wieże można wchodzić codz. IV-VII i IX 9.30-11.30 i 14.00-17.30, X-III codz. 10.00-16.00, VIII 10.00-18.30. Wstęp 31F, studenci i osoby starsze 17F.)

Przed wejściem do katedry od strony zachodniej znajduje się na chodniku tzw. "**kilometr zero**", od którego zaznacza się wszystkie odległości we Francji.

W dole pod płytami **Parvis** (placu znajdującego się przed katedra) znajduje się **Muzeum Archeologiczne**, pl. du Parvis du Notre Dame, kryjące w swym wnętrzu świetnie zachowane wykopaliska z wioski rzymskiej, która niegdyś położona była na wyspie. (Czynne codz. 10.00-18.00. Wstęp 25F, studenci i osoby starsze 14F.) Na pl.

Louis-Lepine znajduje się bazar kwiatowy - na północ od prefektury .

PAŁAC SPRAWIEDLIWOŚCI (Palais de Justice) , Święta Kaplica

Pałac Sprawiedliwości zawiera dokumenty prawne jakie napływały tu z okolicznych dworów już od XIIIw.

Sercem pałacu jest **Ste-Chapelle (św. Kaplica)** - jeden z najwspanialszych przykładów trzynastowiecznej architektury francuskiej.

Otoczający świątynie **dziewiętnastowieczny Pałac Sprawiedliwości** psuje nieco jej średniowieczny charakter.

St-Chapelle

Budowa **kościółka** została rozpoczęta w 1241r, i zakończona w 1248 r. Miał tu być złożony najcenniejszy skarb króla Ludwika IX: *cierniowa korona Chrystusa*.

Kaplica górna była przeznaczona *dla króla i jego rodziny*, **dolna** dla jego dworu.

Światło wpadające przez witraże rozświetla ją odcieniami różowości. Jest 15 *wspaniałych witraży*.

W każdy Wielki Piątek wystawiano relikwie ludowi klęczącemu na **Cour du Mai**.

W czasie rewolucji większość relikwii została przetopiona na pieniądze, a ocalała korona cierniowa i odłamek relikwii znajdują się dziś w Notre Dame. Na pocz. XIX w kaplica była wykorzystywana jako magazyn. W 1840 r rozpoczęto jej odbudowę.

Święta Kaplica jest *przykładem dojrzałego gotyku paryskiego*. Pierwotnie była obiektem wolno stojącym na Cour du Mai, połączonym z pałacem jedynie krużgankiem. Zewnętrzny wygląd budynku (wys. 36 m bez wieży, dł. 17m), zdominowany jest przede wszystkim oknami górnej kaplicy z gotyckim laskowaniem, ozdobnymi szczytami dachu (wimperingi) i znajdującymi się między nimi wąskimi wieżyczkami (fiale).

Zachodnia fasada, z wielką **rozeta w stylu późnego gotyku flamboyant**, zwieńczona jest 2 wieżami z *późno-gotyckim, ostrym zakończeniem*. Westybul pochodzi z roku 1850.

Kaplica dolna jest jakby sokołem kaplicy głównej (górnej), ma 6 m wysokości. Niskie rzędy filarów oddzielają nawę główną od wyraźnie węższych naw bocznych i podpierają sklepienia żebrowe. **Jednonawowa hala kaplicy głównej** jest *szczytowym osiągnięciem architektury okresu dojrzałego gotyku*.

Witraże nie mają sobie równych w Paryżu - *ponad 1000 scen biblijnych*.ze starego o nowego Testamentu. W górnej kaplicy m.in. Witraz Męki Chrystusowej (Ostatnia Wieczerza), Witraz Relikwii (droga relikwii do St-Chapelle).

PALAIS de JUSTICE (Pałac Sprawiedliwości).

We wczesnym średniowieczu była tu **rezydencja królewska**, którą później zamieniono na **siedzibę parlamentu**, gdy dwór przeniósł się do Luwru. Z dawnej rezydencji królewskiej pozostały już tylko piękne sale **Conciergerie** w prawej (północnej) części budynku. Przez ozdobną bramę z 1785 r (od Bd. du Palais) wchodzimy na "**dziedziniec majowy**" (**Cour du Mai**), gdzie 1 maja urzędnicy królewskiego parlamentu ustawiali "*drzewko majowe*". W czasie rewolucji, w latach 1792-94 z dziedzińca wywożono osoby, które skazał na śmierć trybunał rewolucyjny, zasiadający w Pałacu Sprawiedliwości. Schody na wprost prowadzą do **Galerie Marchande**, gdzie w XVIIIw było dużo sklepików. W prawo "**salle des pas - perdus**", w której oczekuje się na rozprawę. Była to kiedyś stara sala pałacowa - "*grande chambre*" - "Chambre dorée". Po pożarze w 1618 została na nowo zbudowana. Obecną postać uzyskała po 2-gim pożarze w 1871r. Na lewo, na końcu hali - *sala obrad izby cywilnej*, niegdyś sypialnia króla. Tu

Ludwik XIV powiedział "L'etat, c'est moi". Na prawo od poczekalni **Galerie des Prisonniers**, a za nią **Galerie Duc**. Stąd widać **Cour des Femmes** (więzienie kobiet w czasie rewolucji). **Galerie Saint Louis** wiedzie do **sal posiedzeń najwyższego trybunału (Cour de Cassation)**. Stąd można przejść obok **Chambres des requettes** i **Chambre civile do Chambre criminelle**. W Vestibule, gdzie kończy się zwiedzanie, stoją statuy panujących, którzy przyczynili się dla prawa (Ludwik IX, Filip II i Napoleon I). **Galerie de la Premiere Presidence** prowadzi do **sali posiedzeń Cour d'Appel**.

(Czynna codz. 9.30-18.30, wstęp 25F, studenci i osoby starsze 14F.)

W narożniku Palais de Justice, przy b.du palais i nabrzeżu Sekwany wznosi się **Tour de l'Horloge (Wieża Zegarowa)** oraz dalej 3 wieże: z XIVw: **Tour de Cesar, Tour d'Argent i Tour Bonbec**. Na wieży zegarowej Henryk III (Walezy) umieścił w 1585 r godła Polski i Litwy.

CONSIERGERIE

Przy Pałacu Sprawiedliwości znajduje się **Conciergerie** -jedno z najcięższych więzień w Paryżu, pamiętające czasy Wielkiej Rewolucji.

Tuż za rogiem - od strony Sekwany - jest wejście do gotyckiej części Pałacu Sprawiedliwości - Conciergerie.

Początkowo (od 1358r po przeniesieniu rezydencji do Luwru przez króla Karola V) strażnik dworu królewskiego -- conciergerie (zarządca). Od 1400 r parter był więzieniem państwowym. W czasie rewolucji w Conciergerie oczekiwano odprowadzenia na szafot. Jego więźniami byli *Maria Antonina* i sam szafarz śmierci - *Robespierre*. Niektóre części do dziś służą jako areszt tymczasowy. Na pierwszym piętrze więzy *Cezara* - najbliższej wejścia urzędował oskarżyciel publiczny w czasie rewolucji.

Z wewnętrznego dziedzińca **Cour d'Entree** wchodzimy do *gotyckiej sali straży (salle des gardes)* wspartej na 3 filarach. Na filarze najbliższym okna zaznaczono poziom Sekwany z okresu powodzi w 1910r.

Wąskie wejście prowadzi do "**sali ludzi uzbrojonych**" (*salle des gens d'armes*) - jednego z *najpiękniejszych wnętrz gotyckich* w całej Francji. Była to *jadalnia* królewskiej służby, a podczas rewolucji *zbiorowa cela*.

Wąskie przejście prowadzi do **kuchni pałacowej** Cuisine St-Louis, zbudowanej w 1533r. W 4 rogach znajdują się otwarte *paleniska z kominami*. Jedno do smażenia, inne do pieczenia itd. Tu przygotowywano jedzenie dla ponad 3000 osób królewskiego dworu. Przez mroczne przejście dociera się do *pomieszczeń przeznaczonych dla więźniów*. Ubodzy leżeli na słomie a bogaci mogli dzierżawić wybrane sale.

Wracamy do sali straży, by przez korytarz "**rue de Paris**" wejść do **Galerii Więźniów (Galerie des Prisonniers)**. W sali tej w czasie rewolucji przygotowywano skazańców do egzekucji.

Z Galerii Więźniów wchodzimy do niewielkiej *celi*, w której w okresie 2.VII-16.X.1793 przebywała *Maria Antonina*. Salę tę w 1816 r przekształcono w **kaplicę pojednania**. Jest to skromne **muzeum**, z krucyfiksem Marii Antoniny i fascymile jej listu wykutego szpilką.

W sąsiedniej sali więziono Dantona, a później Robespiera.

Kolejna **Chapelle des Girondins**, była celą *zbiorową żyrondistów*.

Z kaplicy wychodzimy na mełniki dziedzińca **Cour des Femmes**, gdzie w ciągu dnia mogły przebywać więzione kobiety i w niewielkiej fontannie prały swą bieliznę.

(Udostępnione zwiedzającym codz. 9.30-18.00; X-III 10.00-17.00.

Wstęp i możliwość skorzystania z usług francuskiego przewodnika: 25F, studenci i osoby starsze 14F. Łączny bilet wstępu do Conciergerie i Ste-Chapelle 40F.)

Wychodząc z Consiergerie kierujemy się w lewo, idąc **Wybrzeżem Zegarowym** (Quai de l'Horloge) na zachód aż do mostu **Pont Neuf**.

Cypelek **Vert Galant** (kobieciarz) jest ulubionym miejscem spotkań paryskiej młodzieży. W 1314r spalono tu ostatniego wielkiego mistrza zakonu templariuszów - Wracamy w stronę wyspy św. Ludwika.

Na **Quai de Corse** (Wybrzeżu Korsykańskim) targ kwiatów, a w niedzielne popołudnie sprzedaje się też ptaki.

WYSPA SW. LUDWIKA - Ile Saint-Louis

Mostem *Pont-St-Louis* można dostać się na Ile St-Louis (Wyspa św. Ludwika) jednego z najbardziej czarujących i eleganckich zakątków Paryża. Tutaj mieszka najbardziej uprzywilejowana cześć paryskiej elity - Rothschildowie i wdowa Pompidou. Nocą wyspa St-Louis rozbłyska światłem latarni odbijających się w Sekwanie. Snopy światła z bateaux-mouches oświetlają XIX-wieczne budynki na całej wyspie.

Aż do początków XVII wieku wyspa nie była zamieszkała i służyła jako pastwisko, bądź miejsce zabaw i pojedynków. Wyspa powstała z połączenia 2 małych wysepek. Po zasypaniu odnogi Sekwany, wyspa została umocniona i połączona z brzegami lądu stałego. Ód 1618 roku zamieszkali ją rzemieślnicy a później bogata szlachta, członkowie parlamentu, arystokracja. Pozostało kilkanaście zabytkowych kamienic i pałaców, m.in. najpiękniejszy z nich **Hotel Lambert**.

Wart obejrzenia jest **Hotel Chenizot** z rokokowymi ozdobami fasady, znajdujący się przy rue St-Louis en-l'Ille.

Wyspa św. Ludwika jest niewątpliwie najbardziej "polską dzielnicą" Paryża.

Przy 6, quai d'Orleans, mieści się od 1853 r **Biblioteka Polska**. od 1854 r mieści się tu również Towarzystwo Historyczno-Literackie, do którego gmach należy obecnie.

Biblioteka zawiera ponad 180tys woluminów, rękopisy, mapy, atlasy, czasopisma.

Od 1905 r w tym gmachu mieści się **Muzeum A. Mickiewicza**, założone przez syna poety. Są tu rękopisy, pierwodruki i pamiątki po pisarzu.

Czytelnia Biblioteki Polskiej czynna od wt. do pt. 14.00-18.00, sb. 10.00-13.00. Muzeum A. Mickiewicza czynne tylko w czw. po południu.

Kościół St-Louis-en-l'Ille - kościół św. Ludwika, znajduje się przy ul. St-Louis en l'Ille biegnącej środkiem wyspy. Budowniczym był Le Vau, architekt stylu Ludwika XV.

Kamień węgielny położono w 1664r, budowę zakończono ok. 1725r, a boczną wieżę zbudowano w 1765r. Wnętrze o planie krzyża składa się z beczkowa tej nawy głównej i naw bocznych. W okresie wielkiej emigracji kościół ten był "parafią polską", a w jego wnętrzu, w kaplicy polskiej przetrwały tablice ku czci Czartoryskich.

Pod 41 przy quai de Bourbon mieszkał i zmarł w 1830 r polsko-francuski malarz i rysownik *Jan Piotr Norblin*.

Hotel Lambert, 2 rue St. Louis en l'Ille, zbudowany w 1640 r przez Le Vau, dla przewodniczącego ówczesnego parlamentu Lamberta de Thorigny. Później mieszkał tu min. Wolter. W 1842 r. stał się własnością ks. *Adama Czartoryskiego*. Hotel był jednym z głównych ośrodków polskich okresu wielkiej emigracji. Rezydencja pozostawała w rękach polskich do roku 1975, kiedy to została sprzedana baronowi Rotshildowi. **Hotel Lauzan** przy quai d'Anjou, to chyba najwspanialszy pałac na wyspie. Skromny z

zewnątrz, kryje w środku zachowane w całości wnętrza w stylu Ludwika XIV. Jak w przypadku pozostałych rezydencji na wyspie, zwraca uwagę odwrócenie schematu zarysu wejścia: corpus de logis zwrócony jest ku Sekwanie, dwór i budynki boczne są z tyłu. Rezydencja była częściowo w posiadaniu rodziny *Richelieu*. Od 1928 należy do miasta i bywa wyko- rzystany do organizowania przyjęć.

DZIELNICA ŁACIŃSKĄ

Dzielnica Łacińska - **Le Quartier Latin** była do niedawna na wskrós odmienna w swym charakterze od innych obszarów Lewego Brzegu. Wprawdzie zamieszkiwali ją kiedyś Rzymianie, ale nazwa dzielnicy pochodzi od języka łacińskiego, używanego w pismach naukowych i w mowie potocznej aż do 1798 r. Na początku XIIIw na lewy brzeg Sekwany przeniosły się szkoły z la Ci te. Na wzgórzach sw. Genowefy powstała studencka dzielnica "Łacińska". Łacina była językiem wykładowym ale posługiwano się nią również poza uczelnia. Paryski uniwersytet został nazwany **Sorbona** od nazwiska Roberta de Sorbon, założyciela jednego z kolegów. Od czasów rewolucji na wzgórzu zaczęły się lokować inne uczelnie: Ecole Normale Superieure, Szkoła Górnicza, licea. Dzielnica ma charakter miasteczka studenckiego. Dzięki młodzieży egzystują liczne bistra, kawiarnie, sklepy odzieżowe, księgarnie. *Główna arteria - bd. St Michel oraz bd St. Germain.*

Kolebka tradycji wielu szkół paryskich, miejsce z którego wywodziło się wielu uczonych - Dzielnica Łacińska - zmieniła się bardzo w ciągu ostatnich 20 lat, nabywając bardziej żywego i młodzieńczego charakteru. Po rozruchach studenckich w maju 1968r, Uniwersytet Paryski został zdecentralizowany. Dzielnica straciła wielu swych mieszkańców, których wkrótce zastąpiły fale turystów, przyczyniających się do zniknięcia wielu małych księgarni i kafejek. Dziś dzielnica upodabnia się coraz bardziej do komercyjnego centrum stolicy.

Boulevard St-Michel z jego modnymi kawiarenkami, restauracjami, z mnóstwem księgarń i teatrów to idealne miejsce dla pełnego rozwoju życia studenckiego. Mieszczący się w północnym końcu tej wspaniałej alei **Place St-Michel**, z piękną **fontanna** pośrodku oraz mnóstwem studentów i przechodniów, skupia w sobie cały mikroklimat dzielnicy.

Na **placu St. Michel** wielka **fontanna** o wysokości budynku, zbudowana w latach 1850-1860. 4 postacie otaczają św. Michała, pogromcę smoka: Mądrość, Sprawiedliwość, Siła, Umiar. We frontonie jednego z budynków herb Paryża. Do placu przylega niewielka dzielnica św. Seweryna, zwana tak od kościoła sw Seweryna z XIIIw.

Kościół St-SEVERIN.

Jedna z najpiękniejszych budowli gotyckich późnego gotyku paryskiego "*flamboyant*". Łączy bogactwo dekoracji z prostotą konstrukcji.

Najpierw była tu kaplica Sorbony, z XIII w. Jego patronem był VI wieczny eremita, który namówił przyszłego św. Klodiusza (Cloude), wnuka króla Chlodwiga do złożenia ślubów zakonnych.

W XIV/XV wieku kościół rozbudowano, wznosząc m.in. podwójne *obejście* wokół prezbiterium.. Poszerzenie zakłóciło nieco proporcje bryły i czystość gotyku. *Piecionawowe wnętrza*, , *poszerzone przez kaplice boczne*, jest niezwykle szerokie i jasne. Piękny jest krużganek chóru z żebrowaniem sklepienia i wysokimi, ułożonymi

promieniście, wachlarzowato filarami.

Warto zwrócić uwagę na *ambit* (obejście ołtarza), piękne *witraże*, *organy* i *ołtarz*.

Kościół był miejscem spotkań *towiańczyków*. Gromadzili się oni przed kopią obrazu Madonny Ostrobramskiej. Cementarz wokół kościoła otoczony jest podobnymi do krążanków kostnicami. *Rozeta witrażowa* na fasadzie zachodniej wskazuje na typowe laskowania późnogotyckie.

Okolice kościoła to dzielnica będąca ośrodkiem rozrywkowym i gastronomicznym.

Wieczorem i nocą miejsce spotkań studentów i turystów z całego świata.

Kościół St-JULIEN-le-PAUVRE - rue St. Julien.

Jeden z *najstarszych kościołów w Paryżu* (1165-1220).

Patronem świątyni jest św. Julian Wyznawca, choć są tu kaplice poświęcone 2 innym św. Julianom - Męczennikowi i Szpitalnikowi.

Już w VI w. stała tu kaplica poświęcona św. Julianowi. Biskup le Mans otrzymał przydomek "*biedny*" bo z powodu swej działalności charytatywnej stale nie miał grosza. W latach 1165-1220 stanął wybudowano ten kościół, którego *bryła była wzorem dla wielu budowli sakralnych w Ile de France*

Do 1524 r. odbywały się tu zgromadzenia uniwersyteckie.

W 1889 r. kościół przeszedł w ręce *melachitów*, stąd wschodni wystrój wnętrza. Dziś w świątyni odbywają się nabożeństwa dla gminy *grecko-katolickiej*.

Odbywają się tu także koncerty muzyki kameralnej i kościelnej.

Z pałacyku przed kościołem *piękny widok na Notre Dame*.

Rue St-JACQUES - najstarsza w Paryżu - śladem drogi rzymskiej z początku naszej ery. Nazwa pochodzi od hiszpańskiego miasta *Santiago de Compostella*, gdzie znajdowały się *relikwie św. Jakuba*, dokąd ta droga zmierzali pątnicy z całej Europy

Przekraczamy bd. St-Germain, skręcamy w prawo w rue Sommerrad i jesteśmy przed pałacem Cluny.

Hotel de CLUNY, - Muzeum Sztuki Średniowiecznej , Termy

6, pl. Paul-Painlevé, 5-me,

Stary pałac opactwa Cluny, ruiny term, wspaniała kolekcja muzeum tworzą zespół godny dużego zainteresowania.

Pałac Cluny

Jest to *najcenniejszy zabytek świeckiej architektury gotyku*.

Późnogotycki pałac opatów z Cluny - wspaniale zachowana rezydencja z czasów średniowiecza został wybudowany w końcu XV w. na fundamentach części rzymskich term (łaźni). . Przylega do rzymskich łaźni.

Od 1884 siedziba **Muzeum Sztuki Średniowiecznej** (Otwarte: sr.-pn. 9.30-17.15.

Wstęp 17F, studenci 9F. Nd. 9F.)

Muzeum mieści w sobie jedna z najwspanialszych światowych *kolekcji sztuki średniowiecznej, klejnotów i gobelinów*,

Nazwa pałacu pochodzi od opata Pierre de Chalus z *Cluny* w Burgundii, który kupił ruiny w r. 1330, by zbudować siedzibę opactwa w Paryżu i kolegium, przy Sorbonie.

Budynek obecnego muzeum wzniesiono w latach 1483-1500 w **stylu płomiennego gotyku**, dla biskupa Clermont i opata Jumieges.. Pałac był przez pewien czas (od 1600 r. siedzibą) siedziba nuncjuszy papieskich. W czasie Rewolucji dekretem

znacjonalizowany, został sprzedany. Różni lokatorzy go zamieszkiwali: chirurg, bednarz, drukarz, praczka.

W 1833 r. zamieszkał tu kolekcjoner Alexandre du Sommerard, który przez 40 lat interesował się obiektami średniowiecza i renesansu. W 1842 r. Państwo francuskie kupiło kolekcje wraz z pałacem i termami..

Jedyna na lewym stronie brzegu rezydencja, która zachowała się po zniszczeniach rewolucji i pracach budowlanych barona Haussmanna.

Budowla składa się z 3 opasujących podwórze skrzydeł, zamknięta od strony ulicy murem. We wnętrzu znacznie odrestaurowanym pozostały z dawnych lat jedynie **kaplica** oraz pomieszczenia z 4-częściowym *siatkowym sklepieniem żebrowym Klatki schodowe, dziedziniec i wieżyczka* należą do zabytków *renesansowych*.

Przed pałacem, na skwerze Paul-Painleve znajduje się marmurowy **pomnik Montaigne'a**, wykonany w 1933r przez Pawła Landowskiego.

Musée de Cluny - oficjalna nazwa: **Musée National du Moyen Age - Thermes de Cluny - Muzeum Sztuki Średniowiecznej**

Parter zajmuje ekspozycja poświęcona sztuce i życiu codziennemu w XIV i XV w. Liczne meble, zbiory tapiserii z Pikardii, Arras, Tournai; rzeźby, wyroby kowalstwa artystycznego, kolekcja tkanin koptyjskich i bizantyjskich, haftów, kominki, elementy stolarki, stalle, okiennice, skrzynie.

Na I piętrze są niezwykle *hafty* z XVw i początku XVI w oraz słynny *cykl dywanów "Dame a la Licorne" (Dama z jednorozcem)*, najsłynniejszy przykład "mille fleurs" (dywanów tysiąca kwiatów).

W *sali Notre Dame* znajdują się głowy królów, oderwane z posągów katedry Notre Dame.

Rzymskie ruiny - termy

Do pałacu Cluny przylegają ruiny rzymskich łaźni **termy** z ok. 200 r.

Sklepione **frigidarium** (sala kąpeli zimnych) było największym ze znanych na terenie Francji. Znajduje się tu też chluba zbiorów Cluny - **Filar Nautów** (żeglarzy, wydobyty w czasie wykopalisk pod katedrą Notre Dame).

Mozna tu obejrzeć także ruiny **caldarium i tepidarium** (sala kąpeli gorącej i ciepłej) oraz sklepione podziemia.

COLLEGE de FRANCE

Idąc ul. *des Ecoles* - na skrzyżowaniu z rue St. Jacques dochodzimy do **College de France**, wolnej wszechnicy, ustanowionej w 1530r jako przeciwwaga *Sorbonny*. College podlega *ministrowi oświaty*, a *profesorowie* (ok 50) *mianowani są dekretem prezydenta* (niekoniecznie spośród profesjonalnych naukowców). Bezpłatne wykłady są tu ogólnie dostępne. Wykładowcy mają możliwość prezentacji swych własnych poglądów. W latach 1840-44 wykłady prowadził *A. Mickiewicz* - dla którego utworzono *katedrę literatur słowiańskich*. Nazwisko jego jest na liście profesorów Collegu, a *medalion* z jego popiersiem na sali gdzie wykładał.

SORBON

Uniwersytet Paryski założony w 1253 przez Roberta de Sorbon, jako kolegium, by ubodzy studenci mogli studiować teologie. W 1469 r rozpoczęła tu prace pierwsza drukarnia we Francji. W 1624-42 kardynał Richelieu polecił odrestaurować budynki.

Uniwersytet zmienił w 1792, przywrócony do życia 1806; rozbudowany 1855-1901, stał się najważniejszym ośrodkiem uniwers. Francji. W 1969 r. reforma uniwersytetu zlikwidowała nadrzędną rolę uniwersytetu i stworzyła 13 uniwersytetów autonomicznych. Dawna nazwę zachowały: **Paris III-la Sorbonne Nouvelle** i **Paris IV-Sorbonne**. Najciekawsze do zwiedzania budynki między Place de la Sorbonne i rue des Ecoles, a przede wszystkim podwórzec z **gmachem biblioteki i kościołem Sorbony** z XVIIw.

Główne wejście od rue de la Sorbonne. Gmachy zostały gruntownie przebudowane w ub. wieku, oprócz kościoła uniwersytetu. Obecnie na Sorbonie pozostał wydział literatury, obejmujący nauki historyczne i filologiczne. Gmach jest ogólnie dostępny. Sorbona jest *najstarszym uniwersytetem Francji*. Powstał w **1253 r.** z inicjatywy *Roberta de Sorbon*, za panowania *Ludwika IX Świętego*.

Teren zabudowań Sorbony stanowi nowy **budynek Richelieu** (kardynał w 1622 r. został przewodniczącym autonomicznego kolegium)

Kościół Uniwersytecki St-Ursule- de-la-Sorbonne, dar Richelieu - charakterystyczna dwupiętrowa fasada główna z *frontonem na filarach i wielką kopułą*.

Dziś w obrębie starego kompleksu Sorbony mieści się *zaledwie 6 wydziałów* uniwersyteckich. Większość została przeniesiona do nowo wzniesionych budynków na miejscu dawnych hal winnych - centrum Jussieu.

Sorbona wykształciła wielu Polaków: m.in. Staszica, Konarskiego, Zamojskiego. Wśród profesorów tej uczelni była M. Skłodowska Curie - pierwsza kobieta władająca samodzielną katedrą.

Idziemy dalej ulica Cujas, mijając po lewej **liceum Louis-le-Grand** (jedno z najlepszych w Paryżu) i **Bibliotekę sw. Genowefy**. Na tablicach honorowych umieszczono m.in. Mikołaja Kopernika, St. Konarskiego, A. Naruszewicza. Znajdujemy się na rozległym placu Panteon.

PANTEON (Pantheon) -

Kościół św. Genowefy, Mauzoleum narodowe.

Najlepszy przykład **neoklasycyzmu** (harmonia geometrycznych proporcji, poważne, surowe formy, śmiałe rozwiązania konstrukcyjne) na terenie Francji.

Jego *kopuła jako najwyższy punkt Lewego Brzegu* góruje nad całą Dzielnica Łacińska. (Mo. Cardinal Lemoine, RER Luxembourg). Budowla stoi na szczycie wzgórza Mons Luticius. W średniowieczu nazywano je: **Montagne St-Genevieve**.

W 1744 r. ciężko ranny Ludwik XV ślubował, że po powrocie do zdrowia odnowi zrujnowany **kościół sw. Genowefy**, stojący w tym miejscu.

Twórca projektu - *Soufflot*, który przez dłuższy czas przebywał we Włoszech, postanowił wznieść gmach nawiązujący do **klasycystycznej architektury starożytnego Rzymu**.

Ze starego kościoła św. Genowefy została tylko **wieża gotycka** przy rue Clovis. Wzorem nowego budynku była *bazylika sw. Piotra w Rzymie* i *kościół Inwalidów*.

Gmach ma *110m długości, 82m szerokości, wysok. od posadzki do szczytu kopuły 83m*.

Wnętrze Panteonu czteronawowe, na planie krzyża greckiego, z *masywną kopułą*.

Południowa ścianę nawy pokrywają XIV w. freski, ze scenami z życia św. Genowefy.

Całą przestrzeń pod budynkiem zajmuje krypta podzielona doryckimi kolumnami na galerie. Spoczywa tu wielu zasłużonych Francuzów.

Fasada wzorowana na rzymskim Panteonie, z *portykiem wspartym na 22 kolumnach*

korynckich. Płaskorzeźba na frontonie przedstawia alegorię Francji, wieńczącej skronie zasłużonych.

Kopuła wsparta na żelaznym szkielecie, składająca się z 3 czasz wyłożona kamiennymi kasetonami - inspirowana jest kopułami bazyliki św. Piotra w Rzymie i Dome des Invalides. Ma 83 m wysokości, 23 m średnicy. Bęben kopuły waży 10 tys. ton. Galeria obiegająca bęben kopuły umożliwia podziwianie widoków Paryż.

W czasie rewolucji kościół zamieniono w **świątynię Sławy**. W 1791 r. przeniesiono tu prochy Woltera i . Od tego momentu przyjęto nazwę **Panteon - zasłużone miejsce spoczynku zasłużonych Francuzów**. W 1806 r Napoleon oddał budynek na powrót kościołowi. Później budowla ponownie uległa sekularyzacji i jeszcze 2 razy zmieniała swoje przeznaczenie, nim ostatecznie stała się w 1885 r., **mauzoleum narodowym**. Gmach uważany jest za jeden z najcenniejszych zabytków *neoklasycystycznej* architektury Paryża. Wewnątrz ozdobiony scenami z historii Francji.

Groby zasłużonych znajdują się w **krypcie**, przy wejściu do której nisza z sercem Gambetty (polityk, 4.IX.1870 z ratusza ogłosił upadek II Cesarstwa i przywrócenie ustroju republik. Kierował obroną Paryża przeciw Prusakom, wydostał się balone z oblężonego miasta, startując z pl. Tertre).

Spoczywają tu m.in. *arch. Soufflot, rewolucyjny gen. Marceau, Voltaire, Rousseau, Victor Hugo, Emil Zola, Jean Jaure Louis Braille, Antoine Lavoisier*. Pierwszą osobistością pochowaną w Panteonie był mówca Honoré Mirebeau. Następny był Wolter, zmarły w 1788 r.

Grobowce, każdy w swojej wnęce, można zobaczyć zza żelaznych krat zamkniętej bramy.

Wnętrze wypełnione jest światłem a wysoka przestrzeń kopuły wypełnia *fresk przedstawiający kanonizacje sw. Genowefy*. Sklepienie Panteonu jeat ozdobione rzucającymi się w oczy freskami, głoszącymi chwale i sprawiedliwość Francji. Wstęp do krypty i Panteonu 25F, studenci 14.F Czynne 10.00-17.45.

INSTYTUT SWIATA ARABSKIEGO

quai St-Bernard, Metro Jussieu

Instytut Kultury Arabskiej, założony w 1987 r. wspólnym wysiłkiem Francji i 20 krajów arabskich, obok Wydziału *Nauk Przyrodniczych*, naprzeciw Ille St-Louis. Szklany pałac mieści bibliotekę, **muzeum, pomieszczenia wystawowe, wideotekę i audytorium**, których zadaniem jest przyczynienie się do lepszego zrozumienia kultury arabsko-islamskiej w Europie.

Czynne codz. oprócz poniedz. 13-20.

MECZET - Mosquee, 10 rue Georges-Desplas, Metro Jyssieu

W latach 1922-26 zbudowano tę świątynię w stylu *hiszpańsko-mauretanskim* dla mieszkających we Francji mahometan. 33 metrowy minaret. Pośrodku podwórza otoczonego podwójnymi kolumnami studnia służąca rytualnym ablucjom.

Jest ośrodkiem życia duchowego muzułmanów i siedzibą wielkiego imama. Składa się z części religijnej, naukowej i handlowej. Główny budynek to meczet, którego każda kopuła jest inaczej dekorowana. Minaret ma prawie 33 m wysokości. Wewnątrz obszerny patio, wzorowane na dziedzińcu w Alhambrze, ze ścianami pokrytymi mozaikami i łukami z ażurowym ornamentem.

Turecka łaźnia jest otwarta dla wszystkich.

JARDIN DES PLANTES

57, rue Cuvier (Mo. Jussieu).

Ogrody powstały w 1626 r., kiedy to lekarze Ludwika XIII, otrzymali pozwolenie na założenie królewskiego ogrodu roślin leczniczych, a następnie na prowadzenie szkoły botaniki, historii naturalnej i farmacji. Ogród otwarto dla publiczności w 1640r.

Obecnie jest to *jeden z największych parków Paryża*

Dziś mieszczą się w nim muzea, np. **Muzeum Historii Naturalnej, Muzeum Mineralow, wystawa owadów, wydziały i katedry nauk przyrodniczych i Ogród Zoologiczny.**

Piękne aleje spacerowe, szpalery drzew, posągi. **Ogród alpejski** z roślinami z Korsyki, Maroka, Alp, Himalajów oraz **ogród roślin trawiastych**, a także **cieplarnie** z flora tropikalną,

Mozna wejść do labiryntu z zywoplotu, arboretum, szklarni z tropikalna roślinnością. Można też podziwiać **ZOO** - najstarszy publiczny ogród zoologiczny świata. Przechadzka po ogrodach nie kosztuje nic, natomiast wstęp do wielu muzeów są płatne.

(ZOO czynne pn., sr-sb. 10.00-17.00, sb.-nd. 11.00-18.00.

Wstęp 25F, studenci 13F.).

Za Panteonem znajduje się **LICEUM HENRYKA IV**, wzniesione na miejscu dawnego opactwa św. Genowefy, rozebranego w 1806r.

Kosciol ST-ETIENNE DU MONT Mo Luxembourg

Obok kościoł **sw. Stefana na Gorze** - St.-Etienne-du-Mont.

Jego bryła zawiera wiele elementów gotyku, chociaż pochodzi z I połowy XVII w.

Kościół z XV w, natomiast **fasada**, nosząca ślady 3 koncepcji archit. z XVII w.

W kościele zachowała się jedyna w Paryżu **renesansowa galeria**, dzieło G. Pilon, oddzielająca nawę od prezbiterium (część kościoła w której jest ołtarz); zastępowała ona ambonę. **Relikwiarz św. Genowefy**, z której kultem wiążą się początki kościoła; **epitafium** (płyta nagrobkowa z napisem) **J. Racina** i **B. Pascala**, którzy pochowani zostali w pobliżu kaplicy Matki Boskiej. 2 **tablice pamiątkowe studentów polskich** z XVI w. Często wieczorem koncerty.

Jego bryła zawiera wiele elementów gotyku, chociaż pochodzi z I połowy XVII w. Budowę rozpoczęto w 1492 a zakończono w 1622r. Tymczasem nastąpiło przejście od późnego gotyku do renesansu, co spowodowało, że kościół stał się jednym z najoryginalniejszych budynków sakralnych miasta.

Na **fasadzie widać** beztrójkątne połączenie **elementów gotyku z antykiem**.

Wnętrze wzorowano na Notre Dame. Ostrołuki późnogotyckie dominują w elementach łuku, podczas gdy **nawa główna i transept** (nawa poprzeczna) ze swoimi zaokrąglonymi łukami i dekoracjami wskazują na przejście do **renesansu**. Wspaniale jest **sklepienie gwiazdziste**. **Renesansowa ściana** odgradza chór i nawę środkową (1541). Godne uwagi są witraże. Oryginalne witraże są tylko w północnej części prezbiterium.

Najcenniejszym obiektem wewnątrz jest **ambona** z lat 1521-1535 - jedyna, która zachowała się w świątyniach paryskich. W kościele tym pochowano szczątki Racine'a (1662) oraz Pascala (1711).

Idąc **ulicą la Montagne-Ste-Genevieve** dochodzi się na placyk przed wejściem do słynnej **ECOLE POLYTECHNIQUE** - uczelni kształcącej *francuska elite*. Jest ona zorganizowana na wzór wojskowy. Absolwentów tej uczelni nazywa się mafia X.

Ulica **Descartes** dochodzi się do **Place de la Contrescarpe** (przeciwnożebna, biegła wzdłuż murów za Filipa Augusta), a następnie wąskiej **rue Mouffetard**. Za czasów rzymskich łączyła Lutecję z Rzymem. Domy z wysokimi mansardowymi dachami.

Przed południem jest tu **targ warzywny** a wieczorem dominują restauracje o wyższych cenach niż w dzielnicy sw. Seweryna.

Plac de la CONTRESCARPE i ulica Mouffe sa od kilku lat jednym z najmodniejszych rejonów Paryża.

ARENES DE LUTECE - Areny Lutecji

rue Monge, metro Jussieux

Amfiteatr rzymskiej osady Lutetia, zbudowany około 200 r. Z placu można zejść na pobliskie areny Lutecji - najcenniejszy zabytek okresu rzymskiego, wzniesiony w II wieku naszej ery. Podczas najazdu barbarzyńców w 285 r., budowla z którego amfiteatr został wzniesiony, ożyto do budowy twierdzy. W IV w. amfiteatr był użytkowany jako cmentarz. Ruiny zostały odkopane dopiero w czasach Napoleona III podczas budowy rue Monge.

Ekliptyczna podstawa teatru (56x48 m) jest tylko nieznacznie mniejsza od rzymskiego Koloseum. Areny zdolne były pomieścić 17 tys. widzów (35 rzędów)- wówczas prawie cała ludność tej rzymskiej osady mogła brać udział w widowiskach. Obiekt przypomina inne amfiteatry na terenie Francji: w Nimes i Arles.

Obecnie Areny są dzierżawione przez stowarzyszenie miłośników gry petanque.

Z rue Mouffetard skręcamy w uliczkę Jeana Calvina a zaraz potem w prawo, w rue Lhomond. Po przejściu ok. 150m, od ulicy tej odchodzi w prawo **rue des Irlandais**. Pod nr 5 jest tzw. **Kolegium Irlandzkie** - od 1946 r. mieści się **polskie seminarium duchowne**, zwyczajowa rezydencja prymasów Polski.

Wracamy do ul. Lhomond i skręcamy w rue **Pierre et Marie Curie**.

Mieści się przy niej **INSTYTUT RADOWY**, założony przez Marie Curie w 1912r. Zachował się budynek *laboratorium*, w którym pracowała aż do śmierci w 1934r. Mieści się tam **muzeum** - bez stałych godzin otwarcia, można je zwiedzać w godz. pracy.

VAL-de-GRACE, rue St. Jacques

Jeden z najładniejszych kościołów we Francji.

Gmach kościoła został wybudowany przez Annę Austriaczkę (François Mansart), żonę Ludwika XIII, która po 21 latach bezdzietnego małżeństwa doczekała się w 1638 r. następcy tronu Ludwika XIV. W 1645 r. sam 7-letni Ludwik XIV położył kamień węgielny pod budowę kościoła i klasztoru benedyktynek.

Szczególną uwagę zwraca piękna **złocona kopia** z *freskiem* Pierre'a Mignarda. Sześć *spiralnych kolumn* otaczających ołtarz przypomina kolumny baldachimu autorstwa Berniego w bazylice św. Piotra w Rzymie.

W 1793 r klasztor zamieniono na **szpital wojskowy**, który działa do chwili obecnej. W dawnej części pomieszczeń benedyktynek otwarto **Muzeum Francuskiej Służby Zdrowia**.

Ulica Val-de-Grace dochodzimy do *Av. de l'Observatoire* (po przejściu bd. St. Michel), która prowadzi nas ku Ogrodowi Luksemburskiemu.

Przed wejściem do ogrodu, po lewej stronie znajduje się gmach **LICEUM MONTAIGNE'a**, do którego uczęszczał *Adaś Żeromski*, syn pisarza.

PALAIS DU LUXEMBOURG Pałac Luksemburski

W 1615 r. Maria Medycejska, wdowa po Henryku IV, postanowiła wznieść rezydencję w *stylu florenetyńskim*. Palais du Luxembourg miał przypominać pałac *Pitti* we Florencji, miasta królowej regentki. Po śmierci królowej w pałacu mieszkali zazwyczaj młodszy bracia panującego monarchy. W czasie rewolucji było tu więzienie, za Dyrektoriatu siedziba rządu, później po zamachu urzędował w pałacu Napoleon Bonaparte, a od 1800 jest **siedzibą senatu**, dlatego pałac jest niedostępny dla zwiedzających. W latach II wojny światowej kwaterował tu sztab Luftwaffe.

Pałac wybudował w latach 1615-1620 Samuel de Brosse, nadając mu formę zbliżoną do renesansowego pałacu Pittich we Florencji, gdzie królowa spędziła dzieciństwo. Jest to 3-kondygnacyjna, **prostokątna budowla** o wysokich dachach nad 4 narożnymi pawilonami i niewielkiej **kopule** nad środkowym ryzalitem.

Poprzedza ją zachowany w nienaruszonej XVII wiecznej formie *dziedziniec* obudowany oficynami, zamknięty od ulicy *arkadową galerią*.

Znajdujący się w sąsiedztwie **Petit Palais**, królowa-wdowa pozostawiła kardynałowi Richelieu. W r. 1631, popierany przez jej syna Ludwika XIII, zmusił królową do wygnania. W 1642 r. królowa umarła samotnie w Kolonii. Zwiedzanie możliwe tylko z przewodnikiem, za zezwoleniem (Secretariat general de la questure du Senat, 15 rue de Vaugirard, F-75006 Paris).

Warta uwagi jest przede wszystkim **salle d'or** (sala złota), w której stropie zachowały się części dawnych malowideł, ozdoby ścienne, a w prawym skrzydle *klasycystyczna klatka schodowa*.

W **czytelnicy biblioteki** fresk *Delacroix* - malowidło powstałe w latach 1841-46, przedstawiające otchłanie z IV pieśni "Piekła" Dantego.

W pałacu **Petit Luxembourg**, znajdującym się od rue de Vaugirard (nr 17), znajduje się oficjalna rezydencja przewodniczącego Senatu.

JARDIN du LUXEMBOURG - Park Luksemburski

Oaza zieleni w centrum lewobrzeżnego Paryża. Najpopularniejszy park stolicy. Park stanowi *prywatną własność senatorów*, może być w każdej chwili zamknięty. Park jest dziełem **Chalgarina**. Rzeźby umieszczono dopiero w XIX w.

Park składa się z **regularnego barokowego ogrodu** (część francuska) i **angielskiego parku krajobrazowego**. Woda do ogrodu spływała specjalnie w tym celu zrekonstruowanym rzymskim wodociągiem. Posadzono ok 2000 starych wiązów.

Na osi parku wytyczono w 1867 r. piękny *bulwar* (*Avenue de l'Observatoire*).

W południowym końcu parku na tej osi umieszczono w 1875 r. **fontannę** "*Fontaine de l'Observatoire*": alegoryczne postacie kobiece dźwigające kulę ziemską, reprezentujące 4 kontynenty (piąta Oceania), 4 rasy ludzkie krążące wokół zodiaku.

Parę kroków dalej, obok pl. Julian, na rogu bulwaru Montparnasse stoi **pomnik marszałka Ney**. Po klęsce pod Waterloo, pod zarzutem zdrady głównej, został on skazany na śmierć i 7.XII.1815 r. w tym miejscu rozstrzelany.

W parku jest kilkadziesiąt **posągów** przedstawiających zarówno starożytne *boginie*, *francuskie królowe*, *pisarzy*, *artystów*, *polityków* jak i "*obrazy historyczne*". (m.in.

pomnik Chopina).

Na skraju parku, między pałacem Luksemburskim a rue de Medicia ustawiono w 1861 r. XV wieczną okazałą **fontannę Medyceuszy**. Fontannę zbudowano w 1624 r. dla Marii Medycejskiej.

Park został zaprojektowany jako oprawa Pałacu Luksemburskiego, a jego akcentem centralnym jest ośmioboczny basen, po którym zwykle żeglują modele łódek.

W parku jest *kawiarnia pod gołym niebem*, *tetr marionetek*, *korty tenisowe*, *estrada koncertowa* i *szkoła konnej jazdy*.

Ogród stanowi **główne tereny rekreacyjne na lewym brzegu**, z kortami tenisowymi, ujeżdżalnią kucyków, placem zabaw dla dzieci, boiskiem do Boules, jachtami do wynajęcia na jeziorze oraz sadem miniaturowym z rozpiętymi na kratkach gruszkami w dzikszej części południowo-zachodniej..

W letnie dni *najtłoczniej* jest przy **fontannie Medyceuszy** w rogu połnocno-wchodnim.

Liczący ok. 1km długości i 2 ha powierzchni **bulwar** łączy *Ogród Luksemburski* z gmachem słynnego paryskiego *Obserwatorium*.

ODEON - Theatre Francais

Park opuszczamy boczną bramą - z prawej strony pałacu, w pobliżu fontanny Medyceuszy. Vis a vis Pałacu Luksemburskiego znajduje się **teatr Odéon**, wzniesiony w latach 1779-82, później wielokrotnie przebudowywany.

Ten klasycystyczny budynek, wybudowali w 1779 r. Marie-Joseph Peyre i Charles de Wailly na terenie dawnego Hotel de Condé. Parcelę zakupił i zakupił król i ofiarował miastu na siedzibę Comédie Française.

W 1785 r. odbyła się tu premiera *Wesela Figara*. Wraz z pojawieniem się nowej trupy zmieniono nazwę teatru na Odeon. W 1807 r. teatr zginął ale został odbudowany w tym samym roku przez Chalgrina.

Po II wojnie światowej teatr wystawiający głównie sztuki autorów współczesnych, miał najlepszą publiczność w Paryżu.

Jest to jeden z najstarszych teatrów francuskich, wyspecjalizowany w *sztukach nowoczesnych*.

Gmach **klasycystyczny** o surowej masywnej bryle z kolumnowym *portykiem* w fasadzie, wzorowany na antycznej świątyni. Sala mieszcząca 1200 widzów, ozdobiona jest *plafonem* Massona z 1965 roku.

Przed budynkiem wznosi się **pomnik poety Emila Augiera**.

OBSERWATORIUM PARYSKIE - Observatoire de Paris

Zaprojektowane przez C. Perraulta, zbudowane zostało w latach 1668-1672 bez użycia drewna i metalu, które mogłyby mieć niekorzystny wpływ na igłę magnetyczną. Ośią północnej wieży jest dokładnie południk Paryż, a 2 wieże po bokach wskazują te strony, po których wschodzi słońce podczas przesilenia i zrównania dnia z nocą.

W obserwatorium mieści się siedziba *Bureau International de l'heure*.

Prowadzono tu dokładne obliczenia rozmiarów systemu słonecznego Słońca (1672), długości geograficznej, opracowano mapę Księżyca (1679), odkryto Neptuna w 1846 r.

Dzielnica ST GERMAIN

Polnocna połowa 6 dzielnicy, niesymetryczna ześrodkowana wokół place *St Germain-*

des-Pres jest najatrakcyjniejszym kilometrem kwadratowym w mieście.

Najciekawiej idzie się tam przez most **Pont des Arts**

Najstarszy most żelazny we Francji - z przycumowanymi barkami do quai de Conti, z widokiem na Cite, z barkami przycumowanymi do Conti oraz wieże św. Jakuba i ratusz. Kopuła i fronton przy końcu mostu należą do **Institut de France**.

W skład wchodzi 5 akademii, w tym **Academie Francaise**, dbająca o czystość języka francuskiego.

Na lewo Hotel des Monnaies - **mennica**, na prawo **Ecole des Beaux Arts**, - **Szkola Sztuk Pięknych**, dalej **Musee d'Orsay**.

Nabrzeże

Ulice **St-Andre-des-Arts i Jacob** - naszpikowane księgarniami, galeriami sztuki, kawiarniami, restauracjami. Domy z XVII i XVIII w. Im dalej na zachód tym bardziej ekskluzywne. Niemal wszystko nosi skojarzenia historyczne. Picasso namalował tu **Gurnike** przy **rue des Grands-Augustins**, Moliere zaczął karierę przy **rue Mazzarine**, Robespierre toczył dysputy w **Cafe Procope** przy rue de l'Ancienne Comedie.

Jeśli chce się zjeść obiad, można odwiedzić któryś z licznych lokali na **place i rue St-Andre-des-Arts**, od tunezyjskich punktów z kanapkami po drogie restauracje z owocami morza.

Przy **rue de Buci**, w stronę bd St-Germain mieści się wspaniałe **targ żywnościowy**.

Kościół św. Sulpicjusza - L'eglise SAINT SULPICE (Mo. St-Sulpice).

Budowla w północnym krańcu ogrodów to wspaniałe **kościół św. Sulpicjusza**, jeden z bardziej znanych w mieście, ciekawy przykład nawarstwiania się stylów architektonicznych. Znajdują się w nim **freski Delacroix** i jedne z największych na świecie **organów**.

Wzniesiony na przełomie XVII i XVIII w. (1646-1776) w tzw. **stylu jezuickim** - w okresie oświecenia - neoklasycyzm.

Kościół budowano przez ponad 100 lat i w efekcie powstała surowa fasada z kolumnami na 2 kondygnacjach (kolumnada dorycka i jońska) i 2 wysokimi wieżami. **Dorycka i jońska kolumnada z korynckimi pilastrami zdobiącymi wieże**, z których tylko jedna jest ukończona.

Światło wpadające przez duże okna rozjaśnia **przestronne wnętrze**.

We wnętrzu przy drzwiach wejściowych umieszczono **2 gigantyczne muszle morskie** - dar Republiki Weneckiej dla Franciszka I - ustawione na podstawach w kształcie skał, wyrzeźbionych przez Jeana-Baptista Pigalle'a.

W **bocznej kaplicy**, po prawej stronie znajdują się **wspaniałe malowidła ścienne Eugene'a Delacroix**, m.in. **Walka Jakuba z aniołem** i **Wypędzenie Heliodora ze świątyni**.

Recitale organowe przyciągają wielu słuchaczy.

Na tym miejscu już w XII w. stał kościół parafialny dla wieśniaków z okolicy. W 1646 r. kamień węgielny pod nową budowlę położyła królowa Anna Austriaczka. Budowa ciągnęła się do roku 1736. Brak było jeszcze fasady. Projekt wygrał włoski architekt Giovanni Nicolo Servandoni.

Do śmierci w 1766 r. wznosił **wielką 2-piętrową fasadę**, dominującą nad przestrzenią placu, aż po kondygnację wież. **Lewa wieża** została zakończona w 1777 r. przez Chalgrina (budowniczego Luku Triumfakneg), natomiast **prawa** nie została ukończona.

Servandoni był świetnym architektem, ale przeszedł do historii przede wszystkim jako wybitny scenograf, twórca perspektywy ukośnej, autor dekoracji dla wielu teatrów

europejskich.

Fasada przywodzi na myśl bardziej dekorację niż fronton kościoła. Tworzą ją 2 spiętrzone **kolumnady (dorycka i jońska)** oraz umieszczone po bokach **wieże** (68m i 73m).

Wnętrze *wspaniałe, obszerne, 3-nawowe* (140m długości, 56 m szerokości, 33 m wys.), do którego prowadzą **centralne drzwi z posągami św. Piotra i Pawła po bokach**.

Dominującymi elementami wnętrza są **wysokie pilastry** między rozpiętościami łuków, ponad którymi skupia się **ogromny beczkowaty strop**.

Wielkie okna zapewniają wewnątrz niebywałą jasność.

Warta obejrzenia jest **kaplica Marii**, mistrzowska rzeźba Marii na **rokokowym ołtarzu**, **kropielnice wykonane z olbrzymich muszli** (podarowane Franciszkowi I przez Republikę Wenecką) oraz jedno z największych na świecie **organy**.

W **kaplicy Aniołów** (des Saints-Anges) - pierwszej po prawej południowej stronie (jednej z 18 otaczających część absydialną) - **freski Delacroix** na plafonie - św. Michał zabijający smoka, na 2 przeciwległych ścianach **sceny biblijne**: "Wypędzenie Heliodora ze świątyni" i "Walka Jakuba z aniołem". Autorem projektu organów jest Chalgrin.

Place St-Sulpice

Przed budynkiem harmonizująca z otoczeniem "**Fontanna Czterech Biskupów**", zbudowana w 1844 r. przez Viscontiego - autora grobowca Napoleona. Przedstawia 4 dostojników kościelnych, patrzących dokładnie w 4 strony świata. Wyraz "point" w nazwie oznacza nigdy - dostojnicy nigdy nie byli kardynałami, Na placu są **kasztany** kwitnące różowo. Jest tu też **Café de Mairie**, w której przesiadują pisarze i studenci i którą uwieczniono w filmach.

Ulice wokół St-Sulpice i na pl. od bg St-Germain są spokojne i eleganckie.

Halles St-Germain, w miejscu gdzie dawniej był targ. Rue St Sulpice ma doskonałe **sklepy spożywcze**.

Główna atrakcja **place St-Sulpice** jest **Yves Saint Laurent Rive Gauche**, najelegantszy sklep z modą na lewym brzegu.

Rue Ferou na południe od St-Sulpice prowadzi do **rue de Vaugirard**, najdłuższej ulicy w Paryżu i do Ogrodu Luksemburskiego.

Eglise St-GERMAIN-des-PRES - Kościół św. Germana na łąkach

pl. St-Germain-des-Prés (Mo. St-Germain-des-Prés), wzniesiony w 1163r, jest obecnie **najstarszym kościołem w całym Paryżu**.

W 542 r. król Childelbert wybudował tu bazylikę, w której złożył święte relikwie. Z czasem powstało tu potężne opactwo benedyktynów, zniszczone w czasie Rewolucji przez pożar. 3.09.1792 r. tłum zmasakrował 318 duchownych.

Obecny kościół pochodzi z XI w., a w XIX w. został gruntownie przebudowany.

Z 3 wież ocalała jedna, wewnątrz kościoła to mieszanka stylów architektonicznych: jest kilka marmurowych kolumn z 6 wieku, romańskie łuki, gotyckie sklepienia.

Nagrobki Kartezjusza, Boileau i Jana Kazimierza.

Kościół znajduje się przy pl. St-Germain-des-Prés, w bezpośrednim sąsiedztwie słynnych **kawiarni jak Flore, czy Aux deux Magots**. Powstał na miejscu wielokrotnie niszczonej przez Normanów **merowińskiej bazyliki św. Wincentego**. Założył ją w 543 r. z namowy biskupa Paryża św. Germana król Childelbert I. Po śmierci św. German został pochowany w tym kościele - stąd ta nazwa.

Kościół był pierwotnie **miejszem pochówku Merowingów**. W VII w. obok bazyliki ufundowano *klasztór benedyktynów*, oddając mu okoliczne ziemie. Kościół podlegał wyłącznie papieżowi. Aż do XVII w. otoczone murami twierdzy znajdowało się tu przedmieście Bourg-St-Germain. W późnym średniowieczu opactwo było centrum naukowym o europejskim znaczeniu.

Najstarszą częścią budowli jest **warowna, 4-kątna wieża zachodnia**, z ok. 1000 roku. Wyższe piętro wieży pochodzi z XII w. a kopułę trzeba było odnowić w XIX w. *Nawa główna i poprzeczna to jedyne w Paryżu zachowane wnętrza romańskie*. Pokryte były pierwotnie płaskim dachem.

Sklepienie zostało zbudowane dopiero w XVII wieku. *Prezbiterium* zbudowane w zapowiadającym już *gotyk* (linia okien) stylu romańskim było konsekrowane w 1163 r. przez papieża Aleksandra III. Portal głównego wejścia pochodzi z XVII w. *Płyty nagrobne pochowanych tu królów z dynastii Merowingów* przeniesiono do St-Denis (od czasów Dagoberta miejsce pochówku francuskich panujących oraz arystokracji).

W 1668 r. tytularnym opatem St-Germain-des-Pres został przybyły do Francji po swej abdykacji *król Polski Jan Kazimierz*. W kościele znajduje się **urna z sercem krola**, jest też tam **pomnik ku czci Jana Kazimierza**; płaskorzeźba przedstawia bitwę pod Beresteczkiem. W lewym ramieniu transeptu jest mauzoleum pochodzące z 1672 r.

W czasie rewolucji opactwo zostało zamienione na jedno z licznych *więzień*. Później założono w kościele fabrykę saletry. W latach 1819-22 i 1843 przeprowadzono rekonstrukcję budynku w nawiązującym do jego dawnego wyglądu stylu *neoromańskim*. Przebiecie w okresie II cesarstwa bulwaru St-Germain spowodowało likwidację znacznej części zrujnowanego opactwa.

We wnętrzu warto zwrócić uwagę na **grobowiec Oliviera i Louisa de Castellone** (połudn. ramię transeptu), **kaplicę św. Anny** z XII wiecznymi witrażami (za ołtarzem), **kaplicę św. Piotra i Pawła z płytą nagrobną N. Boileau** (lewa strona prezbiterium), **tablicę nagrobną Kartezjusza**.

Na północ od prezbiterium wznosi się **pałac opacki** zbudowany w 1586 r. przez kardynała de Bourbon. Na skwerze obok kościoła **rzeźba Picassa ku czci Apollinaire'a**.

Okolice kościoła są ruchliwym **centrum handlowo-rozrywkowym**. Aż do upadku monarchii cały obszar dzisiejszego 6 okręgu należał do opactwa S. Germain i stanowił rodzaj odrębnego miasta. Prawdopodobnie z tego opactwa pochodził Gal Anonim. W 1831 r. dzielnica stała się *głównym skupiskiem polskich emigrantów*. W **hotelu Tarane** działał Komitet Franko-Polski. Hotel ocalał. Na frontonie domu nr 153 tablica ku czci Lelewela. Pod nr 63 przy rue de la Seine mieszkał przez pewien czas A. Mickiewicz - tablica pamiątkowa.

Trasa wycieczki w tym rejonie:

Bd. St. Germain do St-Peres, do skrzyżowania z rue Jacob - **Hotel Danube**, w którym w latach 1939-40 mieszkał *Władysław Sikorski* (tablica).

Ulica Jacob dochodzimy do rue **Bonaparte**, gdzie miszczą się *antykwiariaty, księgarnie, galerie sztuki*. Podobny charakter ma równoległa rue de la Seine.

Na placu Furstenberg - **Muzeum Delacroix** z atelier malarza.

Ruchliwa **av. de Buci** - jeden z najpopularniejszych w Paryżu *targów żywnościowych*. Skrzyżowanie z **rue Mazzarine i St-Andre-des-Arts** - ośrodek mody kobiecej (butiki Gudule, Anastasia, Belge). **Restauracja "Procope"** - otwarta w 1685 r, odegrała ważną rolę w życiu intelektualnym Paryża (pomysł stworzenia Encyklopedii - Diderot i d'Alembert, decyzja o wybuchu powstania 10.VII.1792..).

Pasaż Cour-du-Commerce-Saint-Andre (prototyp gilotyny), ul. St-Andre-des- Arts - butiki mody, kina studyjne - strefa ruchu pieszego.

Bd St-Michel - po prawej księgarnie, po lewej stoiska z tanią odzieżą i pamiątkami. Skrzyżowanie z St. Germain - dużo policji wyspecjalizowanej w zwalczaniu starć ulicznych (studenci).

Skręcamy w prawo w **St.Germain** - wiele firm wydawniczych - koncern Hachette.

Pomnik Dantona. Pod nr 123 **Księgarnia Polska**.

Skręcamy w **rue du Four** - wyrocznia *paryskiej mody*.

2. MONTMARTRE

1 wariant:

Bd Clichy, Theatre des 2 Anes, Moulin Rouge, rue de R.A. Antoine. kos. St-Jean l'Evangeliste -Pl. des Abesses, rue Y Le Tac, Pl. Dulin, Th de l'Atelier, rue des Trois Freres, rue Calvaire, Pl. du Tertre, kościół St-Pierre de Montmartre, rue Chevalier, rue du Card Guibert, Pl. du Parvis du Sacre Coeur, rue de la Bonne, rue St-Vincent - Musee du Vieux Montmartre, Lapin Agile, winnica, rue Cortot (nr 12) - atelier Renoir'a, rue St-Saules, Pl. Clement, rue Lepic - Moulin Radet, Moulin de la Galette, rue J. de Mastre (cmentarz Montmartre), rue Lepic - stragany, pl. Pigalle, bd Rochechouart

2 wariant:

Metro Blanche, Moulin Rouge, rue Lepic, Moulin de la Galette, Th. du Tertre, rue Saules (przy rue St-Rustique - dom zabytkowy "Aux bilards en bois"), "La maison Rouge", rue Cortot 12 - atelier Renoira, rue St-Vincent - winnica, kabaret literacki "Lapin Agile", muzeum starego Montmartru, rue Mt Cenis, rue Rustique - najstarsza, rue des Saules, rue Poulbot, Pl. du Calvaire - Muzeum Figur Woskowych, Pl. du Tertre - restauracja u Matki Katarzyny, kościół St-Pierre de Montmartre, cmentarzyk Calvaire, uliczka Eleuthere, Bazylika Sacre Coeur, rue d'Orsal, Pl. Dulin, Th. de l'Atelier, bd. Rochechouart, bd. Clichy, Pl. Pigalle, kościół St-Jean Evangeliste Montmartre Metro Pl. Pigalle

MONTMARTRE

Wg opinii cudzoziemców znajduje się tu zbiorowisko lokali rozrywkowych, barów, variete.

Montmartre to wapienno-piaszczyste wzgórze o wysokości 130 m, którego szczyt stanowi najwyższe wzniesienie w Paryżu. Za czasów rzymskich na zboczach góry *zbudowano świątynie Marsa i Merkurego* - Mons Martis albo Mons Mercuri. W połowie II wieku zginął tu apostoł Galii, **sw Denis**, którego Rzymianie skazali na śmierć, bo nie chciał się wyrzec wiary. Dziś na miejscu tym wznosi się bazylika St. Denis, od której wzięło nazwę całe północne przedmieście Paryża.

Słynne wzgórze (Butte), wymienione jest w kronikach z r. 742 jako *mons mercove*". Od śmierci świętego Dionizego, to wzniesienie otrzymało nazwę "mons martyrum" - Montmartre.

Na zboczach Montmartre zbudowano z czasem *opactwo*, w którym od połowy XII w. aż do rewolucji przebywały benedyktanki. Pozostałością klasztoru jest tylko **Place des Abbesses (Plac Benedyktynek)** i ulica o tej nazwie.

W kamieniołomach wzgórza Montmartre wydobywano bloki na budowę gmachów Paryża. Największy wapiennik znajdował się na zachodnim skłonie, gdzie w 1705 r. założono cmentarz. Istniały liczne galerie prowadzące w głąb góry, grożące zawaleniem. W maju 1871 r. żołnierze wojsk rządowych wysadzili w powietrze kilka galerii, gdzie schronili się komunardzi.

Od XII wieku południowe i zachodnie wzgórza pokryte były *winnicami*. Jedną ze specjalności klasztoru Benedyktynki było tłoczenie wina. Dziś pozostała tylko jedna uprawa - na rogu rue des Saules i St. Vincent. Od r. 1933, winnica ta - 3250 sadzonek Thomery należy do władz miejskich.

W późnym średniowieczu na wzgórzu Montmartre wybudowano kilkadziesiąt wiatraków, do mielenia zboża a także do wyłaczania wina i produkcji prochu. W połowie ubiegłego wieku wiatraki zostały rozebrane (np. Moulin Polonais), bądź zamienione na sale taneczne np. **Moulin de la Galette**. Dziś zachowały się tylko 2: **Moulin de la Galette** (z 1622 r. ale obecna konstrukcja jest z roku 1925) i **Radet** - pozbawiony skrzydeł.

Wzgórze odegrało kilka razy *znaczna rolę* w dziejach stolicy. W 1814 r. toczyły się główne walki o Paryż. Z *placu du Tertre*, Leon Gambetta wy dostał się balonem z oblężonego przez Prusaków Paryża. W II.1871 r. Paryżanie zgromadzili tu 170 armat. Próby odebrania armat przez reprezentanta rządu francuskiego, gen Lecomte'a doprowadziły do wybuchu Komuny Paryskiej. Na wschodnim stoku góry zginął Jarosław Dąbrowski - dowódca wojsk powstańczych.

W 1873 r. Zgromadzenie Narodowe postanowiło wznieść bazylikę **Serca Jezusowego - Sacre Coeur**. Pod koniec ubiegłego wieku wzgórze stało się ulubionym miejscem spotkań malarzy. Tutaj mieszkali i tworzyli: *Auguste Renoir, Edgar Degas, Claude Monet, Paul Cezanne, Max Jacob, Pablo Picasso* i inni. Po I wojnie światowej większość malarzy i poetów przeniosła się na drugą stronę Sekwany, na wzgórze Montparnasse, bo zaczęło się tu spekulacyjne wykupywanie nieruchomości.

Wędrowkę zaczynamy ul **LEPIC z Pl. Blanche**. Każdego ranka i wczesnym popołudniem ulica jest rozległym targiem żywnościowym.

Obok ul. Mouffetard po drugiej stronie Sekwany jest to największe skupisko "*marchands de quatre saisons*".

Ulica Lepic biegnie zakosami w gore, aż do **Moulin de la Galette** - kiedyś miejsce ludowych zabaw i spotkań malarzy. Dochodzimy do *placu Jean-Baptiste Clement* i skrecamy w *rue des Saules* (wierzby). Na skrzyżowaniu z *rue St.-Rustique* zabytkowy dom "**Aux bilards en bois**", gdzie goscili malarze: *Degas, Sisley, Pissaro, Renoir i Toulouse-Lautrec*.

Rue des SAULES i jej przecznica *l'Abreuvoir* (kiedys byl tu wodopój), przypominają swa zabudowa Montrmartre sprzed 1914 r. U zbiegu ulic pozostał niewielki dom "**La Maison Rouge**", w którym mieści się stylowa gospoda. Rue des Saules dochodzi do **rue St. VINCENT**, mijając po prawej stronie *jedyna zachowana winnica*. Co roku odbywa się święto winobrania "Vendanges Montrmartre".

Przy *rue St. Vincent* pod numerem 32 mieści się *cabaret literacki "Lapin Agile"*. Był kiedyś miejscem spotkań *Picassa, Utrilla* i innych malarzy. Nazwę zawdzięcza malarzowi o nazwisku *A. Gill*.

Po prawej stronie przylega do winnicy **Muzeum Starego Montrmartre**.

Musee du VIEUX-MONTMARTRE - mieści się w pawilonie ogrodowym przy posesji nr 12 - wejście z **rue Vincent**.

Można tu obejrzyć pamiątki z **historii Montmartre**, m.in. dotyczące słynnego burmistrza Clemanceau, malarza Emila Bernarda oraz kabaretów i teatrzyków belle époque (otwarte oprócz pn. 14.30-18.00, sb. 11.00-18.00).

Przy **rue du Mont-CENNIS skręcamy** na prawo na *schody prowadzące* na szczyt wzgórza. *Dom pod nr 2* stoi na najwyższym punkcie Paryża. Skręcamy w prawo w **rue St.-Rustique** - najstarsza ulice Montmartre, założoną ok 900 lat temu. Brak chodników i biegnący środkiem rynsztok - typowy dla średniowiecza.

Zawracamy w lewo w ulice *Norvins* i przez *rue Poulbot* docieramy do niewielkiego tarasu (**place du Calvaire**), skąd roztacza się rozległy widok na Paryż. Przy tym placu jest **Muzeum Figur Wojskowych** - postacie: św. Ignacy Loyola, Gambetta, Renoir, Clemanceau.

Przechodzimy na **place du TERTRE**. Jest to główny ośrodek *paryskich malarzy*, którzy podjęli seryjną produkcję bezpośrednio dla turystów. Proponują też wykonanie na oczekaniu barwnej podobizny. Na placu tym znajduje się też kilka pseudo stylowych *restauracji*, w tym "**U Matki Katarzyny**". Tu 30.III.1814 r. kozacy zadając napitku wołali "*bistro, bistro*", stąd poszła nazwa narażonych paryskich kafejek.

Kosciol SAINT-PIERRE de MONTMARTRE

Przy *rue Mont-Cenis* znajduje się najstarszy w Paryżu **kościół Saint-Pierre- de Montmartre**.

Jedyna pozostałość wielkiego opactwa benedyktynek na Montmartrze.

Jest to najprawdopodobniej **najstarszy kościół Paryża** (otwarty tylko w dzień Wszystkich Świętych).

Świątynię wzniesiono w 1147 roku. Podczas rewolucji znalazła się w ruinie, później dokonano poważnych prac restauracyjnych.

Obok kościoła niewielki **cmentarzyk du Calvaire**, na którym spoczywają m.in. rzeźbiarz *Pigalle* (1785) i podróżnik *Bougainville*.

Uliczka *St-Eleuthere* dochodzimy do placu przed **bazylika Sacre Coeur**.

Bazylika SACRE COEUR - Basilique du Sacre-Coeur,

35 rue du Cheval de la Barre, 18e (Mo. Anvers, Abbesses lub Château-Rouge)

Na początku wojny 1870 r., dwaj przemysłowcy francuscy złożyli śluby, że jeśli Francja uniknie zniszczeń, w podzięce wybudują kościół poświęcony Sercu Pana Jezusa.

Bazylika króluje nad całym Montmartre niczym puszysty biały obłok. Jej wysklepiona kopuła jest widoczna z każdego zakątka Montmartre i z wielu części miasta położonych w dole.

Można wspiąć się na 112 metrowa dzwonnice - najwyższy punkt w Paryżu (tak, naprawdę jest wyższa od wieży Eiffela). W pogodne dni widoczność sięga do 50 km. (Wieża czynna codz. 7.00-23.00. Wstęp wolny. Bazylika i krypta otwarta codz. 9.00-19.00, zima 9.00-18.00. Wstęp do bazyliki 15F, do krypty 10F.)

Budowę rozpoczęto w 1876 r. ale ze względu na konieczność drążenia głębokich fundamentów i wznoszenia murów oporowych, otwarto ją w 1919 r.

Wykonana jest w całości ze *specjalnego gatunku granitu*, który *bieleje* w zetknięciu z powietrzem.

Ze schodów rozciąga się wspaniały widok na Paryż.

Sacré Coeur ma w *fundamencie* kształt **krzyża greckiego**: kwadrat z wysoka główna kopuła oraz 4 mniejszymi kopułami po bokach.

Jest to **eklektyczna bazylika w stylu romańsko-bizantyjskim**, której wzorem była

katedra St-Front w Perigueux.

Figura Chrystusa - najważniejsza rzeźba bazyliki, króluje na szczycie fasady.

Przed wejściem **posagi konne z brązu - św. Ludwika i Joanny d'Arc**, z 1927 r.

Wnętrze kościoła (100 x 50m) stwarza jasne i jednolite wrażenia.

Ogromna mozaika stylizowana na bizantyjskiej pokrywa sklepienie prezbiterium.

Srebrna neorenesansowa statua Matki Boskiej z Dzieciątkiem w objęciu prezbiterium.

Płaskorzeźby na drzwiach w głębi portyku - sceny z życia Chrystusa.

Obok wolno stojąca **czworoboczna dzwonnica** wys 84m z **dzwonem La Savoyarde**

(Sabaudka) - najcięższym na świecie, 19 ton, z sercem 850 kg, odlanym w 1895 r.,

ofiarowanym przez 4 diecezje Sabaudii.

Ze szczytu wzgórza schodzimy w dol ulica kardynała DUBOIS, a następnie rue FOYATIER - w dol najpiękniejszymi *schodami Montmartre*. Pierre Labric zjechał w 1922 r. po tych schodach na rowerze. Z placu Suzanne Valadon (malarka) idziemy rue Yvonne le Tac, aż do rue des Abbesses. Ulica Lepic wracamy na plac Blanche.

Bulwar de CLICHY w kierunku **pl. Pigalle wypełniają** restauracje różnych kategorii. Ze względu na chansonniers warto odwiedzić "**Thetre des Deux- Anes**".

MOULIN ROUGE

Młyn z 1885 r., w 1900 r. przekształcony w salę do tańca. Kankan urodził się w Montparnasse i na stałe złączył się z Montmartre.

Moulin Rouge był na przełomie wieków słynnym lokalem tanecznym, podobnie jak inny przebudowany wiatrak "**Moulin de la Galette**", Uroki Moulin Rouge wraz z jego tancerka *La Goule utrwalił* na swoich obrazach *H. Toulouse-Lautrec*.

Place PIGALLE

Nazywany pulapka turystów. Charakterystyczne rysy nadają wielkie reklamy lokali striptizowych.

Od **pl. Clichy** na zachodzie po **Barbes-Rochechouart** na wschodzie wzgórze Montmartre jest otoczone bulwarami Clichy i Rochechouart, na środku których często rozkładają się wesole miasteczka. Od strony **Barbes**, gdzie metro klekocze się na stalowych podporach, tłumy kłębią się wokół domów **handlowych "TATI"**, najtańszych w mieście, natomiast na chodnikach afrykańscy handlarze oferują zegarki i różne drobiazgi. Od strony place Clichy autokary wycieczkowe zatrzymują się przed masywnymi hotelami.

W środku między **pl. Blanche a pl. Pigalle**, kina pornograficzne, małe bary z ekscentrycznie odziana żeńska obsługa i uliczne prostytutki, damskie i męskie, współgzystują z jednymi z *najelegantszych willi* w mieście przy av. Frochot i z *najlepszymi specjalistycznymi sklepami muzycznymi* przy sąsiednich ulicach.

W domu pod nr 6 zmarł w 1917 r. *impresjonista Edgar Degas*.

Charakterystyczna dla tej ulicy jest rue Andre-Antoine, przez która idzie się mijając **ceglany kościół St-Jean-l'Evangeliste** (1904) oraz **Place des Abbesses**, wraz z *malowniczym wejściem do metra Sacre Coeur*.

Cmentarz Montmartre - CIMETIERE Montmartre

Na tym cmentarzu spoczywają m. in. kompozytorzy: Adolphe Adam, Jacques Offenbach, Hector Berlioz, pisarze: Alexander Dumas, Heinrich Heine, Stendhal,

Gautier, aktor Sacha Guitry i pieśniarka Dalida. Sa tez groby polskie - za brama, po prawej stronie nad schodami Aleja Polakow. Sa tu m.in. *dawne groby J. Słowackiego i J. Lelewela*.

Na Montmartre zrodził sie *kubizm*, w którego powstaniu niemała rolę odegrali Polacy: poeta **Kostrowicki** (Guillaume Apollinaire) i Markus (Marcoussis).

PALAC INWALIDOW

Av. de la Motte Piquet - Pola Marsowe, Szkoła Wojskowa, Bd de la Tour Maubourg, Pl. Santiago de Chili, Pl. de Invalides, Muzeum Armii, Hotel Inwalidow, Cour d'Honneur - dziedziniec honorowy, St-Louis des Invalides, Pl. Vauban, Av. Tourville, bd. des Invalides, (Musee Rodin), rue de Varenne (hotel Matignon), rue de Bellechasse, rue de Grenelle, rue de Talleyrand - Ambasada Polski, rue Dominique, Palais Bourbon - Zgromadzenie Narodowe, Quai Anatole France, Pałac Legii Honorowej, Musee d'Orsay

PAŁAC INWALIDOW Hotel des Invalides,

2 av. de Tourville (Mo. Invalides lub lub Latour-Maubourg lub St-François Xavier). Olbrzymi zespół architektoniczny składający się ze zbudowanego w latach 1670-72 przez L. Brunata "**Pałacu Inwalidów**" oraz dobudowanych w latach 1676-1706 przez J. Hardouina-Mansarta **kościół św. Ludwika i katedry Inwalidów**. We wnętrzu świątyni *grobowce bohaterów Francji*. W dawnych budynkach szpitalnych mieści się Muzeum **Armii (Musee de l'Armee)**, posiadające jedna z najbogatszych na świecie, kolekcji eksponatów o tematyce wojskowej. Bilet do muzeum umożliwia wstęp do **Grobu Napoleona** znajdującego się pod okazałą kopułą Jules Hardouin-Mansart'a. (Udostępniony do zwiedzania codz. 10.00-19.00, IX i IV-V 10.00-18.00; X-III 10.00-17.00)

Główną *fasadę Pałac Inwalidów* ustawiony w kierunku *Sekwany*. W r. 1670 Ludwik XIV stworzył bezprzykładny w ówczesnej Europie charytatywny obiekt dla żołnierzy - inwalidów wojennych, którzy zdani byli jak żebracy na działalność dobroczynną klasztorów.

Część szpitalna do dziś przetrwała w jednym z *bocznych pawilonów* od strony **pl. Vauban**, a leczonych tam weteranów można rozpoznać po baskijskich beretach. Jeszcze w XVIII w. w podziemiach pałacu były magazyny broni i stąd właśnie lud paryski zabrał brón 14.VII.1789, przygotowując szturm Bastylii.

W 1794 r. władze rewolucyjne założyły **Muzeum Artylerii**, które w r. 1906 stało się **Muzeum Armii**. Muzeum to zawiera 40 tys. eksponatów i ilustracji o tematyce wojskowej i jest największą tego rodzaju instytucją na świecie.

Na najwyższym piętrze wschodniego skrzydła umieszczono **Muzeum Miast i Fortyfikacji**, które wykonane jeszcze za Ludwika XIV przez długi czas służyły słuchaczom szkół wojskowych jako pomoce naukowe.

Esplanada - 500 m długości, 250 m szerokości

Ogród ograniczony *szeroką fosą*, poprzedza Pałac.

Armaty ze spżu z 17 i 18 w., w tym bateria triumfalna.

Dostępu na teren pałacu Inwalidów broni **XVII wieczna fosa**, wzdłuż której na skarpie

ustawiono *kilkadziesiąt zdobytych armat*. Najcenniejsza jest **bateria triumfalna**, złożona z 8 dział odlanych w latach 1708-1710 w Berlinie, na rozkaz Fryderyka I. Baterię zagarnął Napoleon w 1805 r. w Wiedniu. Bateria oznajmiała wielokrotnie *ważne wydarzenia w dziejach Francji*. W 1940 r. wywieźli Niemcy do Berlina, 6 lat później została przywieziona przez żołnierzy 1 armii gen. de Lattre de Tassigny.

Na lewo od alei prowadzącej ku głównemu wejściu do pałacu Inwalidów stoi **pomnik ks. Eugeniusza Beuharnais**, pasierba Napoleona i kandydata do tronu polskiego. Zaprojektowana z wielkim rozmachem instytucja otrzymała wspaniałą, wzorowaną na hiszpańskim Escorialu, siedzibę - z kilkunastoma *wewnętrznymi dziedzińcami* i monumentalną *3-piętrową fasadą*, liczącą 210 m długości i posiadającą 200 okien. Powierzchnia całej budowli wynosi prawie 13ha. Na fasadzie, na osi głównej okazały **portal przedstawiający Ludwika XIV na koniu** w otoczeniu kobiecych postaci Sprawiedliwości i Roztropności, czym miał się kierować monarcha.

Przez *sklepioną bramę*, we wnętrzu której ustawiono kolka XIX-wiecznych armat, wchodzimy na **Paradny Dziedziniec** - jeden z najpiękniejszych zabytków *klasycystycznej architektury Paryża*. Na dziedzińcu wyłożonym kostką jak za czasów Ludwika Wielkiego, odbywają się *uroczystości wojskowe* - wręczanie krzyży Legii Honorowej, rocznicowe przeglądy, pogrzeby wybitnych dowódców. Latem są organizowane przedstawienia typu światło i dźwięk, przypominające dzieje pałacu lub Wielkiej Armii.

Dziedziniec jest otoczony **2 piętrami arkad**

Jest on ozdobiony kilkadziesiątoma armatami. W galeriach I-go piętra liczne *tablice pamiątkowe ku czci francuskich oddziałów wojskowych*. Na wprost głównego wejścia na dziedziniec umieszczono **spізowy posąg Napoleona Bonaparte** (znany pod nazwą Mały Kapral), który poprzednio wieńczył kolumnę Vendome.

W podcieniach po prawej stronie można zobaczyć jedną z 1200 paryskich **taksówek**, które we wrześniu 1914 roku przewoziły żołnierzy na front i zdecydowały o zwycięstwie nad Marną.

W *galeriach I-go piętra* wmurowano kilkadziesiąt **tablic pamiątkowych** francuskich pułków, dywizji i rodzajów broni. Jest tu także tablica ku czci Polaków poległych w I i II wojnie światowej.

Kosciol SAINT LOUIS

Południowy bok dziedzińca tworzy kościół św. Ludwika (Saint Louis), który najpierw był "parafią inwalidów" a od czasów rewolucji stał się świątynią armii francuskiej. W 1800 r, na rozkaz Napoleona przeniesiono tu szczątki francuskiego wodza Tureniusa. Od tego czasu kościół **św. Ludwika** stał się **panteonem zasłużonych dowódców**.

W **krypcie**, do której wejście jest za głównym ołtarzem, pochowano m.in.

napoleońskich marszałków, gen. Leclerca. W podziemiach kościoła złożono także *prochy autora Marsylianki - Rouget de Lisle'a oraz serce gen. Kleberga*.

Są także **sztandary** zdobyte na nieprzyjacielu. W marcu 1814 r, gdy wojska koalicji anty napoleońskiej zbliżały się do Paryża, gubernator Inwalidów spalił 1417 takich sztandarów, z których ocalały jedynie okucia przechowywane w Muzeum Armii.

Chorągwie wiszące pod sklepieniem kościoła św. Ludwika w większości pochodzą z późniejszego okresu. W *bocznej kaplicy* po prawej stronie głównego ołtarza - **pamiątki napoleońskie z Wyspy św. Heleny**.

Z paradnego dziedzińca wewnętrznym korytarzem wychodzimy przed **kościół Inwalidów (Dome des Invalides)**.

Kościół Inwalidów DOME des INVALIDES

Budowę rozpoczął w 1706 r. *Hardouin-Mansart*, ale ukończona została po jego śmierci w 1706 r. Kościół ma 105 m wysokości i jest uważany za *najpiękniejszą budowlę, jaką wzniesiono we Francji, od czasów Renesansu*.

Kościół Inwalidów jest przedłużeniem kościoła św. Ludwika.

Zbudowany jest na planie **krzyża greckiego** wpisanego w kwadrat i zwieńczony wspaniałą **kopułą**, uważaną za najpiękniejszą w Paryżu, pokrytą *złoconym ołowiem* i przyozdobioną *panopliami* - motywami dekoracyjnymi skomponowanymi z elementów uzbrojenia, sztandarów i proporców. Kopuła ma interesującą konstrukcję: składa się z 2 *spiętrzonych czasz*, z których niższa jest otwarta ku górze i ozdobiona freskiem Fossa, przedstawiającym apoteozę św. Ludwika. Zwieńczona jest rodzajem hełmu zakończonego obeliskiem z krzyżem.

Zainteresowanie turystów budzi jednak przede wszystkim **grobowiec Napoleona**, zaprojektowany przez Viscontiego i wykonany z czerwonego *karelskiego granitu*, ofiarowanego przez cara Mikołaja I.

Krypta z grobowcem Napoleona znajduje się we wnętrzu świątyni, *bezpośrednio pod kopułą*. Zwłoki cesarza, ubrane w mundur pułkownika strzelców konnych, spoczywają w trumnie z *białego metalu*, która umieszczona jest w 5 kolejnych: - ułożonych jedna w drugiej: z mahoni, 2 z ołowiu, hebanu i dębu. Te natomiast złożone są w sarkofagu zbudowanym z 5 bloków czerwonego karelskiego porfiru - daru cara Mikołaja I. Liczący 4 metry długości i 2 m szerokości **sarkofag** ustawiony jest na postumencie ze sprowadzonego z Wogezów zielonego granitu.

Serca i trzewia cesarza spoczywają w umieszczonych obok grobowca 2 srebrnych urnach. Piękną posadzkę krypty zdobi okalający grobowiec, **wawrzynowy wieniec** oraz umieszczone obok niego nazwy wielkich bitew: Rivoli, Piramidy, Marengo, Austerlitz, Jena, Friedland, Wagram i Moskwa.

Wokół ścian krypty **12 posągów**, symbolizujących zwycięstwa cesarza.

W głąb krypty prowadzą schody, w połowie których - po obu stronach pochowano *Duroca i Bertanda* - 2 marszałków cesarskiego pałacu. Kryptę zamyka *spizowa brama odlana ze zdobytych pod Austerlitz dział*.

We wnętrzu kościoła znajdują się również **grobowce 2 braci Napoleona** - Józefa, króla Neapolu i Hiszpanii, Hieronima, króla Westfalii, a także jego syna "**Orlątkę**" - Napoleona I, tytularnego króla Rzymu. Są również *sarkofagi marszałków* Lyauteya i Focha jak również *grobowiec Turenusza* i pomnik ku czci słynnego fortyfikatora Vaubana.

W okresie *rewolucji* Hotel des Invalides zamieniono w **Świątynię Ludzkości i Świątynię Marsa**. Od końca XIX w. maja tu swą siedzibę różne instytucje wojskowe oraz 2 muzea:

Musee de l'ARMEE - największe tego typu na świecie, liczące ponad 40tys. eksponatów z zakresu sztuki, techniki i historii wojskowości - od paleolitu do II wojny światowej oraz 2 razy tyle obrazów i sztychów przedstawiających wielkie bitwy. Najnowszym eksponatem muzeum jest czołg, którym w 1944 r. gen. Leclerc wjechał do Paryża.

W galerii Turenne, po wsch. stronie, kolekcja sztandarów i proporców od 1619 do 1945 r.

Po stronie zach. Galeria Orientalna.

W galerii Pauilhac renesansowa broń sieczna.

W Arsenale pełne zbroje, hełmy, włócznie, broń palna.

Musee des PLANS RELIEFS - posiada kolekcję wykonanych w XVII w. *plastycznych modeli miast i twierdz.*

Główną fasadę gmachu poprzedza **XVII wieczny ogród otoczony fosą**, wzdłuż której umieszczono kilkadziesiąt **armat**.

Na lewo od głównej alei **pomnik księcia Eugeniusza de Beuharnais** - pasierba Napoleona, wicekróla Włoch, kandydata do tronu polskiego w roku 1812.

Pomiędzy ogrodem a Sekwaną rozciąga się licząca 500 m długości i 250 m szerokości wspaniała **Esplanada Inwalidów** połączona mostem **Aleksandra III** i avenue W.

Churchil z Polami Elizejskimi.

Pałac Matignon - oficjalna siedziba *premierów* Francji

Pałac Sagan z 1784 r. **ambasada polska**; 1 rue de Tayllerand, 75007 Paris

MUZEUM d'ORSAY **Musee d'Orsay**,

1 rue de Bellechasse, 7ème (Mo. Solférino; RER Musée d'Orsay)

Muzeum jest nazywane **paryskim muzeum impresjonistycznym**, lecz w rzeczywistości zebrane tu są dzieła **sztuki francuskiej, powstałe w latach 1848-1914**.

Budynek obecnego muzeum początkowo funkcjonował jako **dworzec kolejowy**, **interesujący** jest więc sam sposób przystosowania dworcowych wnętrz do nowych celów.

Całość twórczości artystycznej - malarstwa, rzeźby, rzemiosła, architektury, urbanistyki, fotografii, poligrafii *lat 1848-1914*.

Na parterze, w al. centralnej, rzeźby romantyzmu, portrety, popiersia. Płótna romantyków i realistów (prawa aleja),. Po lewej stronie alei centr. ekspozycja poświęcona *sztuce dekorac. II Cesarstwa i nurtowi realistycznemu* (np. Moneta "Śniadania na trawie"). 3 kolekcje malarstwa. Sale poświęcone fotografii i grafice.

Zespół odlewów żeliwnych.

Na IV poziomie (Galerie des Hauteurs) prace impresjonistów (m.in. Maneta, Moneta, Renoira, np. "Moulin de la Galette", Degasa, Delacroix)

W galerii Bellechasse dzieła *postimpresjonistów*.

Na tarasach rzeźby Rodina, Bourdelle'a, Maillola.

Salę od strony Sekwany - *sztuka i dekoracja wnętrz III Republiki. Portrety II poł. XIXw. Secesja - Art Nouveau*.

Ciąg sal od strony Lille - *wystawy czasowe, ekspozycja sztuki pocz. XX w - narodziny fowizmu (Matisse), prace Klimta, dzieje fotografii*.

W pasażach II i III poziomu *historia prasy i książki*

(Czynny wt.-sr i pt.-sb. 9.00-18.00, czw. 9.00-21.30; 21.IX-9.IVI 10.00-18.00, czw. 10.00-21.45, nd. 9.00-18.00. Bilety sprzedaje się do godz. 17.15, czw. do 21.00.

Wstęp 31F, osoby w wieku 18-25 lat oraz powyżej 60 lat - 16F, poniżej 18 lat - wstęp wolny, w nd. 16F. Po muzeum oprowadza przewodnik - 90 min.- wt.-sb. 11.30, czw. 11.30 i 19.00, latem dodatkowo 14.00. Koszt 30F.)

MUZEUM RODIN **Musee Rodin**

Pałac BIRON - u zbiegu ulic Varenne i bd. Inwalidów.
Powstał w 1728 roku i jest dziełem architekta Gabriela. Obecnie mieści się tu muzeum słynnego rzeźbiarza Rodina.

Poruszając się dalej w kierunku zachodnim można dotrzeć do **Museum Rodin** (Musée Rodin), znajdującego się w eleganckim XVIIIw. Hotelu Biron, 77, rue de Varenne, 7me (Mo. Varenne).

Muzeum mieszczące w sobie prace najslynniejszego *francuskiego rzeźbiarza Augusta Rodin* należy do największych atrakcji Paryża.

(Czynne wt.-nd. 10.00-17.45, X-III wt.-nd. 10.00-17.00.) Ostatnie bilety sprzedawane są na 30 min. przed zamknięciem. Wstęp do muzeum i parku 21F, osoby poniżej 18 lat, osoby starsze i w nd. - 11F. Park czynny wt.-nd. 10.00-19.45, IX i IV-VI 10.00-17.30, X-III 10.00-16.45. Ostatnie bilety sprzedaje się na pół godziny przed zamknięciem. Wstęp do parku 4F.)

Niedaleko mieści się **Musée des EGOUTS de Paris - Muzeum Kanalizacji**, na rogu quai d'Orsay i pl. de la Résistance, 7ème (Mo. Pont de l'Alma). Radzimy zaopatrzyć się w francuski, angielski, niemiecki lub hiszpański przewodnik lub zabrać na wycieczkę kanalarza.
(Muzeum czynne: sb.-sr. 11.00-17.00. Bilety sprzedawane najpóźniej 1godz. przed zamknięciem. Wstęp 22F, studenci 17F. Zamknięte przez 3 tygodnie stycznia.)

Dzielnica MARAIS i okolice

Prawobrzezny rejon Paryża rozciągający się w *trojkacie*: **ratusz** (l'Hotel de Ville) - **Plac Republiki** - **plac Bastylia**.

Marais oznacza *blota*. Jeszcze w XIII w. były tu zalewane przez rzekę laki i trzesawiska. Później przyszli zakonnicy. Za czasów Katarzyny Medycejskiej panowanie nad Marais przejęli tzw. **franc-bourgeois** - wolne mieszczaństwo, nie placące podatków, włoczedzy itp.

W XVII w. po sprzedaniu przez króla działek wokół **place des Vosges**, Marais stało się dzielnicą *arystokracji*.

BASTYLIA

Karol V wybudował na Prawym Brzegu **bastion** - Bastylie (1364-1380) by uwięzić w niej swoich wrogów i chronić dostępu do wschodniej strony stolicy oraz dla ochrony jego niedaleko położonej rezydencji (Hotel St-Pol), nazywany przez paryżan "*La petite bastille*". Miał on w razie ewentualnych rozruchów umożliwić ucieczkę króla przez *Porte St-Antoine*. Znaczenie militarne bastionu było niewielkie - oblegany 7 razy w czasie wojen domowych oparł się tylko raz.

W czasie panowania Henryka IV był tam **skarbiec państwowy**.

Richelieu polecił tę twierdzę przebudować w **wieżenie państwowe**. Do więźniów Bastylia należeli m.inn. Wolter, Mirabeau, markiz de Sade.

W wieczór poprzedzający rewolucję (13.VII.1789) lud, kiedy dowiedziano się, że znajduje się tam składnica broni, uderzył na Bastylie. Wypuszczono ostatnich 7 więźniów. Gubernatora twierdzy i jego ludzi stracono na pl. de Greve (pl. ratuszowy). Przystąpiono do burzenia twierdzy. *Dzień zdobycia Bastylia* - 14.VII, jako rozpoczęcie

rewolucji jest obchodzony jako **święto państwowe**. Na uliczkach odbywają się wtedy liczne *festyny*.

Zarys twierdzy jest oznakowany w zachodniej części placu (rue St-Antoine) *białymi kamieniami na bruku*.

14.VII.1989 r., *François Mitterand* uroczystie otworzył budynek **Opera Bastille**, 120, rue de Lyon, 12^e (Mo. Bastille), święcić w ten sposób dwusetlecie zburzenia tej znienawidzonej fortecy.

Ta nowoczesna budowla tchnęła życie w małe sąsiadujące z placem uliczki (np. rue de Lappe), które stały się miejscem spotkań młodzieży.

Colonne de Juillet (kolumna lipcowa) na pl. Bastylli

Uwieńczona **Geniuszem Wolności** upamiętnia *ofiary rewolucji z lipca 1830 r.*, pogrzebane w fundamentach. Tu pochowano także *powstanców z 1848 r.* Kryje także *szczątki mumii egipskich ze zbiorów Luwru*, których kiedyś nie potrafiono odpowiednio konserwować.

Na zachód od Bastylli położone są 3 i 4 dzielnica, znane pod nazwą **Le MARAIS**. Obszar ten od czasu wybudowania tu w XVII w. przez Henryka IV **Place des Vosges**, (Mo. St-Paul) stał się *centrum eleganckiego i modnego życia*.

Wiele znajdujących się tu muzeów było niegdyś wytwornymi rezydencjami.

Musee PICASSO, 5, rue de Thorigny, 3° (Mo. Chemin Vert) skupia wprawdzie prace o mniejszej wartości, ale kolekcja jako całość przedstawia się interesująco dzięki gustownemu i przejrzystemu rozplanowaniu budynku. (Otwarte czw.-pn. 9.15-17.15 i sr. 9.15-22.00. Wstęp 21F. Muzeum przystosowane dla osób niepełnosprawnych na wózkach inwalidzkich.)

Place de l'Hotel de Ville, HOTEL DE VILLE - ratusz

Styl renesansowy.

Siedziba rady miejskiej. Budynek z lat 1874-82 jest rozbudowaną rekonstrukcją XVII w. ratusza, spalonego w 1871 r.

Budynek bogato zdobiony *ornamentami, rzeźbami i wieżyczkami, sale przyjęć*.

Wewnątrz ratusza wydłużona **Salle des Fetes** (balowa), imponująca **klatka schodowa**, *bogate kasetonowe stropy z żyrandolami, liczne rzeźby*.

Niegdyś plac nazywał się **de Greve** (greve - wybrzeże) i był w średniowieczu miejscem *przeladunku towarów* transportowanych Sekwana. W latach 1330-1830 był też *miejscem karni*. Wieszano tu skazanych, palono. Zabójca Henryka IV - Ravailiac został rozwłóczony końmi.

Tam też gromadzili się strajkujący i stąd strajkować po francusku to "faire la greve".

Dawny **plac Greve**, zdominowany przez bryle dużego **budynku samorządu miejskiego**.

L'hotel de ville otwarty został w 1882 r., w miejsce budowli zniszczonej w okresie Komuny Paryskiej. Zrekonstruowany został wg wzoru renesansowego.

Dawny budynek powstał za Franciszka I i był rozpoczęty w latach 30-tych XVI w.

Place de Ville był świadkiem ważnych wydarzeń historycznych. Na placu tym

17.VII.1789 r. Ludwik XVI otrzymał z rąk mera trójkolorową kokardę. 4.IX.1870 r.

Napoleon III proklamował w tym miejscu Republikę. W sierpniu 1944 r. swoją siedzibę w ratuszu miała Resistance, 25.VIII przemawiał z okien ratusza de Gaulle.

W 1357 r. Rada Miejska przeniosła się do **Maison aux Piliers** przy pl. de Greve. Za panowania Franciszka I zniszczony ratusz postanowiono zastąpić nową budowlą. W

1533 r. zadanie to powierzono włoskiemu architektowi D. da Cortanie zwanemu Bocador, który zasłynął przy wznoszeniu zamków Chambord i Blois w dolinie Loary. Z powodu wojen religijnych ratusz ukończono dopiero w 1628 r. Podczas Komuny Paryskiej, w trakcie pożaru uległ zalkowitemu zniszczeniu. W latach 1873-82 został odbudowany w poprzednim kształcie.

Fasada zaprojektowana przez Brocadora, z całym bogactwem drobnych elementów dekoracyjnych, jest charakterystyczna dla *wczesnego zastosowania włoskich motywów renesansowych w jeszcze gotyckiej strukturze architektonicznej*. *Wysokie okna krzyżowe i spadziste dachy*. W części centralnej, fasada aktualna jest dokładną kopią starej. Statua w fasadzie (1467) reprezentuje ważne osoby i miasta Francji.

W 1837 r. dobudowano **2 skrzydła boczne**.

Przy **wieży zegarowej** zasiada na tronie **bogini Paryza**, pod nią umieszczono potężne postacie symbolizujące *Pracę i Działanie* (koniec XIX w).

W ogrodzie, w jego części tylnej znajduje się **posąg konny Etienne Marcela**.

Salę są przykładem pompatycznego stylu **belle époque** z końca XIX w. Warto obejrzeć **schody z plafonem** przedstawiającym V. Hugo, który swoją lirę poświęca Paryżowi.

Hotel de Ville jest **siedzibą zarządu miasta i mera Paryża**.

Wzdłuż peronu linii Neuilly-Vincennes na **stacji metra Chatelet**, przedstawiona jest *ilustrowana historia* tego budynku, który zawsze był pierwszym celem zamieszek i rewolucji.

Po stłumieniu Komuny Paryskiej w 1870 r. Paryż był zarządzany przez 100 lat przez ministerstwo spraw wewnętrznych. Pierwszym zwierzchnikiem niezależnych władz miasta został w 1977 r. Jacques Chirac, nadal u władzy w mieście.

L'ÉGLISE ST-GERVAIS-ST-PROTAIS

Patronami kościoła są dwaj bracia - rzymscy żołnierze Gerwazy i Protazy, skazani na męki przez Nerona.

Ma jedną z najpiękniejszych fasad klasycystycznych Paryża.

Jest zarazem *polaczeniem gotyku i klasycyzmu*.

Początki budowli sięgają VI w. Budowa aktualnego kościoła rozpoczęła się w 1494 r a trwała do połowy XVII w.

Wewnątrz **styl gotyku płomienistego** (późnego gotyku) ale **fasada** 1616-21, z wyraźnymi elementami **klasycystycznymi** jak portyk to absolutne novum.

Fasada skomponowana została z **3 kondygnacjami kolumn** w porządkach: *doryckim, jońskim, korynckim*. Za fasadą kryje się **gotycki kościół**.

Fasada, której pierwszy kamień węgielny położył Ludwik XIII w 1616 r. , jest pierwszym dziełem we Francji, gdzie zastosowano spiętrzenie **3 porządków architektonicznych**: *dorycki na parterze, jonski na I piętrze i koryncki powyżej*. Rzeźby są nowożytne, bo XVII wieczne zostały zniszczone w czasie rewolucji.

Świątynia ma **3 nawy, z kaplicami po bokach**. *Gwiazdźiste sklepienie pokrywa nawę środkową, sklepienie sieciowe pokrywa nawy boczne, w których wbudowano renesansowe galerie*.

Witraże są tylko w części oryginalne. W południowej kaplicy chóru "Wyrok Salomona - 1831r, a w sąsiedniej kaplicy skazanie patronów kościoła - św. Gerwazego i Protazego.

W kościele są również piękne **stalle** z XVI-XVII w. Warto też zwrócić uwagę na *flamandzkie "Sceny Meki Paskiej"* z ok. 1500r.

Sławne **organy**, najstarsze w Paryżu

Obecnie z kościołem związane jest *grecko-katolickie zgromadzenie zakonne*.

W marcu 1918 r. został trafiony pociskiem "grubej Berty".

RUE SAINT-ANTOINE

Ulica rozciąga się od pl. Bastylli do rue de Rivoli. Zawdzięcza swoją nazwę **opactwu św. Antoniego**. Była ulica, w której obchodzono święta ludowe a równocześnie ulica barykad w 1830 i 1848 r. Położona na *starym rzymskim szlaku Paris-Melun*. Jest ulica bardzo ożywiona, szczególnie po stronie numerów nieparzystych ciągiem sklepów spożywczych.

Le Temple Sainte-Marie - obecnie świątynia protestancka. Pierwsze wybitne dzieło F. Mansarta (1632-34). W krypcie szczatki de Foqueta.

Hotel de Mayenne, wzniesiony w 1613 r., pierwszy z serii kilkudziesięciu pałaców w dzielnicy Marais.

Hotel de Sully (1624), pod numerem 62.

Renesansowa rezydencja zbudowana dla namiętnego hazardzisty. W 1643 r. pałac kupił książę de Sully, pierwszy minister.

Wspaniała późnorenansowa fasada. W ogrodach oranżeria Petit Sully.

Siedziba **Caisse Nationale des Monuments Historiques**, instytucji zajmującej się ochroną zabytków kultury. W 1559 r. w pojedynku został tu śmiertelnie ranny Henryk IV.

Eglise Saint-Paul-St.-Louis

Kościół barokowy

Kościół kolegium jezuickiego, wzniesiony w latach 1627-1641, z datków Ludwika XIII, z inicjatywy kardynała Richelieu. inspirowany przez Il Gesu w Rzymie.

Barokowa fasada o 3 kondygnacjach. Kościół słynął ze znakomitych kazania. Arystokraci wysyłali służbę rano by zajęła miejsce na kazanie wieczorne.

Do momentu wygnania jezuitów z Francji w 1672 r., kościół był symbolem potęgi zakonu. Bryła budynku wzorowana na świątyni Il Gesu, konstrukcji des Invalides.

Wewnątrz *Chrystus na Górze Oliwnej* Delacroix.

PLACE DES VOSGES - PLAC WOGEZOW

Pierwszy regularny pałac Paryża, wzniesiony z inicjatywy Henryka IV ok. 1609 r.

36 domów z kamienia i cegły - po 9 z każdej strony. Strome dachy z mansardami, oknami, podcienie.

Godny podziwu kompleks i uprzywilejowane miejsce Paryża. Zlokalizowany na miejscu **palacu de Tournelle**, w którym zmarł król Henryk II po tragicznym pojedynku z kpt. Montgomery (1559), w trakcie turnieju rycerskiego, Katarzyna Medycejska poleciła zburzyć pałac. Powstał **plac targowy**, gdzie sprzedawano konie.

Po 50 latach (1609) Henryk IV postanowił podarować paryżanom plac o doskonałym układzie, w *formie czworokąta o boku 108 m*. Plac miał nazwę **place de Royal**. Nazwa zmieniała się kilkakrotnie. W 1800 roku otrzymał aktualną nazwę na cześć departamentu, który pierwszy spłacił podatki. Najpierw miał być to *osrodek rzemiosła*, wzniesiono podcienia na warsztaty i sklepy. Henryk IV podzielił pawilony na 36 segmentów i wystawił na sprzedaż, przez co plac stał się *zbiorową rezydencją arystokracji*.

Plac otoczony jest więc równymi fasadami 36 pałaców wielmożów. Przewyższają je jedynie **Pavillon du Roi** i **Pavillon de la Reine**, przewidziane jako mieszkanie pary królewskiej (nigdy przez te pare nie zamieszkałe).

Cechy charakterystyczne tej budowli z piaskowca to uporządkowanie fasad *arkadami parterów, okiennicami (porte fenetre) oraz wysokie dachy.*

W centrum placu znajduje się **konny posąg Ludwika XIII**, który Richelieu polecił ustawić w 1639 r.

Musee VICTOR-HUGO

Przy placu mieszkało wiele osobistości. W latach 1832-48 na II piętrze hotel de Rohan-Guéméné (nr 6) mieszkał *Wiktor Hugo*, francuski poeta, dramaturg i powieściopisarz. Tu napisał większą część *Nędzników*. . Znajduje się tu obecnie **muzeum pisarza**.

Książki z ilustracjami wykonanymi przez pisarza, pamiątki z najważniejszych chwil życia, od dzieciństwa aż do emigracji w latach 1852-1870.

Na 2 piętrach zgromadzono ponad 400 rysunków, odtworzono miejsce pracy. Obejrząc można maskę posmiertną, łóżko w którym zmarł, pulpit przy którym pisał.

Zwiedzanie 10.00-17.10.

HOTEL CARNAVALET - Muzeum Historii Paryża

23, rue de Sévigne, 3e (Mo. Rivoli lub Carnavalet)

Dawny pałac miejski markizy de Sévigny.

Muzeum mieszczące się na skrzyżowaniu z rue des Franc Bourgeois, w XIX-wiecznym hotelu ukazuje całą historię Paryża. *Muzeum zajmuje 2 sąsiadujące ze sobą rezydencje:*

Hotel Carnavalet i **Hotel le Peletier de St-Fargeau**.

Przeniesiono tu w całości, z innych budynków, wnętrza razem z plafonami, dekoracją ścian, meblami i innym wyposażeniem.

(Otwarte wt.-nd. 10.00-17.40. Wstęp 16F, nd. wstęp wolny. Dodatkowe tymczasowe ekspozycje bezpłatne.)

Renesansowy pałac budowany w latach 1544-50 przez Pierre'a Lescota.

W XVII w. przeszedł metamorfozę w wyniku prac prowadzonych przez Carceau a później Mansarta.

Z dawnej renesansowej budowli pozostał jedynie *portal* od strony rue de Sevigny oraz wielokrotnie restaurowana **fasada budynku głównego** od strony dziedzinca

Na dziedzincu honorowym (Cour Louis XIV - **pomnik Króla-Słońce, Ludwika XIV**, przeniesiony z 'l'Hotel de Ville, przedstawiający panującego jako rzymskiego imperatora. Za pałacem rozciąga się **piękny ogród**.

Od 1866 r. **Muzeum Historii Paryża**. W 80 salach ekspozycja *fotografii, obrazów, rysunków, rzeźb i mebli reprezentujących historyczny rozwój miasta XV-XIX w.*

Znaczący zbiór mebli z czasów Ludwika XV i Ludwika XVI. Czynne 10.00-17.40.

Hotel de LAMOIGNON - Bibliotheque historique de la Ville de Paris,

u zbiegu rue Pavée i rue Francs-Bourgeois, na południe od Hotelu Carnavalet..

Jeden z najpiękniejszych i największych *pałaców Marais*.

Budynek z lat 1584-85, wybudowany dla Diany de France, księżnej d'Angouleme, córki Henryka II.

W XVII w. nabyty przez *Lamoignon'a*, który podejmował m.in. Racine'a.

Budynek ma charakterystyczną fasadę, ze wspartymi na 6 korynckich pilastrach, trójkątnym frontonem, z ornamentami w formie psich głów, łuków, strzał, kołczanów -

atrybutów Diany - bogini łowów.

Obecnie siedziba **Biblioteki Historycznej Miasta Paryża** - ok. 500 tys vol, broszur, rękopisów, kolekcja autografów, planów itd. Dokumenty z czasów Rewolucji i 80 tys. druków dotychczasowej historii Paryża.

Hotel SALE 5, rue de Thorigny - Muzeum Picassa

Palac ten kazal zbudowac w polowie XVII w. poborca podatku solnego Pierree de Fontanay. W XIX w. siedziba szkoły sztuk i rzemiosl. Miesci sie tu Muzeum Picassa (codz. oprócz wtorkow 9.15-17.30, sr. do 22.00).

Muzeum Picassa - darowizna spadkobiercow malarza. 200 obrazow, 300 rysunkow i szkicow, rzezby, ceramika, plaskorzezby, 50 dzieł z jego prywatnej kolekcji (Braque, Cezanne). Można przesledzic fazy rozwoju artystycznego Picassa.

Obrazy z okresu błękitnego, różowego, kubistycznego.

Hotel de ROHAN, rue Vieille du Temple

Zbudowany w latach 1704-1709 dla *arcybiskupa Strasbourga*, Maximiliana Rohana.

Skromne fasady, wysokie okna. Od strony ogrodu piekny *relief* nad wejściem do dawnych stajni.

We wnetrzu warto obejrzec "**Cabinet des Singers**" z *rokokowymi ozdobami* z 1750 r. Wraz z hotel de Soubise tworzy pare, mimo braku zewnętrznego podobieństwa. Oba budynki wzniósł architekt Delamair. Na dziedzińcu przed wrotami stajni z XVIIw. płaskorzeźba "*Rumaki Apolla*".

Zwiedzanie 12.00-18.00, oprócz poniedziałkow.

Hotel de SOUBISSE - Palais Soubise - ARCHIVES NATIONALES - Archiwum Narodowe

60, rue des Franc Bourgeois

Najwieksze historyczne archiwum swiata. Wznoszony w latach 1705-1709 przez Pierre'a Alexis'a Delamaira, ucznia Mansarta.

Ksiaze de Soubisse nabył hotel de Glisson za pieniadze, ktore otrzymal od Ludwika XIV w podziecie za umozliwienie czulych spotkan z własna zona, pania de Soubise.

Po przebudowie przez Delamaira, ze starego palacu zostal tylko *portal*. Rozbudowana budowla trojskrzydlowa, otacza kolumnada (56 kol) dziedziniec honorowy w ksztalcie podkowy. Piekna regularna fasada.

Wspaniale wnetrza. Miejszem najwazniejszym, mistrzowskim dzielem w stylu *rokoko* jest **Sala Owalna**.

W **Archiwum Narodowym** sa *liczne dokumenty dotyczace Polski*, zwlaszcza z okresu rozbiorow, legionow, ksiestwa warszawskiego.

W gmachu znahduje sie rowniez male, lecz bardzo interesujace **Musee de l'Histoire de France**, zajmujace wystawne apartamenty ksiezny de Soubise.

Zwiedzanie apartamentow codziennie 14.00-17.00.

PLACE DE REPUBLIQUE

Jedno z najwiekszych rond w Paryzu. Od strony polnocnej dominuja koszary wojskowe. Zbiega sie tu 7 ulic, ktore powstaly w wyniku motywowanej politycznie urbanistyki Napoleona III - mialy one zapewnic szybki dostep do dzielnic zamieszkalych przez desydentow.

Pałac założono z polecenia prefekta Paryża, barona *Hausmanna*, na miejscu **pl. Chateau d'Eau**.

Na obecnym placu liczącym 282 m długości i 119 m szerokości zbiegają się liczne bulwary i ulice. Aby wybudować plac, Hausman zburzył kilka popularnych teatrów oraz dioramę Daguerre'a.

Posrodku **pomnik Republiki**. Plaskorzeźby w brązie na cokole pomnika przedstawiają najważniejsze wydarzenia w dziejach Republiki Francuskiej w latach 1789-1880.

Lew z urna symbolizuje powszechne prawo wyborcze.

Okolice należą do najbiedniejszych dzielnic śródmieścia. Większość mieszkańców zamieszkuje stare, nie remontowane kamienice. W podworkach domów mieszczą się *warsztaty rzemieślnicze*. 13.VII na placu odbywają się tance.

W pobliskiej rue de Notre-Dame de Nazareth urodził się *Rudolf Diesel* (1858-1913).

CIRQUE d'HIVER bd. du Temple

Budowla **klasycystyczna**, powstała w 1852 r. wg planów architekta z Kolonii, Hittorfa. Zmodernizowany budynek jest dziś *wielofunkcyjna hala*, która może pomieścić do 6000 osób. Obok widowisk cyrkowych odbywają się też liczne inne przedstawienia.

Fryz otaczający budynek przedstawia konia w mitologii. Fryz jak i plaskorzeźby amazonek wykonał Jean-Jacques Pradier.

Z początkiem ubiegłego stulecia bd du Temple był ośrodkiem życia kulturalnego.

Mieszkało tu wielu artystów. W domu nr 42 *Gustave Flaubert* (1821-1880) napisał powieść "Madame Bovary".

DZIELNICA ŻYDOWSKA

Obszar wokół rue des Rosiers to tradycyjna dzielnica żydowska, jaka pozostała do dziś mimo inwazji sklepów z *modną odzieżą*. Czasami można wyczuć pewną podejrzliwość wokół osób z zewnątrz, co wynika z przeprowadzonych tu w ostatnich latach zamachów bombowych.

WERSAL

Pałac wersalski (wt.-nd. 9.45-17.30, św. zamknięty; 30F, nd. pół ceny i wstęp wolny dla osób do lat 18). *Dojazd* RER ligne C5 do Versailles Rive Gauche, (40 min), po wyjściu ze stacji w lewo i zaraz potem w prawo do pałacu. W biurze na prawo od rue des Reservoirs można dostać mapy parku. Do wyboru kilka tras zwiedzania a przewodnik nie jest obowiązkowy. Tempo zwiedzania - zmuszenie poruszania się z tłumem.

Grand Trianon: 9.45-12.00 i 14.00-17.30; **Petit Trianon** tylko po południu; w święta zamknięta, 10 F każdy.

Słynny zespół pałacowy, wzniesiony w II połowie XVII w. na polecenie Ludwika XIV i rozbudowany przez jego następców.

Wersal odwiedza rocznie 4 mln. turystów

Leży 15 km na zachód od Paryża- dojazd drogą N10 lub autobusem miejskim z Porte de St. Cloud.

Można wsiąść w RER linia 5 (C) jadąc do stacji Versailles Rive Gauche. Kolej kursuje co 20 min., podróż trwa 35 min., bilet w obie strony 20F.

Wspaniały pałac Ludwika XIV - Wersal - Versailles w pełni odzwierciedla absolutną

władze monarchy i jego słynne powiedzenie: „*L'Etat, c'est moi*” (Państwo to ja). W 1661 r. Ludwik XIV postanowił zbudować tutaj swoją rezydencję na miejscu pałacyku myśliwskiego Ludwika XIII. Głównymi architektami byli: *Le Vau* i *J. Haurdin Mansart*, dekoratorem Le Brun, a ogrody i miasto rozplanował *A. Le Notre*. Przy budowie pracowało 30 tys. ludzi. Od strony ogrodu korpus pałacu wraz ze skrzydłami półn. i płd. tworzy imponującą *580m* fasadę. Wnętrze kaplicy St. Louis'a zaprojektował Mansart. Ten sam architekt był autorem *Sali Lustrzanej* dł. 75m, której 17 okien ma odbicie w 17 lustrach. Przez **Salon Pokoju** wchodzi się do **apartamentów królowej**, a przez **Salon Wojny do apartamentów króla**. w skrzydle północnym znajduje się **opera**, zaprojektowana przez Gabriela.

Zwiedzanie pałacu może być podzielone na 4 części:

*****Kaplica** (1689-1710)

*****Duże Apartamenty z Galerią Lustrzaną i salonem Herkulesa** (wstęp wolny), apartament króla i gabinety wewnętrzne Ludwika XV (wizyta z przewodnikiem.) *Muzeum Historii Francji* od XV w. do czasów współczesnych (wstęp wolny)

*****Małe apartamenty Ludwika XV, Ludwika XVI i Marii Antoniny, apartamenty Mme de Maintenon i Mme du Barry.**

*****Opera królewska** (wizyty-konferencje, godziny zmienne)

Ogród zajmuje około 100ha powierzchni. Symetryczny układ ścieżek, klombów, trawników, drzew i powierzchni wodnych składa się na harmonijną całość. Ogrody rozplanowane przez Le Notre są prototypem ogrodów francuskich, odkrytych zresztą w Italii. Kwietniki geometryczne i baseny wodne (przez Le Brun i Mignard) harmonizują doskonale z architekturą zamku.

W parku "**Duży Kanał**" przedłuża perspektywę "Tapis vert" - dywanu zielonego. (park otwarty dla samochodów).

Grand Trianon - pawilon letni zbudowany przez Mansarta w 1687 r. dla Ludwika XIV, który tam odpoczywał. Fasady pokryte marmurem białym i różowym. Mieszkał tu również Napoleon, po którym pozostało dużo pamiątek - Decor Empire.

Petit Trianon - skonstruowany przez Gabriela i ozdobiony przez Guiberta dla Ludwika XV i Mme Pompadour (1768), a подарowany przez jego następcę Marii Antoninie, która go urządziła. we wnętrzu oryginalne meble i boazerie.

Na uwagę zasługują **ogród angielsko-chiński** i "**Le Hameau**" - wioska - zespół budowli w stylu wiejskim, wzniesiony nad Wielkim Jeziorem.

Od 1682-1789 rezydencja francuskich monarchów i faktyczna stolica Francji. W tym pałacyku lowieckim zbierała się szlachta, przescigająca się w holdach składanych królowi. Wersal symbolizuje ogromne bogactwo i zbytek, które w końcu doprowadziły do Wielkiej Rewolucji.

1783 - traktat kończący wojnę o niepodległość USA.

5.X.1789 kobiety paryskie zmusiły Ludwika XVI i Marię Antoninę do przeniesienia się do Paryża - do Tuileries. Od IX.1870- III.1871 Wersal był główną kwaterą wojsk pruskich i tu w Zwierciadlanej Sali proklamowano 18.I.1871 Cesarstwo Niemieckie. W czasie Komuny Paryskiej pałac był siedzibą rządu i parlamentu Francji - wersalczy. Dopiero w 1879 r. władze Republiki przeniosły się do Paryża. 28.VI.1919 r w Zwierciadlanej Galerii podpisano traktat wersalski, kończący I wojnę światową. Polskimi przedstawicielami byli Ignacy Paderewski, Roman Dmowski i Władysław Grabski.

Zesół składa się z:

- 1) **głównego gmachu gmachu pałacowego - Wielkie i Małe Apartamenty, Galeria Zwierciadłana, kaplica, sala operowa,**
- 2) **rozległych ogrodów w stylu francuskim i angielskim** - liczne fontanny, kaskady, rzeźby ogrodowe,
- 3) **pałaców Grand Trianon i Petit Trianon**
- 4) wiejskiego gospodarstwa "**Hameau**" Marii Antoniny

Musée National du Chateau de Versailles

Trasy zwiedzania:

Wejście **A** - wt.-nd. I grupa 9.45, ostatnia 15.30 - **apartamenty królewskie, opera, galeria zwierciadłana, Grands Appartements**

Wejście **B** - wt.-pt. o godz. 14 - **apartamenty pani Pompadour i pani du Barry,** o 15.30 - **komnaty królewskie i Delfina**

Udostępnione do zwiedzania **apartamenty królewskie i Muzeum Historii Francji** utworzone przez Ludwika Filipa, to 140 sal, z czego 26 poświęconych jest Rewolucji i Cesarstwu (otwarte w 1986r), a 25 jest urządzonych wg. Ludwika Filipa. **Apartamenty Król, Galeria Zwierciadł., Wielkie Apartamenty, Opera** (skrzydło półn): wejście obok kaplicy zamkowej, z emporą królewską nad plafonem. Przez przedsionek kaplicy przejście do **salonu Herkulesa** (plafon "Apoteoza Herkulesa") 7 salonów: Obfitości, Diany (popiersie Ludwika XIV), **Marsa** (portrety Ludwika XIV i Marii Leszczyńskiej), **salon Merkurego, Apolla** (portrety Ludwika XIV), **Salon Wojny** na początku **Galerii Zwierciadł** i zamykający ją **Salon Pokoju**, tworzą najsłynniejszy zespół wewnątrz zamku. Na sklepieniu galerii malowidła wydzierzeń z okresu Ludwika XIV (Le Brun), naprzeciwko każdego okna tafla lustrzana.

Z **Salonu Pokoju** przejście do **apartamentów królowej**. Płótna Bouchera - portret Marii Antoniny z dziećmi. **Sala koronacyjna** - "Koronacja Napoleona", "Rozdanie orłów", "Bitwa pod Abukir". Sala poświęcona wydarzeniom z 1792r.

Apartamenty króla : 2 antyszambry, **Komnata Zegarowa** z wielkim zegarem astronom., sale w stanie z 1780r z naznakomitszymi meblami XVIIIw. **Salon muzyczny Adelajdy Francuskiej, córki Ludwika XV.** Dawne apartamenty markizy de Maintenon zajmuje **galeria portretu XVIw. Małe apartamenty królewskie** z białą złotymi boazeriami. W operze królewskiej rzeźby z atelier Pajou.

Apartamenty Delfina i Medames, córki Ludwika XV oraz **Muzeum Historii Francji** znajdują się w skrzydle południowym. Przez pokoje Delfina przejście do **Dolnej Galerii**, pod Galerią Zwierciadłaną. Na końcu galerii w antyszambrze Mme Victoire słynny obraz "**Herbata u księcia Conti**" z portretem 6-letniego Mozarta grającego na klawesynie. Najwyższą kondygnację południowego skrzydła zajmuje **ekspozycja poświęcona historii Francji za czasów Rewolucji i Cesarstwa**: szkic Davida do obrazu "**Przysięga w sali gry w piłkę**", portret Ludwika XVI" Carpeaux, "**Śmierć Marata**", J.L Davida, galeria portretów wybitnych postaci (m.inn. portrety księcia Józefa Poniatowskiego). 2 długie galerie zajmują serie akwarel Bagettiego z przebiegu kampanii włoskiej. Kolejne sale poświęcone wojnom okresu Dyrektoriatu, Konsulatu, Cesarstwa (np. "**Napoleon na moście Arcole**"). **Sale Cesarstwa** - panorama wojen napoleońskich, portrety rodziny cesarskiej, wizerunki Napoleona, wizerunki dygnitarzy epoki, epizody wojenne, wydarzenia z życia rodziny królewskiej np. "**Wjazd Napoleona i Marii Luizy do Trianon w dniu ich ślubu, 2.04.1819r.**". Kolejne sale poświęcone historii Francji od roku 1815 do 1914.

GRAND TRIANON - Musée historique du Chateau de Versailles otwarte 9.45-17.30 Dzieło J. Mansarta (1687), odrestaurowane 1963-66, z rekonstrukcją tkanin ściennych, obiciowych, dywanów. Wyposażenie wnętrza z epoki cesarstwa. W jednej z sal dekoracja ścienna Lassuranc'e'a oraz meble zdobione malachitem - dar Aleksandra I dla Napoleona.

PETIT TRIANON - Musée national du Chateau de Versailles -

Pawilon wzniesiony 1762-68 wg. projektu Gabriela, ofiarowany przez Ludwika XVI Marii Antoninie, stanowił część dużego projektu założenia w Wersalu wzorowej *fermy i ogrodu botanicznego*. Pawilon był ulubioną *rezydencją Marii Antoniny*; we wnętrzu przez nią urządzonym *oryginalne meble i boazerie*.
W pobliżu **Petit Hameau** - wioska Marii Antoniny.

MUZEUUM POJAZDÓW - Musée des Carrosses - Grandes Ecuries du Roi, Place des Armes

Dawne stajnie Ludwika XIV, przeznaczone na 2500 koni, mieszczą powozy i karoce, lektyki XVII-XIX w, m.in. powóz koronacyjny Karola X (1825), berlinkę ślubną Napoleona i Marii Luizy (1810), służące następnie jako powóz ślubny Napoleona III i cesarzowej Eugenii.

Część pomieszczeń zajmuje **Muzeum Rzeźb Parkowych**, gdzie zostały zgromadzone dawne rzeźby ogrodowe, elementy labiryntu, fontann.

Rywalizującą atrakcją w mieście Versailles jest *snobistyczna herbaciarnia* w Hotel palais Trianon (1919 negocjacje przed podpisaniem traktatu). Hotel przy wejściu do parku, na końcu bd. de la Reine. Za ok. 65F duża taca patisseries (ciastka), która zaspokoi najżałoczniejszych.

Wśród ludności dominuje *arystokracja* z przedrewolucyjnymi tytułami, lekceważąca wykształconych przez Napoleona lub później. W Dzień Bastylji obie grupy noszą się w barwach rodowych, czarnych wstążkach i krawatach.